

С І Ч Е С Л А В

Літературно-мистецький та публіцистичний часопис письменників Січеславії

6 / 2005 листопад – грудень

Засновник: Національна Спілка письменників України
Рік та місце заснування – 2004, Дніпропетровськ.
Реєстраційне свідоцтво: Серія ДП №.1146
Головний редактор: Леся СТЕПОВИЧКА

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

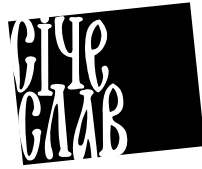
Павло ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ
Дмитро ПАВЛИЧКО
Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ
В'ячеслав МЕДВІДЬ
Петро ОСАДЧУК

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Віктор КОРЖ
Володимир СЕЛІВАНОВ (БУРЯК), заступник головного редактора
Юрій КІБЕЦЬ
Микола ЧАБАН
Олександр СМАКОТА
Павло МАМЕНКО
Сергій КОВИКА–АЛІЄВ, художник

Електронна версія часопису на сайті: <http://www.sicheslav-step.dp.ua>

© Січеслав 2005. Усі права застережені

НЕЗАБУТНІ

Василь СИМОНЕНКО (1935 –1963)

(Із поезій, спотворених режимною цензурою)

* * *

Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок,
Є тисячі ланів, але один лиш мій.
І що мені робить, коли малий зажинок
Судилося почать на ниві нерясній?

Чи викинути серп і йти байдикувати,
Чи долю проклясти за лютий недорід
І до сусід пристать наймитувати
За пару постолів і шварку на обід?

Коли б я міг забуть убоге рідне поле,
За шмат ції землі мені б усе дали...
До того ж і стерня ніколи ніг не коле
Тим, хто взува холуйські постолі.

Та мушу я іти на рідне поле босим,
І мучити себе й ледачого серпа,
І падати з утоми на покоси,
І спать, обнявши власного снопа.

Бо нива це – моя! Тут я почну зажинок,
Бо кращий урожай не жде мене ніде,
Бо тисяча доріг, мільйон вузьких стежинок
Мене на ниву батьківську веде...

ВІРШ У НОМЕР

Наталя ДЗЮБЕНКО-МЕЙС

ЗАПАЛЮЙ СВІЧУ, УКРАЇНО!

Жаринка – з горючої рани, –
 В долоні твої я лечу.
 Болить вона, але не тоне.
 Запалюй свічу, мій коханий!
 Запалюй свічу!

В печалі і вічній скорботі,
 У неперебутній біді.
 Багато ще носимо потай...
 У пам'яті довга робота,
 Однакові очі у вдів...

І буде довіку боліти
 Цей хліб пресвятий на столі,
 За словом Нового Завіту
 Вклонітесь землі, мої діти,
 Вклонітесь землі!

Ще руки до нас простягають
 Опухлі батьки й матері,
 І не кажіте: «Не знаєм», –
 Бо літо було урожайним,
 І сонце було угорі,

А діти в лахмітті... Руїна
 І безмір людського плачу...
 Була в них єдина надія,
 Що їх пригадає Україна
 Й запалить свічу.

Згадає жнива оті чорні,
 Червону мітлу і торгсин...
 Так вовчо повзли людомори
 По наші серця і комори,
 По хліб наш, і жорна, і млин.

Збирались ми надто повільно,
 Наш голос ще світ не почув.
 Вдовину, сирітську, нетлінну
 Запалюй свічу, Україно!
 Запалюй свічу! .

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА.

КОЛЯДА ГРЯДЕ

У кінці листопада Україна запалила свою свічу, поминаючи десять мільйонів загиблих синів і дочок, жертв голодомору 1933-го. Великим українцем був американець, видатний вчений, професор Джеймс Мейс (1952–2004), якому боліла наша «нація біблійних трагедій», то ж бив у всі дзвони – з трибуни Конгресу США, з кафедр університетів Оклахоми, Мічигану і Києво-Могилянської академії – про геноцид українців у 1933-му. Це він був автором ідеї «Свіча у вікні». Ми запалили свічу, пане Джеймсе! Теплий вогник її – то ще одна зарубка народної пам'яті, ще одна сходинка угору на шляху до національного відродження. Допоки ми пам'ятаємо загиблих і того, хто бив на сполох, доти вони живі, і доти ми – люди.

Грудень засипав снігом міста і села України. Небавом Святвечір завітає в наші оселі, запалають святкові вогні в ялинковому вітті. І прийдуть до наших вікон «тіні забутих предків» подивитися, чи не забули ми про дванадцять страв, про медову кутю і узвар, про Дідуха на покуті, чи не забули ми про Бога. І стануть люди славити Христа і вітати одне одного з Новим роком. Але перш ніж прийде до нас Коляда, маємо очиститися, бодай тижневим постом, щирою молитвою, каяттям за гріхи, добрими справами. Не забути перепросити в тих, кого ми образили, і помолитися за тих, хто образив нас. А тоді вже – з Богом!

– Благословіть колядувати!

– Колядуйте!

* * *

Добрий вечір тобі, пане Господарю!
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

А що другий празник – Святого Василя
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

Застеляйте столи та все килимами,
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

А що третій празник – Святе Водохреща
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

Та кладіть калачі з ярої пшениці
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

Пошли, Боже, щастя, всій вашій родині!
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

Бо прийдуть до тебе три празники в гості
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

Пошли, Боже, миру рідній Україні!
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

А що перший празник – Різдво Христове
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

А по цьому слові бувайте здорові,
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

Земля радіє. Христос народився! Славимо Його!

Земляки, друзі, колеги! Щастя Вам і Божої благодаті у Новому 2006 році!

З любов'ю Ваша – Леся СТЕПОВИЧКА

З М І С Т

6 / 2005 листопад – грудень

2	Василь СИМОНЕНКО. Є тисячі доріг...
3	Наталя ДЗЮБЕНКО-МЕЙС. Запалюй свічу, Україно!
4	Коляда гряде. <i>Колонка головного редактора</i>
	ПРОЗА
13	Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ. Риба на березі. <i>Новела</i>
21	Микола НЕВИДАЙЛО. Динозаври. <i>Повість</i>
29	Кум, чорна кицька, Родіон і ми (<i>Майже автобіографічна повість</i>)
48	Василь СОЛОГУБ. Свята самопожертва. <i>Бувальщина</i> .
54	Валерій НІКОЛЕНКО. Гонорар. <i>Уривки із книги</i>
	ПОЕЗІЯ
6	Віктор КОРЖ. Чиста сила
43	Валерій ГЕРАСИМЧУК. Останній сон Яворницького (<i>Весільна поема</i>)
76	Григорій БІДНЯК. Проростають козаченьки
79	Микола СЛАВИНСЬКИЙ. Таїна двох
83	Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ. Втративши Бога
87	Ігор ПУППО. Я гляжу со своей колокольни.
	НАУКА І ОСВІТА
66	Ігор КАГАНЕЦЬ. Засекречені галли
	МИТЦІ І ВЛАДА
70	НАШІ ПРИЙШЛИ, або ТРИ ІПОСТАСІ ІВАНА ШУЛИКА. <i>Актуальне інтерв'ю</i>
	ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО
92	Михайло НАЄНКО. Про межі шістдесятництва
	СКАРБИ РІДНОЇ МОВИ
94	Олекса ВУСИК. День – Джерело – Диво – Дивуватися
96	Святослав КАРАВАНСЬКИЙ. До зір крізь терня.
	ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ
98	Надія ТУБАЛЬЦЕВА. Кур'єр українського часу
99	Святослав КАРАВАНСЬКИЙ. Словотворчий здвиг Яра Славутича
104	Микола СЛАВИНСЬКИЙ. Горицвіти Любові Голоти
	І НОСОМ, І РОГОМ
107	Григорій ШИЯН. А вони живуть. <i>Гумореска</i>
	СПІЛЧАНСЬКА ТОЛОКА
108	Марія ДРУЖКО. Засновано молодіжний клуб VIVART
110	Валентина ЛИТВИНЕНКО. Волошкова колиска пам'ятає свого сина. (До 70-річчя поета Олександра Зайвого)
113	КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ
	ЖИВОПИС
115	Віталій СТАРЧЕНКО. Мрія про рай на землі
116	Олександр ФЕДОРУК. Олександр Бородай – ствердник волі постромантизму
	МУЗИКА
118	ART VERTER. Гуррт мандрівних Дяків: "Вертеп"

ПОЕЗІЯ

Віктор КОРЖ

Віктор Федорович КОРЖ народився 15 квітня 1938 р. в м. Бобринці на Кіровоградщині. Закінчив історико-філологічний факультет Дніпропетровського державного університету (1962). Працював токарем, літпрацівником в газеті, викладачем механічного технікуму. Тривалий час керував молодіжною літературною студією «Плавка». Тривалий час був старшим редактором, заввідділом художньої літератури республіканського видавництва «Промінь». Завідував кафедрою української літератури держуніверситету. Нині – доцент кафедри української літератури Дніпропетровського національного університету. Керівник літературної студії «Поетична школа Віктора Коржа» ДНУ. Почесний член правління Дніпропетровської обласної організації НСПУ. Член редакційної ради літературно-мистецького часопису «Січеслав».

Поет. Член Національної Спілки письменників України. Автор збірок «Борвій», «Закон пензля», «Зелені камертони», «Аметист», «Повернення в майбутнє», «Літочислення», «Очі доброї долі», «Корінь добра», «Світ звичайних фантазій», «Твердиня», «Осіннє чекання весни». Автор сучасної поеми «Еней в Січеславі». Нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради БРСР та орденом Трудового Червоного Прапора, Почесною відзнакою Міністра культури та мистецтв України «За досягнення в розвитку культури і мистецтв».

Лауреат премії ім. Григорія Петровського та премії ім. Андрія Малишка.

ЧИСТА СИЛА

(із шухлядної поезії)

Від автора.

Ці вірші писались в різний час та з різних причин (суб'єктивних і об'єктивних) і не були оприлюднені друком. Одне слово – це шухлядна поезія, що марнує себе в замкненому просторі рукописів і чернеток. Є серед цих писань задавлені часом зразки, є і зовсім свіжі. Нині пропоную дещо читацькій увазі. Маю намір і надалі турбувати редколегію журналу «Січеслав» своїм шухлядним доробком. Може, в такий спосіб спроможуся оприлюднити усіх своїх рукописних заточенців (окремими виданнями вірші мої не бачили світу з 1987 року – від «Осіннього чекання весни» відтак, взявши початок в минулому столітті, триває досі: contra spem spero – без надії сподіваюсь, як мовили древні. Да збудеться Іменем чистої сили!

ЗНАК ВІФЛІЄМСЬКОЇ ЗОРІ

У сяйві свіч Різдвяна ніч
На землю стиха впала,
Магічно нам припав до віч
Зорі священний спалах.

І стародавній небозвід
За мить омолодився,
І віщий знак побачив світ:
Син Божий народився...

Село снігами розцвіло
 В хорамах холоднечі,
 Сховалось по хатах тепло,
 Де гомонів Свят-Вечір.

А на столі дванадцять страв
 Й кутя з терпким узваром,
 Це свято в нас ніхто не вкрав,
 Хоч і труїли чваром.

Хранило янгола крило
 Гостинну кожну хату,
 І не здолало люте зло
 Наш рід в добу трикляту...

Тоді зруйновані церкви
 У небеса волали,
 Щоб Бог простив, щоб, люде, ви
 не чулися волами.

Лик Богородиці сія:
 Месія народився!
 Хоч доля в кожного своя –
 Наш світ в небесній висі....
Грудень 2005

* * *

Коли од вампірської нечисті зболіла душа голосила,
 Мене берегла од старечості поезії чиста сила.

Коли душа зажебрачена утішної долі просила,
 Вертала їй гідність утрачену поезії чиста сила.

Я їй довіряв щире слово, і прагла душа ще не сива
 Звитяги Івана Підкови, могуття Тараса Трясила.

І воля в мені воскресала, почавшись з живкої росини,
 І з кременя іскри кресала поезії чиста сила.

Знімала з очей полуду, завзяття вогонь не гасила,
 Всякчас боронила од бруду – на те вона й чиста сила!
Квітень 1989.

УКРАЇНА – ШІСТДЕСЯТНИЦЯ

(поетичний епіграф до Всеукраїнської наукової конференції «Творчість шістдесятників у координатах української і світової літератури», Дніпропетровський національний університет)

Невідступна, мов десантниця
в світ, де темне грозівіття,
Україна-шістдесятниця
проминулого століття.

Не туманною відлигою,
а глибинним духом нації
озивався сонцекнигами
вільний дух в часи стагнації...

Віщим словом Вінграновського
і Драча, і Стуса, й Гуцала
в надрах краю подніпровського
озивалась революція.

Ті літа я пам'ятатиму
як весну, що буйно квітла,
котрій дорого заплатимо
за світаний спалах світла.

А була ж вона веселою,
Україна-шістдесятниця,
навіть скорбною оселею
в світ сяла, як лампадниця.

Не сідай в свята, де сядеться,
а на покуті красуйся,
Україно-шістдесятнице,
світ тобою усміхнувся!
Грудень 2005.

КАРБИ НА ГРАНІТІ

Пам'яті Миколи Вінграновського

Тут тиша тішиться собою,
Сріблиться росами граніт,
Де викарбують дати болю
Душі, що в сей являлась світ.

Їй в нім журби було надміру
І скупю радощів було,
Та, щоб не загубити віру,
Їй небо зоряно цвіло.

В тих небесах, у райських кущах
Вона витатиме віки,
І промайнуле, і грядуще
Їй буде, наче плин ріки.

Вона б'є лунко в кремін' скелі,
Вінча граніт земне буття,
Де, наче запис у готелі, –
Час прибуття і вибуття.

Як любо жить на білім світі! –
Змиг світла тіней не лиша...
Сумні карби на тім граніті
В снах цілуватиме душа.
Листопад 2005

ПРИСМАК ПОЛИНУ

Пам'яті батька, що загинув у червні 41-го

Полин прощання знову гірко-гірко
З давнин мені війнув:
Криваво квітла в небі рання зірка –
Йшов батько на війну.

Не їхав – йшов... Бо ледь не за порогом
Гули близькі fronti,
І пахла полином йому дорога,
Світ – келих гіркоти.

Над сяйвом прощавальної усмішки –
Хмар чорних плин,
Як на війну ішов мій батько пішки –
Я знаю і полин...

Про те, як рідних в безвість проводжають,
В степах вітри гудуть...
Та лиш з війни додому приїжджають,
А на війну – ідуть!
Червень 1991

СПІВАНКА ПРО ПЕНЬ І КОЛОДУ

Через пень та колоду
Йшла історія народу,
Йде й по нинішній день
Крізь колоду та пень.

Пень старий, трухла колода,
Та обом їм насолода
Каламутити літа,
Щоби нація горда
Зціпила німі уста...

Старий пень п'є женьшень,
Флобензин ковта колода,
І така цвіте свобода,
Що ніде анітелень –
Чи то ніч, чи то день...

Через пень та колоду
Йде історія народу,
А народу в нагороду
Небо: дзінь-дзелень...
Дзвін над пень та колоду
Лине звіддавен...
Лютий 1990

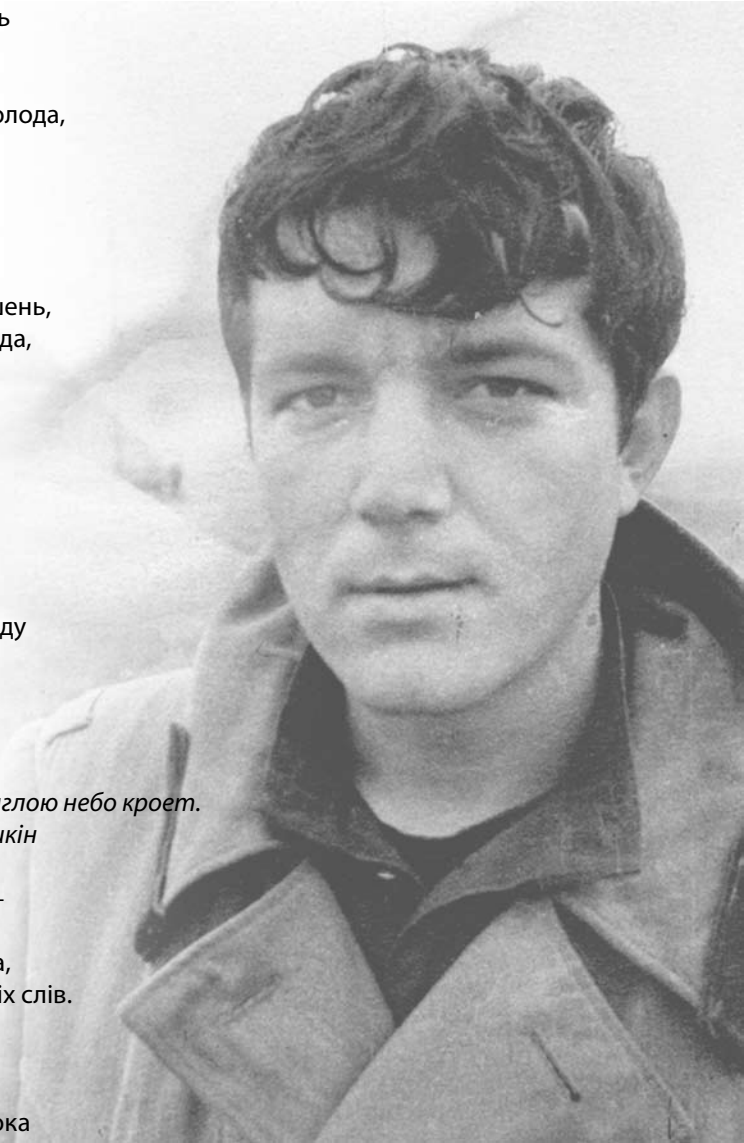
ТАЙНА-НЕВТАЙНА

*Буря мглою небо кроет.
О. Пушкін*

Диха люта холоднеча –
Зуби цокотять у псів,
Вовком завива хуртеча,
Сніг, мов срібло древніх слів.

Розгадати їх – морока,
Здогад серце зупиня,
Лунко стрекотить сорока
Всі новини злого дня.

Тільки що то за новини? –
Всі новини вже старі,
З гір повзуть стрімкі лавини,
Березіль вже на порі...
Зрине піднебесна повінь,

Віктор Корж - захисник Батьківщини. 1964 р.

Все забруднене залле,
Я тривоги діймавих повен:
Що то є буття моє?

Полум'яне розквітання,
А чи тління день при дні?
Мчить і тайна, і невтайна
На гриватому коні.

Буря матом небо криє,
Крутить дулі снігові,
Кінь гриватий хилить шию –
Тяжко буйній голові...
Лютий 2003

ГЛОБАЛЬНИЙ ОПТИМІЗМ

Нічого не станеться, як земля перевернеться,
І не настане царство п'їтьми,
Там, де ми нині, – бути Америці,
А там, де Америка, – будемо ми.

Цю зміну глобальну зустрінемо радо,
Буде заможно і селам, й містам,
У наших степах не буває торнадо,
Розгулу стихії не буде і там...

Будемо всі як один мільйонери,
Щоб пити повітря цілюще вино,
Поставим при вікнах кондиціонери –
По троє на кожне веселе вікно!
Серпень 2000

РУДИЙ ВОРОН НА ОСІННЬОМУ ДОЩІ (асоціативний портрет)

Монотонний осінній дощ,
мов ті сльози дрібні, накрапає,
хмурий, наче повержений вождь,
рудий ворон сидить на паркані.

Чи ворони бувають руді? –
каже мудра природа: зрідка,
лиш тоді, коли в мертвій воді
кримінальна пишається квітка.

У безлистих кущах вітер вщух,
та іржавою бляхою гурка,
ворон вкляк у обіймах дощу,
жалюгідний, як мокра курка.

Цілить стріли метких очей
в стелю неба й порожнє подвір'я,
і не кряче – крик горло пече,
а він лиш настовбурчує пір'я.

Він приречено глипа на світ,
що до нього такий непривітний,
жаль йому тих одлітаних літ,
що жбурляв легковажно на вітер.

Він на когось так схожий мені,
хто принишк, мов прибитий горем,
бо в лунці листопадові дні
назавжди втратив владу і гонор...
Листопад 2004.

* * *

До Л.

Ти не снилась – була.
Ти не снишся – ти будеш.
Пломінкого крила
ночі ти не забудеш.
Як до твого чола
припадали всі зорі,
лиш одненька, мала,
покотилась сльозою.
За ту іскорку зла
ти мене не осудиш.
Ти не снилась. Була.
Ти не снишся. Ти будеш...
Вересень 2001.

ПРОЗА

Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ

Володимир Олександрович ЯВОРІВСЬКИЙ народився 11 жовтня 1942 р. в с. Теклівка Крижопільського району Вінницької області. Закінчив філологічний факультет Одеського університету. Працював у пресі.

Народний депутат України.

Прозаїк. Публіцист. Автор книг оповідань і повістей «А яблука падають...», «Гроно стиглого винограду», «З висоти вересня», «День переможених», «Вовча ферма»; романів «Ланцюгова реакція», «Оглянься з осені», «Автопортрет з уяви», «А тепер – іди»; книг публіцистики «Крила, вигострені небом», «Тут, на землі», «І в морі пам'ятати джерело», «Право власного імені», «Що ж ми за народ такий?..»; художньо-документальної п'єси «Вічні Кортеліси» та ін.

Твори перекладалися багатьма мовами зарубіжних країн.

Лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка.

Голова Національної Спілки письменників України.

РИБА НА БЕРЕЗІ

Новела

– **Із цієї землі, з цього краю треба кудись тікати.** Життя тут не має сенсу. Тут надовго усе залишатиметься мертвим, як оця затруєна вода у ставку, – говорив Колько Колій, але свого голосу не чув. Брав слова, як важке каміння зі зруйнованої сторожки на березі ставка. – Треба тікати. Байдуже, куди, але – треба.

На поверхні ставка плавали мертві карасі, коропчуки і раки. Риб'яча луска проти сонця різала Колькові очі, і він надовго заплющував їх, перегнувшись через обшите заячою шапкою сидло велосипеда з різного розміру колесами.

– Напитися і тікати світ за очі.

Знав, що не нап'ється. Страшно. Тоді все почнеться спочатку. Моторошний сон, морок. Холодна прірва без дна. Там він уже жив. І таки втік звідти. Ледве втік, рятуй, Боже, душу. Треба тікати тверезим. Тікати, бо винесуть уперед ногами з Теклівки...

– Три тонни риби, три тисячі кілограмів... помножити на чотири гривні. Дванадцять тисяч гривень. Півтори – за рибовоз, тисячу відкупного базарним рекетирам. Триста за оренду ставка в колгоспну касу, п'ятсот – голові колгоспу в кишеню. Все одно залишається десь вісім тисяч гривень чистими. Вистачить на новий зарібок, на зерновий послід і ріпакову макуху. Вистачить і на життя. Куплю дочці велосипед, а собі зимову польову солдатську форму з черевиками. Перероблю піч у хаті, викину лежанку і поставлю нормальне ліжко. Поживу по-людськи. Таку грошву одхопив, рятуй, Боже, душу!

Прокинься, дурню! Ти вже все продав і все купив!

Колько розплющив очі. Поверхня води блискотіла лускою, наче була вкрита цинковою бляхою. У траві довкола ставка поквакували жаби, що встигли втекти з води, над ними все нижче й нижче кружляли лелеки.

Старий осокір, в дупло якого хтось минулого літа налив солярки й запалив – з'яв чорною обвугленою печерою, а все ж немічно зеленів на протилежному боці. Налигач, на якому розгойдувалися діти й стрибали у воду, звисав із покрученої гілляки, хтось його вночі перерізав, тепер дівтора не дістане.

Пацян – п'ятимісячний вихолощений кабанчик рохкав у молодому, з тоненькими стручками колгоспному горосі, зелена юшка стікала з його рожевого рильця. Пацян позиркував на Господаря, щоб не прогавити, коли той закине праву ногу через раму велосипеда і поїде, тоді треба притьомно, щодуху гнатися за ним, щоб не відстати. Зараз наїмся і ляжу в теплу болотисту калюжу посеред рівчака, по якому збігає зайва вода зі ставка, й пантруватиму звідти за моїм Хазяїном. Головне не втратити його з очей. Інакше треба буде довго шукати і боятися: а раптом не знайду!

... Пацянова мама горіла від жару і тихо вмирала, народивши лише одного Пацяна. Господарка мами покликкала Колька Колія вдосвіта, він ще був тверезий, то дорізав Пацянову маму. Господиня була щаслива, із вдячності подарувала Колькові осиротіле поросятко, знаючи, що воно все одно не виживе без мами. Віддала, бо в неї не було могорича для колія. Горілка була, повна пластикова пляшка від «миргородської» води стояла за зіпсованим телевізором, але жінка боялася, що Колько загуляє в неї на цілий день. Хай краще буде поросятко.

Пацян довго лежав у старій дерматиновій сумці поруч із ножем, яким зарізали його маму, поруч із ще теплим шматком маминого сала. Потім його кудись несли, а тоді випустили, і він, розштовхуючи інших, намацав теплу цицю з солодким райським молочком. Колько виміняв його за півлітру самогону, яку дала колгоспна свинарка, пустивши Пацяна до льошки-первістки, що вночі опоросилася.

Через тиждень у Колька був щасливий день. Він зарізав аж двох вгодованих кабанів, господарі наділили йому за роботу свіжини. П'яний колій намислив собі, з такими щедрими дарами в руках, переспати з тією самою свинаркою, там-таки, на фермі. Однак на роботі її не застав, укравши мішок дерті, вона вже пішла додому. То Колько переспав на свинарнику сам, прокинувся вдосвіта, зайшов у клітку. Всі поросята порозбігалися, а Пацян досмоксував молоко доброї мачухи. Колько ухопив його за задні лапи, вкинув у ту саму дерматинову сумку з чужим м'ясом і салом, з ножем, бруском і рашпилем.

Так Пацян опинився на брудній, прокуреній і пропахлій часником кухоньці свого Господаря, який, вимінявши м'ясо й сало на самогон, на цілісінький день покинув його. Пацян дуже хотів їсти, визбирував під столом крихти хліба, трапилося навіть дві величезні цілушки, розтолочена чиеюсь ногою варена картоплина, а решта – смердючі недопалки і надкушені зубчики часнику, від яких дерло в горлі. Мусиш жити, Пацян! Так заповіла покійна мама. Треба жити. Іншого виходу нема.

Ще за два тижні Колько Колій тяжко захворів. Його товкла пропасниця, він марив, падав з лежанки, Пацян підсовувався йому під бік, забирав жар на себе і віддавав його землі, риючи її під припічком, де не було підлоги. Пацян схуд і виснажився, не маючи ніякого харчу. Покійна мама підказала йому, що треба носом підважити двері, і вони відчиняться. Якось він видибав у дворище, поїв споришу й лободи, вирив куц земляної груші, наситився сам і кілька солодких картоплин приніс Хазяїнові.

Так удвох вони вижили, і від Колька вже ніколи не пахло нудотним самогонним духом, лише вряди-годи свіжою свинячою кров'ю. На цілий день вони вдвох вирушали до великого ставка в полі, за селом. Пацян забивався в молоду кукурудзу чи овес, чи пшеничку, жирував і відлежувався в теплій ковбані, а Колько носив на гергошах із покинутої коров'ячої ферми гнойових черв'яків у целофановому мішку.

У злежаному перегної їх були цілі кубла, варто лишень копнути заступом, вибрати звідти

хробаків і кинути їх до шелестого мішка. Пацяня якось подався на ферму за Господарем, придивився до його важкої праці, полежав на сонці, подумав, побродив довкола і став рити м'який перегній, добуваючи цілі гнізда вишневих вертких хробаків.

Господар подобішив до Пацяня, двічі навіть погладив його по ошийку і пригорнув до себе, чого Пацяня не чекав і не знав, як відповісти на таку незвичну ласку. Мама не встигла йому сказати, як поводити себе, коли тебе пригортає Господар і говорить теплі, як мачушине молоко, слова. Не сказала... Мабуть, не встигла.

Пацяня зустрічав кілька разів своїх ровесників у Теклівці, вони були вгодованими і чванькуватими, говорили з ним зневажливо, жирно, якоюсь нахабною і лінивою мовою, бо Пацяня був сухорлявий, як велосипед, який недавно зібрав із різних частин його Господар. Пацяня нервував, що не нагулює салка, але де ж йому взятися, як він за день намотує стільки кілометрів, волочачись і бігаючи за своїм Хазяїном при випадкових харчах, а іноді живучи наголодь. То не його вина, він не проти, але не виходить...

Моєму Хазяїнові дуже погано, подумав Пацяня, ковтаючи соковитий стручок молодого гороху, цямкаючи і порохкуючи на краю горохової плантації. Його білі, наче вкриті інеем, вії торкалися горохових листочків і лоскотали очі. Дуже погано моєму Хазяїнові. А мені добре в молодому горосі, який додасть сили, коли треба буде бігати за велосипедом.

– Треба тікати з Теклівки, з України. Тут уже все вмерло, тут – дике поле. **Тут не залишилося людей, тільки** – варвари, бусурмани, рекетири, терористи. Де ж таке бачено, щоб у ставок, де я дозволяв рибалити вудками, купатися дітям і дорослим – вгилити цілий причеп селітри. Де бачено **таке?** У якому селі, в якій країні? Треба тікати назавжди, рятуй, Боже, душу, – промовляв Колько Колій мертвим карасям, коропчукам і ракам, яких ранньої весни ловив у річці і переносив у ставок, котрий взяв у колгоспі в оренду.

«Якщо після вилвою риби не даси мені п'ятсот гривень – спроваджу до в'язниці, Колян. Як поросяті коліно всрати – так мені тебе посадити. У мільтонів скирда заяв на тебе: від жінки, від бригадира, від школяриків, яких ти напідпитку розігнав з дискотеки. Від отця Бориса. Він саме вінчав молодят у церкві, а ти, тримаючи за халявою колійського ножа – просив у попа позичити грошей на півлітрівку. А ще як не розрахуєшся за оренду колгоспного ставка – зачиняться за тобою, Колько, залізни двері». Так відрубав голова колгоспу, облизуючи язиком три золотих зуба у роті.

Голова казав правду. І про жінку, і про школяриків, і про попа Бориса. Було, коли я безпробудно квасив. Замикали мене кілька разів на п'ятнадцять діб, підмітав з алкашами райцентр, мив содою, що роз'їдала руки, пам'ятник Леніна, копав город і колов кабана підполковнику. Було. Але із весни, коли мало не відкинув ратиці, коли бабера вже посвистувала над моєю головою косою – я навіки зав'язав. Узяв покинутий ставок в оренду, щоб жити, нічого не крадучи в Теклівці.

Загинула не тільки риба, вмер Микола Гудима. Нема. Загинув. Помер тверезим, хоч жінка пророкувала мені смерть під парканом у п'яній лихоманці. Помилилася, Ганю. Сильно помилилася. Як і твій приймачок, дід Сашко з грижею і лисиною, всипаною бородавками.

На протилежному березі, біля осокара, сідали ворони, витягували з води рибу і, відтягнувши від води, патрали її. Ворон вряди-годи розлякував попелястий котисько, що вже прибіг із села на риб'ячий дух. Він ледве тягав набите рибою черево, надовго залягаючи у траві й підкрадаючись до ворон.

Пацянові також не подобались ворони, вони часто забирали або й крали його харч просто з-перед носа, зчиняли бучу і тікали туди, куди навіть погляд Пацяня не діставав. Тому він з їв ще три стручки молодого гороху, посмоктав власний язик, поворушив сріблястим бубликом хвоста, ратицею зігнав гедзя, що сидів між очима і пошкандибав розлякувати ворон, цих чорних злодійок, які вміють і ходити, і літати.

Все. Нема в мене нічого. Ні вчора, ні завтра. Лише покинута тітчина хата, що поволеньки сунеться в яр, і худючий Пацян.

Жаль, що Пацян так і не нагуляв сала. Жаль, рятуй, Боже, душу. А все одно треба заколоти. Зарізати і продати на трасі. Запалити хату з чотирьох сторін. Купити квиток і – тікати з цього проклятого краю. Яка це батьківщина, яка? Нащо вона мені? Нащо я їй? Я не потрібен навіть Пацянові. Хіба що взимку, коли він ніде нічого не може вирити для себе. Ні, це не батьківщина. Навіть в міліцейській буцигарні, куди з усього району звозили таких, як я, більше батьківщини, як у Теклівці, рятуй, Боже, душу...

Хлопчик і дівчинка прибігли з Теклівки до ставка. Вони тут мокнуть з досвітку до заходу сонця, харчуючись зеленим горохом, дикими грушками-гниличками, заїдаючи хлібом, який дає з дому баба Маринка. Близнята підкинуті бабі її дочкою Маруською, Кольковою однокласницею і пасією, яка після восьмого класу виїхала до тітки аж у Кривий Ріг. Працювала на гірничому комбінаті, де стажувалася ефіопи. Відстажувалися і поїхали в свою Ефіопію, залишивши Марусьці на пам'ять про свою батьківщину двійко кучерявих, засмаглих навіть серед зими ефіопенят, з чорними вуглинами очей і жадобу лазити по деревах, знаходити на них плоди навіть після того, коли вже все обірвано і обтрушено.

Минулого року вони пішли до першого класу, і вчителька Ліна Миколаївна кожному стрічному розповідала: «Що воно за хвеномен? З рідної української мови, з фізкультури і співів ефіопці – круглі відмінники, а з арифметики і поведінки ледве три з мінусом нашкребла. Хвеномен якийсь мені підкинула моя колишня випускниця Маруся...»

Колько іноді згадував, що саме з Марусею у сьомому класі вперше скуштував жіночого меду, коли вночі перегортали зерно на току. Невміло, наспіх, на сипкому просі, але звідав. Коли згадував ту коротку, з несподіваним світанком ніч – до покинутих Марусею близнят-мулатів у ньому прокидалася не лише жалість, а і якась далека рідинність. Тоді він давав їм сала з часником і свою вудку, щоб витягли собі на вечерю якогось карасика чи коропця.

Захекані діти зупинилися на березі ставка й онімело заклакли, мружачи свої чорнющі вирла від сталевого блиску риб'ячої луски. Дядько Микола лежав поруч із своїм смішним велосипедом (заднє колесо було набагато меншим, але з нікельованим ободом, то дядько їздив ніби навприсядки), лежав нерухомо, обличчям до землі.

– Ой, як багато риби було під водою, а не ловилася на гачок, – прошепотіла дівчинка Василина. – Дядько дасть, і бабуся насмажить нам здоровенну таріляку...

– Він спить і не знає, що риба сама з води вийшла. І – раки. Я раків не люблю, дуже кусаються. І у воді, і на березі... – сказав братик Василько. – Дядько Микола, мабуть, знову запиячив, бо навіть не поворухнеться.

Пацян розігнав ворон, тихо підсунувся до Колька і ліг поруч, притулившись до його теплого чобота, за халявою якого стремів довгий колійський ніж. Пацян настовбурчував вуха, щоб почути, коли Господар щось скаже. Мабуть, підемо на покинуту ферму за хробаками. Тоді я побіжу вперед і, поки підійде Хазяїн, я вже нарию їх багато. Можна піти аж на картопляний лан, і я нарию картоплі, яку ми зваримо у великому казані на багатті. Не буде голодним Господар, не буду голодним ні я, ні риба у ставку. Мовчить, не рухається, а ворони знову крадуть нашу рибу. Піду та прожену, а то вилежують тут без діла, як свиня...

– **Дядьку Миколо!** Ось наша бабуся передала вам дві помідорини. Перші, які доспіли на грядці, – гукнула Василина, щоб він почув. Помідори Марина дала для внуків. Таки справді перших два, що ледь зачервонілися на городі.

– І крайчик хліба передала вам. Правда, трохи зачерствів, але їсти можна... – додав Василько, пошкрібуючи свою чорнющу дротяну, здається, ніколи й не чесану чуприну, в якій заплутався павучок, коли хлопчик лазив у курник по свіжі яйця, які вони з сестричкою випили

на сніданок.

Колько підвів голову, побачив біля себе чорних ефіопських бісенят, дівчинка простягала йому дві помідорини, а хлопчик – цілушку хліба. У дівчинки на губах засох яєшний жовток, і вона нагадувала чорне курчатко з заїдами.

– А я вам – риби. Скільки хочете. Хоч у кагати закопуйте, але їсти її не можна. Вночі хтось отруїв. Мабуть, селітрою, що так швидко спливла. І купатися не подумайте, бо весь ваш загар облізе враз, – озвався Колько. Його молоде, але збачене від п'ятики, гульби й кепського харчування обличчя ще більше осунулося, стало землистим і ніби змаліло.

– А навіщо затруїли, дядю Миколо? – спитала Василюк, поправляючи вигорілі на сонці, протерті й залатані на задничці труси, мабуть, такі мамині, Марусині, бо дуже великі, із зав'язаною на гудз гумкою, що звисала до колін. Таки Марусині, подумав Колько і згадав, як тече між пальцями тепле просо, а Маруся спекотно шепоче: «Не треба, любенький, не треба... Треба... Дай я сама, бо порвеш труси...» Це трішки зігріло зараз його заледенілу душу.

– Запитай, Василюк, в того, хто не полінувався навантажити причіп селітри у розваленій коморі, де зберігали колись хімікати. Навантажити, привезти аж сюди, до нашого ставка і вивернути у воду. Потрудився кілька годин, не пошкодував солярки. От він і знає: для чого?

– А хто він, дядю? Хіба з Теклівки? – заворушив худючими ребрами під сухою каштановою шкірою хлопчик і обливав викочені, вкриті осугою губи.

Пацян прислухався до розмови, але ні про хробаків, ні про горох чи картоплю не говорилося. І про нього – теж не йшлося. Дівчинка погладила його по карку. От якби живота мені полоскотала, так хочеться. Ні, тільки покустрала щетину на ошийку. Нічого, хай іншого разу, коли Господар буде у доброму настрої...

Пацян ліг, витягнувши задні лапи, і поклавши голову на передні. Лежав очима до ставка і думав: якби не припікало сонце, то ставок наче вкритий блискучою кригою і сріблястим сніжком. Але жарко, і молодий горох цвіркає соком... Не замерз ставок, не замерз, то лише здається, бо господареві погано.

Колько здогадувався, хто, хекаючи, вантажив селітру, хто її віз і викидав у ставок, але Василькові відповів:

– Не знаю, синку. Та яке це має значення сьогодні? Якби знав учора – зупинив би, а сьогодні – то вже дрібнички. Не знаю. Ви залишайтеся у Теклівці, а я покидаю цю землю. Покидаю і виїзду звідси... – Колько обвів поглядом ставок, обгорілий осокір на березі, попелястого котиська, що сидів у закіптюженому дуплі, зграю ворон, що висіли в бірюзовому небі над його головою, і небо було схожим на синю скатертину, заляпану чорним чорнилом.

Колій жадібно запам'ятовував усе це, заплющив очі, повторив у пам'яті ще раз – осокір, рибу зі здутими боками, кущі верболозу у сірій воді, попелястого ката в обгорілому дуплі... Годі!

Він підняв із землі старий велосипед, закинув праву ногу через сідло, обшите заячою шапкою, наліг на педалі. Від'їхавши, розвернувся назад і крикнув Василеві й Василюк:

– Залишайтеся! Це все – ваше! А я поїхав до... Ефіопії. Там можна жити.

Худий як часничина Кольків гуз на виямку зсунувся з сідла на бляшаний багажник, але колієві вже було байдуже. Він тиснув на педалі щодуху, тельнякаючи дзвінкм, хоч на стежці, що вела до Теклівки, не зустрілося жодної душі.

Василюк кинулася за ним, щоб віддати дядькові дві пристиглі помідорини, які хотіла з'їсти сама, коли прокинеться голод, але він уже подаленів, піднявшись на пологий пагорб, за яким почалася улоговина, а далі – була Теклівка з бабусею Мариною.

Прислухаючись до балачки, Пацян придрімав на траві під сонечком. Тому, зачувши, як віддаляється звук велосипедного дзвінка – спрожогу кинувся навскач, пришкуливши вуха й широко розплющивши очі.

Колько лежав на засмальцтованій салом, м'ясом і свинячою кров'ю куфайці, вата якої збилася в кубляки і чавила боки. Набита сіном подушка шелестіла за кожним порухом його голови, стебельця сіна відбивалися на Колькових щоках, коли він надовго замовкав, щоб заснути, але половина його свідомості провалювалася в теплий туманець забуття, а друга все одно трималася за отруєну рибу, мертвий ставок, обгорілий осокір і Марусиних дітей-ефіопів із двома ще зеленими помідорами й цілушкою черствого хліба. Недостигла риба... Мертві помідори... Закіптюжена цілушка хліба і осокір з ніжною шкуринкою живої кори... Прудкі чорношкірі раки і нерухомі, вкриті пліснявою тіла Марусиних близнят...

Тьху! Рятуй, Боже, душу. Нема в мене ні отця, ні сина, ні святого духа. Все вивітрилося. Одне пропиво, інше одійшло само.

Але ж не п'ю вже чотири з половиною місяці, тиждень і два дні. Теклівка п'є, а я – ні. Овечка пантрує зграю вовків і по ночах, коли вовки засинають – виє на місяць, Микольцю.

Ти помилився з місцем народження. З населеним пунктом і країною. Ти народився раніше за свою країну, тому випав з неї. І вона тобі мстить. У бідній Теклівці ти хотів швидко розбагатіти. Рвонув поза чергою і вскочив на мінне поле.

Селітру випав тільки той, хто має трактор з причепом. Свій чи колгоспний – байдуже. Йх легко вирахувати, але це – нецікаво. Я боюся цього, бо зозла вжену йому колійського ножа між лопатки. Його з плачами закопають, а мене мовчки згнють у незалежній в'язниці. І всі заспокояться – перемогла справедливість.

Ні. Треба тікати подалі від гріха, рятуй, Боже, душу. Батьківщина виплюнула мене, як кісточку з вишні. Розкусила і виплюнула, щоб не проріс і не продовжувався.

Треба нагострити ніж і з одного удару покласти Пацяна, щоб не кричав і не мучився. Як тільки вдало вдарю – за мить це вже буде не Пацяна, а м'ясо й сало на продаж дачникам, що гасають по трасі. Купа жирних грошей у кишені... Квиток на будь-який автобус – і нове життя. Старе – спалено.

Колько намацав під подушкою брусок, вийняв з-за халяви ножаку, кілька разів плюнув на лезо і став повільно точити, не встаючи з лежанки.

Пацяна марудився у дворичі. Ніби ситий, тепло, не кусають гедзі, не треба нікуди бігти, а серце все одно б'ється нерівно і дрижаки ходять по шкірі. Він заглянув до хлівця, форкнув на двох худих пацюків, що світили очима із нори під стіною, але ті навіть не поворухилися, байдужт позиркуючи на нього. Так тепло надворі, а вони, дурні, сидять у норах, подумав він і подибав з хліва.

На причілку хати Пацяна підрив куц кропиви, яка після дощів вигналася так, що застусе вікно. Підрив до коріння, поласував ним. Кропива впала на землю, відкривши вікно для сонця. Тепер Хазяїнові в хаті буде видніше. Чого ми так зарануя прийшли сьогодні додому? Завжди повертаємось у темряві, коли я бачу лише блискучий обід заднього колеса його велосипеда і біжу за ним. І Господар сьогодні не такий, як завжди. Не такий.

Пацяна подався на городець. Картопля вже одцвіла, її листя трошили колорадські жуки. Він потрусив рильцем кілька куців, і жуки посипалися на землю, в яку глибоко встрявали його ратиці. Глибоко, бо діставали аж до молодих картоплин. Пацяна злякався, що це може розгнівити Хазяїна. Вийшов на стежку, на яку виповзло огіркове гудиння. Йому на очі потрапив молоденький, з прищиками, огірок. Він понюхав його, поворухив язиком, але не з'їв – не можна, то для Хазяїна, мені дістанеться шкірка. Вона теж смачна, якщо свіжа. Якщо її дає мені Хазяїн.

Пацяна підрив два куці лободи на грядці цибулі, перекусив стеблину, але не їв, не хотілося. На городі волого і холодно, бо – страшно, можна розгнівити Хазяїна. Він покректав і повернувся у двір з теплим спорешем.

Ліг на бік, підставивши черево проти полуденного сонця, що стояло над хлівом. Треба задрімати, але так, щоб почути, коли вийде з хати Господар і сяде на велосипед.

Чогось мені неспокійно сьогодні, неправильно якось. Може, це я сьогодні неправильний? Та ніби все робив як слід? але Хазяїн навіть не поглянув на мене. Ну, винен я, що не нагуляв сала, що не тішитися Його око на моєму хребті, стараюся з усіх сил, але ростуть лише кістки і щетина та хвіст завивається у кільце. Однак і Хазяїн мій худющий, але ж – мій, іншого в мене нема. Ще половину дня прожити, а там – ніч, спокій, хропіння Хазяїна, кумкання жаб, сопіння кротів під землею, виповзе вуж із призьби хати і вже вкотре набиватиметься в родичі. Щоб тільки погритися біля мене. Скоріше б цей день минався і настав новий. Може, підрити соняшник на городі, щоб сонце зайшло? А як образиться Хазяїн? Краще задрімаю, поки є сонце...

Колько торкнув великим пальцем лезо ножа й відчув, яке воно гаряче і гостре. Провів по жмутку давно не митого, липкого волосся над чолом, віхоть залишився в руці. Навгадь кинув ножак у двері. Гостряк ввігнався в одвірок, дерев'яна ручка, обтягнута синьою ізоляційною стрічкою, дрібно затріпотіла й загула бджолою. Колько помітив, що в хаті посвітлішало, визирнув у вікно. Паціан лежав посеред двору. Відкинувши лапи, наче вже все скінчилося, можна розкоцегарювати паяльну лампу і смалити йому боки.

Нічого там смалити, самі ребра і шкіра, але на квіткодко Вінниці чи до якоїсь іншої батьківщини вистачить. Треба брати його сонним. Тихо вийти з хати і – вдарити під лопатку щосили. Вдарити, щоб і не дригнувся. І нічого не зрозумів. Почеревина. Порібра. Ноги на холодець. І не забути запалити хату. І – додивитися, як впадуть крокви. І – рятуй, Боже, душу...

Ні, не треба мені такої України і такої Теклівки. І Микола Гудима їм не потрібен. Тому розлучимося по-доброму. Я залишаю вам свою дочечку Любцю і Пацянове м'ясо. Вибачайте, Пацянового сала не буде, не годував. Забудьте мене. Любця виросте без велосипеда і без батька, як і я виріс.

Колько почепив полинялу пілотку-афганку на ввігнаний в одвірок ніж і думав, де б знайти якусь посудину для Пацянової крові – її також можна продати на кров'янку. Єдине цинкове відро і чавунний баняк він відвіз до ставка у сторожку з руберойду. Згадав, що і паяльна лампа – там, підігрівав нею чай або риб'ячу юшку. Треба поїхати і забрати, бо інакше зіпсую Пацянове

м'ясо і ніколи не виберуся звідси. Поїду. І подарую вудку Марусьчиним камбоджі... ні, мозам... ні, ефіоп-пеня-там, рятуй, Боже, душу...

Колько вихопився з двору на баюристу сільську вулицю. Розминувся з трактором, що волік за собою скрипучий причіп, одвернув очі, щоб не бачити, хто сидить за кермом. Не хочу бачити і все! Мені це вже не потрібно. Хай розбираються самі. Смертну кару відмінили. А смертну помсту? Ет, навіщо воно мені здалося... Треба вчасно втекти, бо запиячу знову...

На пригірку Колько зліз із велосипеда, бо маленьке заднє колесо перетворювало горбок на крутезну гору, почвалав пішки. Паціан наздогнав його, і вони дибали поруч. Паціан нічим не міг йому допомогти, лише тим, що: ось я, Господарю, поруч із тобою. Не хвилюйся, я не загубився і не подався у школу.

Вони піднялися на пагорб. Ставок сіконув їх по очах холодним ножовим блиском. Довкола ставу метушилася теклівська дівтора і дорослі. Вони граблями вигортали рибу на берег, скидали її в паперові, з-під пестицидів, мішки. Випряжені з воза коні паслися неподалік його сторожки.

Кольків погляд прикипів до постаті дівчинки, яка бігла у його бік від ставу. Руда голівка, дві кісочки. Тонюсінькі, як у коника-стрибунця, ніжки. Насінинка кульбабці, яку несе вітер. Моя Любця, рятуй, Боже, душу. Любця моя.

Колько зіперся на кермо велосипеда і заплющив очі: мама забороняла Любці ходити до ставка, бо там – тато. Іноді він зустрічав її на вулиці, коли поверталася зі школи, але доця мовчала і переходила на протилежний бік дороги, боячись мами і вітчима, діда Сашка.

Колько почув, як ближчає надсадне дитяче дихання, але очей не розплющував: хай пробіжить мимо, щоб мама не біла. Ні. Може, останній раз її бачу. Не надивлюся, але запам'ятаю.

Він кинув велосипед. і його руки самі розкрилися перед нею.

Любця підстрибнула, і її гострі худючі коліна врізалися Колькові в живіт, але не боліло. Вона віддихувалася, притулившись до неголеної колючої щоки, від якої пахло потом і батьком.

— А мені мама дозволила зустрічатися з вами. Навіть послала до вас. У мене вже нова мама... діда Сашка вигнано від нас... Та-га-а-ке робилося всю ніч у хаті, та-ке страшно, що мамка прогнала діда назавсім... Він приїхав підводою – забирає зараз свою шафу, телевизор, дерть у мішках, січкарню і курей, поросну льошку. Хай собі забирає і живе з ними... Дід Сашко з молодшим братом Лексієм опівночі прийшли до нас і сіли на кухні пити горілку, хоча вже були п'яні. Пилю й балакали. І мамця почула, як вони хваляться, що Лексій отруїв вам рибу в ставку. Дід Сашко напоїв його перед цим і пообіцяв дати троє поросят, як льошка опороситься...

Колько гладив вологою долонею худенькі ребра дочки, такі худенькі, що крізь них відчувалося, як тріпоче її серце. Здавалося, що навіть не шкіра, а полинялий, вижмаканий сарафанчик тримає Любцю при купі.

– Я прокинулася від того, що голосить і страшно кричить на діда Сашка і дядька Лексія моя мамця. Кричить і виганяє обох з хати. За те, що вони потруїли вашу рибу. І – вигнала. Я нарвала вранці кропиву й лободи на леваді, насікла їх ножем (дід не дозволив на січкарні, бо вона – його), розмішала з вареним буряком, нагодувала льошку. А тоді мама сказала мені: «Піди, Любцю, до свого тата. Піди. Він сьогодні дуже хоче бачити тебе. Піди і будь з ним, скільки схочеш, доню». А ви мене не проженете... тату?

Не випускаючи Любцю з рук, міцно притискаючи її до себе, Колько повернувся спиною до ставка та людського юрмиська на березі і пішов у бік Теклівки. Згори ноги йшли самі, то він і незчувся, як побіг з пагорба.

Пацян не знав, що йому робити: стерегти покинутий на дорозі велосипед чи мчати за Господарем?

Поки дожену – знову схудну і полегшаю.

А, нічого. Хазяїн іде пішки, несе на руках дитину, то мені не дуже треба бігти. Підтюпцем, щоб не відстати. Не вбуде мене. Ще нагуляю жирку.

Головне, що Хазяїн у мене знову правильний.

О, навіть озирнувся, чи я, бува, не загубився. Я – є.

ПРОЗА

Микола НЕВИДАЙЛО

Народився Микола Гаврилович НЕВИДАЙЛО в селі Боровківка П'ятихатського району на Дніпропетровщині 15 травня 1923 року. У своїй автобіографії пан Микола пише: «Пережив голодомори, фронт, німецький полон, фашистську окупацію, підпілля, знову фронт, поранення, воєнний трибунал за участь в ОУН, десятилітню каторгу російських "особлагів", норільське повстання в'язнів, де я стояв під дулами автоматів у чеканні розстрілу. Під Божим захистом на власній шкурі випробував так звані "братні" обійми імперії зла. Отримавши вищу освіту, взявся за перо. Заприсягнувся свідчити правду про побачене і пережите, виконуючи свою місію на землі, накреслену Провидінням».

Прозаїк, публіцист. Автор прозових книг «Приносили часів смутенних», «Динозаври» та низки публіцистичних статей в пресі. Член Національної Спілки письменників України з 2005 року.

У своїх повістях автор з позицій парапсихології і містики аналізує страждання звичайних людей, які в зашморзі трагічних подій нашого підневільного бездержавного (до 1991 року) існування в лабетах імперії шукають виходу з глухого кута неволі.

Ось як сказав про творчість Миколи Невидайла його тезка, Микола Негода, член Спілки письменників України з 1956 року: «Кожний, хто прочитає в сучасних українських часописах повісті й новели Миколи Невидайла, порадіє з того, що відкрив для себе самобутнього талановитого прозаїка з власним творчим почерком, оригінальною фразеологією, словотворенням і тим вражаючим до крику й душевного щему правдивим зображенням, за яким вгадується особистий життєвий досвід автора, залюбленого в Україну і зболеного болями її народу. Письмо його густе, широкомасштабні картини змальовані на невеличкій за обсягом площині, історія імперського нищення розуму й цвіту нації сконденсована в тій чи іншій людській долі, особистій трагедії».

ДИНОЗАВРИ

Повість

*Присвячую моєму синові Мирославу – лікареві,
філософу і містику*

*"І сказав мені Господь: З півночі
відкриється зло на всіх мешканців землі"
(Книга пророка Єремії. 1, 14).*

1

ВІН біг, падав, повз по-пластунськи, притискався до зритого мінами асфальту, ніби хотів утиснутися в землю, а кулі чеченських автоматників та снайперів зловіще ширили понад головою, дзижчали рикошетом. Зривалися підбиті сепаратистами бетеери, горіли розбомблені росіянами будинки, струшували повітрям вибухи гарматних ядер і мін.

Неподалік ВІН запримітив заманливе заглиблення. Залишалось десяток метрів, коли над головою пронісся літак і кілька ракет тарахнули серед убитих. "Мазило! Своїх обстрілюєш", – обурився в панічній безпорадності.

Дим роз'їдає очі. Ще п'ять кроків повзком. Ще метр. І ось... Х-ху-у-у! Боже, слався ім'я Твоє! Порятунок. Глибоченька яма від каналізаційних робіт. Тут можна пролежати до ночі.

О, як страшно вмирати! Хоч і заспокоює віра в безсмертя Душі, яка в безкінечному ланцюгу

перевтілень є вічною субстанцією, та інстинкт самозбереження невіддільний розумові. Холодний пронизливий вітер з мокрим снігом протягує з канави, аж терпне-дерев'яніє шкіра під блаженною шинелькою.

Від безперервних вибухів болять барабанні перетинки. Але й тут, крізь жорстку пронизливих, свистячих, шиплячих, гримучих звуків, погрозово скаче голос капітана, який п'яно горлавив перед наступом на вже зруйнований палаючий Дудаївський палац, де притаїлася невідома кількість чеченських патріотів:

–“Слышите, сопляки? Сегодня ваша основная цель - взять эту развалюху и водрузить российский флаг. Тогда нажрётесь и напьётесь от пуза. Ясно? Главная цель России – голова Ду-да-ева”.

А у вухах і досі дрижить: “...даева ...аева ...аева”.

2

Судоми стискають мозок, і ВІН поринає в небуття. Десь у далекому куточку пам'яті хлюпочеться щось неземне й незрозуміле.

В густих заростях тропічної рослинності, під скелею – отвір печери. ВІН сидить на камені. Кошлатою лапою-рукою, розчепіривши пальці, зачісує патли. У правиці – палиця з крем'яним наконечником.

О-о-о! Пригадую, пригадую. Це ж Я. Тоді. Давно-давно. Коли був воїном племені Гу. Стою на варті біля родової печери. За височенними папоротями шумить, грає хвилями море. У піску бавляться з мавпами дітлахи, і їх можна відрізнити від тих приматів тільки за відсутністю хвоста. Жінки з трав'яними пов'язками на стегнах (і вони волохаті!) метушаться в загородженому кам'яним валом (від динозаврів) дворичі, зайняті своїми справами. Одні плетуть із тростин килимки, інші пережовують різне зілля, випльовуючи сік у посудину, щоб потім, після кількадечного бродіння, частувати ловців дичини та воїнів бурдою; дужчі чоловіки крем'яними скалками деруть болотяного носорога, а молодші під орудою мудрого діда навчаються розпалювати багаття.

Там і моя кохана модниця. Вся в дорогоцінних перлах, що ніжно облягають її шийку і фосфорично відсвічують на її пружних персах. Як чудово вони гармонують із її природним буреньким хутром. Вона в нас керує кухарським цехом – ланкова – ще й сороміцьких триндичок витинає. О миле моє створіння, моя ладонько незрівнянна!

Робота кипить. І ось вже туша оббілована, наштрикнута на довгу бамбукову жердину і – аж слинка тече! – смажитья над кострищем, дратуючи ніздрі нестерпним ароматом. Всамкінець, коли БОГ СОНЦЕ підкотиться до zenіту, лунає команда нашої Мам: “Обід!” З радісним галасом оточуємо попелище, і починається бенкет. Ніхто не преться поперед батька в жерло вулкану, але кожен по справедливості і по труду отримує належну йому частку. Жоден нахаба не сміє порушити черговість і ранг. Виборна Мам дуже сувора. Та й для чого в моїх руках бойовий топирець? Ми твердо знали: без дрюка комуну не збудувати і не втримати.

МЕНІ, як чатовому, молоденькі дівчатка серед перших підносять подвійну порцію. Воїн мусить бути дужим. Частенько доводиться відганяти звіроящерів та динозаврів, а то й вступати в бій з озброєними до зубів нападниками іншого племені.

Але, але... Зачекайте! Від моря хтось біжить. Розмахує руками. Я миттю розшифрую сигнали, підіймаю палицю і гукаю: “Алярм!” Лемент, паніка. Недоїденого носорога несуть у печеру, матері хапають дітлахів і теж – у сховище. З лісів і гір збігаються мисливці, рибалки і збирачі зілля. Мам – наш вождь – оголошує мобілізацію. За якихось півступні подовження тіні ми виступаємо на ворога. Виявляється: агресори з племені Ку пограбували наших пірнальників за перлами, вбили охоронника.

То був найжорстокіший костолом з усіх сутичок між гуківцями та куківцями. З криками: “Ала-ла! Ала-

ла!" ми кинулися на супротивників. Тріщали палиці й дрючки, виверталися руки, розчахувалися ноги, ламалися хребти, вилущувалися ребра. Відкушувалося шмаття м'язів і летіла шерсть. Своєю замашною ломакою Я з люттю трощив голови. Від моїх ударів чужинці падали, як суха тростина. Але війна є війна. Зненацька здоровило-куківець заніс наді мною бойовий кий з прив'язаним валуном. Я спритно ухилився раз, удруге, проте... ой, казала мені мама. Затріщав мій череп. Конвульсії відгодованих м'язів витискують мене (Душу) через пробитий отвір з МОЄЇ тимчасової оболонки і Я – вільна. Непотрібне й ні на що не придатне місиво з розтровошеною башкою ще кілька хвилюк смикається, а Я вже поспішаю на Небо за новим призначенням.

3

Хтось потряс за плечі, підніс до губів флягу. Видиво-спогад розтануло в просторі.

– Ану, браток. Один ковточок – і очуняєш. Ух, гади! Людожери!

ВІН відчув пекучий смак спирту. Теплим і млосним струменем потекло в груди, руки, ноги.

– Ти хто? - ВІН розплющив очі й одразу побачив якогось звіроящера.

– Я - Микола Побігайко. Єфрейтор третього штурмового загону міліції особливого призначення.

– А де інші?

– Там, - кивнув Микола в бік Джохарового палацу. - Полягли хлоп'ята. Сюди б отих лідерів - Чорномордіна та Єльцина. Я, здається, в сорочці народився. Виповз. Якщо зможеш, перев'яжи мені руку. Бронезилет, курва, прошила. Індивідуальний пакет у кишені.

ВІН допоміг зняти бронезилет, забинтував руку.

– Дякую, - сказав Микола. - А тебе як звати?

– Рядовий Чурундуркін. Колишній студент-філософ.

– Не називатиму ж я тебе завжди Чурундуркіним. Відтепер ми повинні триматися плеча. На все життя. Така наша туди-розтуди клята завойовницька доля.

– По пашпорту Я Іван... Оце б поїсти. Чув: ЗМОПівців добре годують.

– Де там. Але сухий пайок при мені. Не тушуйся, піхота. Переживем.

Смакуючи бутербродом, Іван по-братськи запитав:

– Миколо, а повертатися нам туди, до своїх, можна? Не кокнуть?

– За що нас розстрілювати? - здивувався Побігайко.

– За те, що не загинули смертю хоробрих.

– Дурниця. Автомат при мені, і я б спочатку випустив бебехи отому гадові Грачову, отій безголовій проститутці. Погнав, негідник, хлоп'ят на винищення і чужого й свого народу. Кому вони треба, оті гори, села й городи кавказькі? Хай би жили собі люди, як хочуть. Ти бачив? Сотні трупів нашого брата валяються на вулицях Грозного. А скількох присипано в розваллях? Голодні собаки та пацюки обгризають їм лица. Не дають навіть прибрати. А як нашим нещасним матінкам? І що ви за народ такий? Все вам землі мало. Розповзлися в чужі краї, а власні домівки покинули. На своїх неосяжних просторах спочатку лад наведіть. Обробіть, п'янюги, зберіть урожай і жріть, хоч лусніть.

Іван здивовано й перелякано слухав. Але не час перечити. В ньому боролися "за війну" і "проти"; "за" - якби воювали інші, "проти" - бо і його заголили. Душу-бо миролюбну має!

– Дідусь МІЙ воював з фашистами. Так він хоч знав за що!

Сказавши ці крамольні слова, ІВАН допитливо глянув на Миколу.

– Не бійся. Не продам. Осточортіло. Хоч намазуй п'яти. Я родом з України. Служив у армії. Коли розвалився СеРеСеРе, так і залишився в Росії.

– А що, як і мені з тобою? - мовив схвильовано Іван.

– Спіймають, - тоді точно кокнуть. Як зрадника. Я маю право прийняти українське

громадянство...

– Д-да-а-а... А, може, разом? - хапається хоч за соломинку Іван.

– Тебе в Україні не приймуть. Знаєш, як там рухівці проти росіян? Пробач, але скрізь вас не люблять. Очі завидющі, руки загребуші. А ще галасуєте за новий Союз. Тільки самогубці полізуть у ту пастку.

Запала довга мовчанка. Адже вчили бути патріотом. Росія - "юбер аллес". Та хай іншим разом. Найважливіше: з допомогою Побігайка вибратися з ями і з лютої кривавиці.

Фе! Яка бридота! З труби виліз огидний нахабний пацюк і прицілився куснути за палець. В цю мить у небі завилла бомба. Земля піднялася і звалилась на голови.

4

Де ВІН є? Де ВІН є? І що це за тиша? Ні вибухів, ні остогидлого гулу. Тільки постійний нудний шум у вухах. Відчуваючи, що лежить у якомусь ліжку, Іван повільно розплющує очі. Вікно. Яскраве сонце над хребтом гір. На гілочці за шибкою сидять голуб і - диво дивне! - огидний нахабний пацюк. Їхні очі пильно придивляються до нього. Чого б це?

Гардероб, стіл, білі-білі стіни і Микола на дивані, вкритий картатою ковдрою. Спить? З перехиленого портрета, що в кутку, суворо й погрозово дивиться Дудаєв. Страшно. Чоло Джохара проткнуто, очевидно, кулею.

– Миколо! Побігайко! Друже! – гукнув Іван. – Чи ми на цьому світі?

Микола заворушився, потягнувся, позіхнув.

– Питаєш, де ми? На дачі якогось чеченського начальника. Молись, Іване, молись. Мене, на щастя, не привалило. Я витяг тебе з-під землі. А тепер ми на переформуванні розгромлених частин. Я пообіцяв лікареві доглядати за тобою. Ти щось про Душі марив. Не хвилюйся. За кілька днів супроводжуватимемо і охоронятимемо гуманітарну місію. Іноземці розщедрилися. Їхніх спостерігачів наші не допустили. Так що живем!

І справді. За кілька днів Іван оклигав. Харчів та горілки по саму зав'язку. Приодяглися хлопці в іноземне з гуманітарної допомоги. У першу ж поїздку в чеченські села Іван відібрав у якогось "чучмека" радіоприймач і слухає навіть "з-за бугра". Один коментатор так розійшовся, що вимагав засудити Північного Ведмеда за геноцид. Але Америка боїться нуклярного Єльцина. Це, мовляв, внутрішні справи самого Клишавого. Хай там у сфері своїх життєвих інтересів умироутворює іногородців на свій розсуд. "А мені, Іванові Чурундуркіну, до лампочки". Та поки що їде Іван на бронетранспортері по селу. Гримить гучномовець. Негайно здати зброю, виказувати прихильників Дудаєва, не боятися федеральних військ, бо вони прийшли, аби визволити чеченську землю від бандформувань. "Від чеченців", – ляпнув якимось Побігайко. Така вперта незгідлива натура. А ще якимось сказав: "Усяка національно-визвольна боротьба – справедлива".

Іноді у відповідь лунає кулеметна черга. Доводиться встановлювати законність. Від села залишається тільки матеріал для майбутніх археологів. У російській армії є кебета знищити не лише Чеченію – весь світ.

Як правило, першими вилазять стрічати нас дітлахи.

– Не бійся, ми не динозаври, – ласкаво каже якийсь Іван. І Іван, тобто Чурундуркін, підтакує, а Побігайко мовчить.

– Ми прийшли з миром. Бо ми без вас не можемо жити.

І репортери – тут як тут. Джмелить камера. На кадрах, які потім обходять земну кулю, – Іван Чурундуркін. Одяг на ньому як на опудалі, ще й з кінчика носа звисає крапля. Тремтяча рука (від холоду) простягає хлоп'яті буханець. Хай бачать буржуї та не гавкають, що ми варвари, азіати.

– Це мені не подобається, – сказав Іван, коли ввечері місія повертається в місце дислокації.

– Чого тобі кращого треба? – глузливо усміхнувся Побігайко. – Жремо, скільки хочемо, буржуйські ласощі, похмеляємось.

– Воно-то так, – буркнув Іван. – Проте не все котів масниця. Гомонять, що наш полк не сьогодні-завтра шуронуть на фронт. Щось би придумати.

– А хто ж помиратиме за Неделімую, філософе? Пробач. Жартую. У мене визріває ідея, як нам вислизнути з цього братовбивства.

– Ось ти, Миколо, вперше по-доброму назвав мене філософом. Ротний, той завжди, гад, знущається. Ех, варвари, не дали закінчити науку! А чи знаєш ти, що я, а вірніше Душа моя, прожив багато, навіть не відаю скільки, життів? І скільки пам'ятаю, люди завжди воювали і винищували одні одних. Ну чого ми такі звірі? І завжди мене посилають убивати. Але, як на зло, я залишаюся без голови. Боюсь і цього разу. Ой, як боюсь. Додому хочеться, до мами і до моєї коханої Анночки...

– Не журися, друже, щось придумаємо.

Тільки-но прибули в гарнізон, пролунав сигнал “збір”. Вишикували перед штабом. На ганку тупцював полковник Зверев і походжав полковий лікар. Підбіг кореспондент “Останкіно” з апаратурою. Націлився.

– Знімати забороняю! – визвірився полковник, і четверту владу негайно запроторили в штабні апартаменти.

– Цей зрадник Великої Росії, – гримнув командуючий, тикаючи пістолетом у бік молоденького солдатика, який тримався за закривавлену ліву руку і тихенько схлипував, – він, аби ухилитися від виконання інтернаціонального священного обов'язку, прострілив собі руку. Поясніть, капітане.

– Так точно, полковнику Зверев, – виструнчився лікар. – Це – самостріл. На місці входження кулі опік і сліди пороху.

– Іменем Російської Федерації наказую розстріляти зрадника!

Щось гаряче запекло Іванові в скронях. Пересохло в горлі. За віщо? Не маєте права відбирати життя, якого не давали.

– Товаришу Зверев. Самостріла має судити трибунал, – сказав лікар.

– Ма-а-лчат! – рявкнув полковник Зверев. – Розсобачили вас західні демократи та всякі Собчаки. Ще лаять тут “останкінські” брехуни. Зачекайте, доберемося й до вас, відстрілюватимемо поодинці.

Він збіг з ганку до заплаканого приреченого вояки, націлився й бабахнув бідоласі в голову. А коли той упав і засмикався в агонії, ще дві кулі прошили йому груди.

“А якби Я був на його місці?” – стиснувся до болю мозок. Наступні події вже бачилися крізь туман і чулися ніби з-під землі. Звідусюди на нього повзли огидні нахабні пацюки з очима, що ті млинові колеса.

5

Після добрячої чарчини Іванові розв'язався язик.

– Є в сузір'ї Оріон ледь-ледь помітна для гострого зору зірочка. У журналі “Знание – сила” Я сам читав звіт англійського вченого про вірування одного африканського племені в реінкарнацію, тобто переселення Душ. Тубільні жерці відкрили йому, що та зірка подвійна і назвали період обертання (цифру) з точністю до секунди. Уяви собі, Миколо: дикуни! Та навіть не кожен телескоп зможе розрізнити ті два астрономічні об'єкти! Тільки інопланетні мандрівні Душі змогли напоумити тубільців. Пізніше з допомогою наймогутніших телескопів виявили ту подвійну зірку, і цифри зійшлися до сьомого знака.

Микола не заперечує, а тільки глузливо всміхається.

– Повір мені, – запалюється Іван. – Там розміщується Штаб Небесної Канцелярії. Там Душі

проходять Чистилище. Вдосконалюються.

Тіло наповнюється млостю і приємним спокоєм, Язик заплітається, і чується Іванові втаємничений шепіт власної його Душі.

“Отримую Я після іспитів на кармобіокомп’ютері наступне призначення й, не гаючи й мікросекунди, вмикаю свою надсвітлову швидкість. З допомогою ефекту транслокації (перенесення) та мікрохвильової дії творчої енергії Космосу перетікаю в атмосферу Землі.

МЕНІ програмувалася інша доля, та страх як марудило від переселення в туманність Андромеди, бо, як сигналять тамтешні, в них життя істоти триває аж до п’яти Брахманічних років. Поталанить, якщо протиснешся в пристойну матеріальну оболонку, наприклад, у ласкавого домашнього Котика (не знаю, чи є там Коти?). Не дай Боже зробитися Свинєю. Знову тобі в ранньому віці відтяпають голову. Обридла МЕНІ й Людина. Войовничішої тварі Я не знаю. І все ж Гомо - це найпрестижніше. До млості кортить, щоб МОЄ тіло хоч раз померло природним чином.

Точка призначення: 554-й рік до Різдва Христового, Земля, Персія, Вавилон. З висоти пташиного лету Я сприйняла поле притягання розкішного палацу, звідки струмувала потужна аура породіллі. Щойно голівка немовлятка висунулася на світ Божий і залементувала, роззявивши ротика, - Я шурх! - і вже в новому рухливому, опецькуватому колобочку.

І вирости МИ до головного сатрапа Вавилонії полководця Раджпала в бойовій армії Володаря Чотирьох Сторін Світу, Повелителя Всесвіту, перського царя Дарія. Походи, війни, розширення імперії. Найглибше МЕНІ запам’яталася помпезна, хоч і невдала, кампанія на Землі Трояній. Це на північ від Понтійського моря. Там жили добрі, працьовиті хлібороби й скотарі.

Зазнавши краху й ганьби, залишки наших полків повернулися додому. Нас звинуватили в зраді й засудили за поразку в Північній війні. Хто із смертних бодай один раз був приречений до страти, той МЕНЕ зрозуміє. Огидна процедура. Зі зв’язаними руками виволокли НАС на поміст, де вже чекав виконавець, і, хоч Я спонукала несамовито горланити: “Слава Дарію!”, сталося те, чого Я боялась. Кат замахнувся сокирою. За дві миті НАША голова покотилася на поміст. Я занадто легко звільнилась від тлінної матерії та й випурхнула в Небо. Кат узяв ту голову за волосся й під схвальне ревище народу триумфуюче підкинув її в повітря МЕНІ навздоґін”.

6

Полк підняли по тривозі. Десь виявлено концентрацію дудаївських формувань. Я з докором зиркнув на Миколу. Ось до чого доводить наша нерішучість. Руйнуються наші плани.

За двадцять хвилин ми були на околиці села. Оточили. Націлилися танки і бетеери. Мій командир наказав, тикаючи пальцем у кожного воїна:

– Ти і ти – в першу хату, ти і ти – в другу, ви два – в третю. А ти, Побігайко, – в розпорядження сержанта Пухова. Філософ Чурундуркін залишається при мені. Ясно? Виконуйте.

– Єсть, товаришу ротний, залишатися з вами, – виструнчився я, проковтнувши образу. Знову кепкує, гад!

Тиша. Тільки виють собаки. Зататакав важкий кулемет. Наші у відповідь дали кілька залпів. З-за бугра долинув усенаростаючий рокіт.

– Вперьод, за Родіну!

– За мною, Чурундуркін! – гукнув мій ненависник, і ми рвонули в атаку.

– Гранати!

Я вихопив гранату. Ротний жбурнув свою в вікно. Я зняв чеку і також кинув. Два вибухи шарахнули в кімнаті. Усередині божевільно залементувала жінка. Туди ж ми випустили дві черги з автоматів. Ротний розтрощив каменем раму і спритно зник у саклі. Я за ним. На підлозі – двоє вбитих чеченят. В кутку жирненька жінка в нічній білизні звела руки до неба. Напевно, до Аллаха. Голосить щось

незрозуміле. Благає. Мабуть, щоб нас, невірних, покарав. Окупантів. Загарбників. Агресорів. На кушетці молоденька, стогне, поранена.

– Де бойовики? – рявкнув мій. – Зізнавайся, суко, бо пристрелю.

– Нема. Клянусь Аллахом, тільки дідусь у підвалі. Ой, діточки ж мої ріднесенські, краще б мене вбили.

– Тримай під мушкою, академік, і... стережись, – наказує ротний.

Прошив кулями двері до іншої кімнати. Притиснувся до стінки. Рвонув за ручку. Кинув бомбу. Вибух. Зник. Чути постріли. Стогін. Знову стрілянина. Чеченка заголосила під мою мушкою.

Невдовзі з пащі дверей повільно виходить ротний.

– Порядок. Одного знешкодив. А тепер, милесенька, знімай льолю, - і - автоматом підпер їй груди.

– Лягай! А ти, Чурундуркін, – ту.

– Не можу, – ледве протягую пересохлий голос.

– Наказую! Гадаєш, я тебе, мудреця, за блакитні очі собі взяв?

Він підскаочив до кушетки, зірвав з конаючої труси. Її тіло засвітилося смаглявою шкірою. В мені запульсувало, вдарило в скроні. Я вагаюсь. Не можу втриматись. Хоч він і садист, але наказ є наказ.

Я вже близько біля неї. Очі вирячені. Рот перекошений.

– Не можу! – кричу в розпачі.

– Виконуй! – автомат витріщився мені в обличчя. – Хочеш, професоре, святим лишитися? Бери її, бо я тебе перевтілю, і не моргнеш.

Я, негідник, підкоряюсь. Лежу на агонізуючій, мов ганчірка. Ротний зайнявся молодницею. Тварюка!

Сьогодні по “Свободі” слухав оповідання якогось патріота. “Кавказский пленник”. Як у Пушкіна. Чи Лермонтова? Російські вояки-миротворці захоплюють у полон молоденького, гарного повстанця “кавказской национальности”. Гуманний солдат не вбиває хлопця, як учили інші чинити зі своїм уловом, а намагається допровадити спійманого в штаб. Солдат майже рік не мав жінки. Гомосексуальний потяг опановує його тілом. Зрештою, високі моральні якості російського вояки перемагають.

Гидота! Брехня. Ось він, кавказький полонений. Труп. Вже не ворушиться піді мною. О ганьба! Гріх навіки чадітиме в мені пекельним смородом, тлітиме вонючкою моя Душа. Якщо Я негайно не покаюсь - горіти мені в геєні огненній!

Спрямовую автомат.

– Піднімайся, сволото!!! – реву не своїм голосом. На всю Чечню. Пригадалися всі образи й знущання.

Він озирнувся. Бачить – не дожартів. Скочив. Уруці тремтить пістолет. Мене затрясло від поштовхів мого невідмовного Калашникова. Паскудник звалюється. Катюзі по заслугі. Неймовірна втома хилить мене в сон. Уперше в житті я - вбивця. Прости мене, Господи...

7

Уночі нас привели на Сунжу. Пригнали сюди масу військових і найпередовішої військової техніки. Завдання величезної державної ваги: МІСТ. Ой, скільком Душам доведеться вознестись!

А ще ж нашим іти далеко, через Кавказькі гори до берегів Індійського океану, як закликає фіурер Жириновський – ну достоту (так стверджують трансценденталісти) перевтілена “вождь пролетаріату” Клара Цеткін! - і “другі”...

Тривожне й гнітюче затишшя. Наступ має розпочатися на світанку. Нашу роту (з новим ротним) висунули на крайній лівий фланг і розмістили в напівзруйнованому приміщенні. Команда: спочивати перед боєм. Микола з утоми впав у мертвацький сон – спокійна, безтурботна натура.

А мене точить думка: сьогодні до наступу. Микола поклявся. Після нашої довгої розмови про транслокацію, коли я відкрив йому, що в одному із кількох сотень моїх перевтілень я був адміралом Нельсоном, Побігайко спочатку отетерів, а потім почав ставитись до мене з особливою повагою. А коли він дізнався (від мене), що я не Іван Чурундуркін, а пророк Ісайя, він полюбив мене, як святого.

Шкода того хлопця, який по-дурному, без досвіду, бахнув собі в руку. Проте в усякому нещасті хтось програє, а хтось і виграє. Його приклад докинув нам ідею, до якої ми блукали вже не одну добу. Після Зверевського самосуду Микола сказав:

“Його помилка в тому, що він залишив на руці опік та сліди пороху. Стрельнув зблизька”.

“А як же він міг зробити це здалеку?” – здивований логічним обрахунком мого, взагалі, меткого, хохла, зіронізував я.

“Дуже просто. Прикласти до руки мішечок з піском, землею або тирсою. Ніякий Гіппократ не запідозрить”.

Я зрозумів. І страшенно зрадив: ось він - вихід!

“А ми діятимемо простіше. Повнісіньке алібі, – він таки розумний! Яке щастя – здивався на моєму шляху. - Без непотрібної торби з піском. Ти висовуєш з-за укриття руку, а я звідси – бах! За кілька днів ти вже біля своєї Анночки. І Душі твоїй не доведеться транслокалізуватися в Чистилище”.

Я не став кепкувати з нього за спотворену термінологію. Чи не однаково йому, переселеному з якоїсь тварі, транслокалізуватися, чи, як було б правильніше, транслокаціюватися?

Ніч ні місячна, ані хмарна. Погодний вінегрет. За містом маячать гори. Зрідка пострілюють. Недалеко вибухнула міна.

– Що? Почався штурм? – Микола прокинувся. Нарешті!

– Почім я знаю, – буркнув невдоволено. – Скільки можна хропіти?

– А хіба що? – сонна тетеря. Ще й дражниться.

– Хочеш, щоб нас на цьому мосту прикінчили? Я вже оглянув барак. Недалеко є інше віконечко. Ти залишаєшся тут, я переповзаю туди і виставляю з вікна руку. Ні – ногу. Руки шкода.

– Ну, хрін з тобою. Що хочеш, те й виставляй. Зір маю гострий. Не промахнусь. Але запам'ятай: щойно відчуєш біль у нозі, хутенько перевертайся і цілься в мене. Я жертвую рукою. Не скиснеш після поранення?

– Ні-і. Й не писну.

– Ніхто не побачить?

– Усі сплять. А вартові далеко.

– Ну, давай по ковточку на прощання.

Хильнули по краплині. Я передислокувався. Бачили, може, такі бараки, де віконця підвального приміщення розміщені при самісінькій землі? Нам поталанило. І висота від долівки – та, що треба. По груди.

Я визирнув. Посигналив рукою. Темнувато. Проте ціль видно, Микола дав знак: починаємо. Тоді я стаю на руки, просовую ногу, як домовились, і чекаю. Страшнувато. Ось: трахне, – і потече кров попід штаниною – аж на спину. Чи дуже болітиме? Чи втерплю? Час тече повільно. Хвилина, друга. Що трапилось? Чи бува не передумав хохол? Здрейфив? Ще хвилина. У скронях гупає. Шумить у вухах. Вилазять очі. В чому справа? Вгляну.

Я перекинувся зі сторчачка в нормальну позу. Де мій Микола? Чи його “кондрашка” яка не хапнула? У напівтемряві я побачив націлений на мене автомат. Але, наче зайчик перед удавом, я заляк загіпнотизований. І раптом – слабенький спалах. Ніби не кулею – обухом мене вдаряє просто в лоб. Жахливий, нестерпний біль, нудота, і – тисячі огидних нахабних пацюків впинаються зубами в тіло... Чи тобі повилазило, Микола?

Я (тобто Душа) спробувала звільнитись від матеріальної оболонки, та де там! Моє єство по-звірячому хапається за життя, вирачковує з бараку і, з несамовитим криком, кривуляючи, пострибує навмання в бік Сунжі. Я відчуваю щораз більшу незрозумілу слабкість. Уперше я не можу виконати звичайнісіньких маніпуляцій. Якась невідома сатанинська сила мені заважає. Такого ще не було. З усіх боків спалахнула безладна стрілянина. Навколо нас (тіла й Душі) дзижчать кулі, рвуться міни й ракети, вибухають гарматні ядра. Тіло моє витинає такі викрутаси, такі спіралі, аж дивно. Насамкінець з горлянки вискакують розбірливі слова: "Динозаври! Людоїди! У кого стріляєте? Я – пророк Ісайя!"

Випадково на одному з наших танків я розпізнаю хитромудру комбінацію якихось дивних антен. З їх центрів струменить ультра-загадкове випромінювання. Так ось причина моєї кволості! Потужний пульсуючий промінь блиснув з установки яскравим світінням, ковзнув по хмарах, – і вони здірвали; опустився на верхівки дерев, – і ті зажеврили, спалахнули; промінь побіг поверхнею ріки, - й вода запарувала; лизнув берег – і спопелив усе. Врешті той промінь наздогнав нас. Одна мить – і мого тіла не стало: випарувалося. Від хвильового вдару мене викинуло на обвуглене дерево. Але ж такого не може бути, щоб нематеріальне, духовне могла знищувати матерія!

Ось тут мені проясніло. Вони збудували й випробовують диявольську машину, яка здатна руйнувати Дух і Душу. Я, обсмалена, не можу перенестися на Небо...

О Боже! Що стане з мешканцями Землі? Господи! Якщо це не Промисел Твій, зупини їх урешті! Теліпаюсь на гілляці і бачу (вислів, даруйте, просто земний), як Побігайко, криючись за розваллями, вітає в свою поки що не повністю звільнену від українців Україну.

"Що було, воно й буде,
і що робилося, буде робитись воно, –
і немає нічого нового під сонцем!" (Книга Еклезіястова. 1,

Микола НЕВИДАЙЛО

КУМ, ЧОРНА КИЦЬКА, РОДІОН І МИ

(майже автобіографічна повість)

*Так, він був воїном...З журбою
Про нього напис не дарма:
Була в героя полем бою,
Плацдармом для атак тюрма!*

В. Боровий, "Майже ода"

1. ІНТРОДУКЦІЯ

"З'яничарений козак - гірше татарина" - казали колись в Україні. А мій табірний побратим, відомий поет Василь Боровий сформулював по-сучасному: "З'яничарений хохол стократ небезпечніший від російського імперіяліста".

В яничарських генах ходом еволюції вкарбований страх бути схожим на волелюбного козака-лицаря, а тому він вилузується зі шкури, хоч і коштом зради братам, батькові, матері, своєму народові, Україні, аби запобігти ласки поневолювача, якого він чомусь шанує, як старшого брата. Від поспіху він аж хекає: якомога швидше позбутися роду-племені (начхати йому на них!), щонайперше - рідної мови. Він не терпить, щоби ним керували одноплеменики - обожнює чужих. Він боїться й сам правити, обов'язково запрошує варягів. Яскравий і найновіший цьому приклад

подає наш з предків собрат, а нині сябер Лукашенко. Але якщо вони накажуть - розіб'ється в друзки - виконає, ще й обов'язково перевиконає.

Ось про це "перевиконає" і піде мова. Бо всі ми, українці, були в чужинських ярмах. Кожен змушений був чи тягти лямку, чи холуйствувати, чи загинути. Та яничари в катівських вигадках перевершують навіть самих іноземних повелителів, що відзначаються неймовірною підступністю.

Коли Недолупченков - оперуповноважений особлягу на Медвежці в Норильську викликав мене через свого днювального Родіона на бесіду і немовби "дізнався" (темний - це точно, бо в "Деле" вказано, звідки є зек Невидайло), що я верхівцівський, - то з кагебістською криводушністю відкрив мені таємницю: його "родіна" - П'ятихатки. Півтори години їзди електричкою від моєї станції.

Напевне, предків опера звали трішечки по-іншому, та "правнуки погані" десь у лабіринтах холуйської вислужливості прихвостили до свого справді немилозвучного прізвища оту всесильну літеру "в".

В ГУЛАГівському пеклі (куди тому Данту!) я мав би за щастя впасти під захист впливового землячка і заломитися наполегливим умовлянням "інформіровать", ледь хтось із моїх друзів "там что-то протів Родіни..."

Я - не без лукавої симуляції на нерви і на "розмовляю вві сні" - а який сенс плювати чортиці в очиці? - відкараскався, бо молився, боровся й страждав за іншу Батьківщину, за Україну.

Довгенько він, яничар, гримав, засукував рукави, з харчанням оскалював зуби, погрожував кулачиною (та не бив - усе-таки близький земляк), проте мені було по-домашньому затишно, бо на столі під лампою грілася гарненька чорна кицька і підбадьорливо дивилася на мене розумними очима.

2. РОДІОНОВІ БУДНІ

Тяжко схлипує баян. За ГУЛАГівського довгочася вже й виплакався, й вистогнався, втішаючи і зеківську обстарчену братію і, здебільшого "миролюбне", начальство неабиякою майстерністю свого всевладця Родіона Ільїна - затаврованого "шпигуном" - з ниткою, яка відкайданюватиметься з трибунальської котушки аж цілих двадцять п'ять крижаних норильських років.

У часи фашистської окупації загірб його, студента консерваторії, німецький ордунг і примусив розважати офіцерів та їхніх шлюх у фронтовому борделі. А коли в Беларусь повернулася "рідна" влада, то за здоров живеш, для блезиру - змайстрували вирок до страти, аби після катувань у камері смертників - "змилюватиметься", дарувати життя.

Дев'ять літ етапів і таборів. А вже 1953-те літо підкрадається. Починав серед блатняцької, злодійської і грабіжницької шалманії. А тепер змотує строк у чортіврові беріївських особлягів. Тихесенько служить своєму рабовласницькому ордунгу, розворушує чуття жорстокосердих командирствуючих сатрапів, яких ой скільки прип'явувалося до його душі. Сам начлаг Пузирьков "Камаринську" замовляв. А ще, у вільні від знущальних турбот години, полюбляють ошляхетнюватися музикою табірні божки, яничарські прихвосні, придурки, суки, ті братани, що "гад буду, доконаю!" (інтернаціонал): комендант - пацикуватий литовець, нарядчик - безжальний кавказець і бригадир госпблоку - клятий хохол. Заманулося - шле шестірку, і - "давай, з баяном".

Та найголовніший Родіонів повелитель - кум, а найвірніший друг - чорна кицька Мурка. Є ще недосяжна мрія плотських гризот, винуватиця ніколи не здійснених сновидінь (дурень думкою багатіє), кумова супутниця життя Євдокія Іванівна - "зовіте мене просто: Дуня". Кум не звичайний. Виплоджує стукачів і сексотів. Така московсько-большевицька система: ти мусиш доносити на сусіда, сусід - на тебе. Кум пильнує моральности ув'язнених, оформляє справи на другу судимість (коли перша доходить кінця), підбирає та натаскує "свідків" із породи лизозадів, творить акти на

списання докатованих чи пристрелених зеків і викликає роботяг на бесіду (здебільшого кулачну). Не дай, Боже, потрапити до лап Пантелеймона Сидоровича Недолупченкова.

Ось хоч недавно. Хтось настукав на роботягу, ніби той назвав Недолупченкова яничаром. Кум примусив коменданта Підарашвілі із зеків роздягнути бідолога догола і прив'язати до стовпа на сорокаградусному морозі. Жах було дивитися на муки нещасного. Всього Родіон побачив за коротке своє життя, але такого... Хай Бог милує! Кум стрибав навколо конаючого і цідив крізь рідкі гнилі зуби: "Ето тібе, бандеровская тварь, за самостоятельную Україну". Наспів начлаг Пузирьков разом з якимось високим чином з Управління. Наказав зняти вже мертве тіло, погримав дипломатично на кума. А відчиняючи двері високим персонам, Родіон почув, як полковник єхидно сказав: "Ти, Пузирьков, цені такіє кадри. Подбрось єму сотеньку. Не жмісь, не жмісь. Надо поощрять такіх хохлов. Іменно такіє хохли нам нужні". Так і сказав: "хохли". Оце вам російський інтернаціоналізм на практиці.

Сидить Родіон у кумовому кабінеті й наярює без брешеш увертюру до опери "Егмонт" - у власній транскрипції "для баяна", а мила кицька, примостившись на його плечі, дримає під музику. В них – любов. Пантелеймон Сидорович, згорбатіло обіпершись ліктями об стіл, відковбасив гембу, слухає і, напевне, мріє про залізну дисципліну й зразковий режимний порядок у зоні, де з дня на день бубнявіє непокура і спротив комуно-фашистській тиранії, що наарканила зашморг і на Родіоновій милій Беларусі.

– Ти, Родіоне, – талант. Рекомендував би я тебе в центральну ГУЛАГівську культбригаду. Але твій четвертак... Нікуди з ним не дінешся. І як це ти так легко продався фріцам? Я б на твоєму місці пішов у партизани. Вмер би за Родіну. Та з мене тягнули б жили, шкуру б здирали – не схитнувся б!

Тут цить і не рипай. А що казати? Роботу – як для в'язня, та ще з таким строком - має, дякувати баянові, блатненьку – до звільнення б тутка прокантуватися. Мий в оперативній підлогу, прибирай у кабінеті, вечорами мотайся в бараки, викликай до кума, прислуговуй у різних дрібничках. Це не те, що ранками впадати в розвод, аби в колоні по п'ять шикували спочатку дрюччям нарядчики, а потім за прохідною прикладами конвоїри. А коли виснажать моторошні роботи, то періщитимуть тебе кийками, як зледащілого віслюка, виганяючи до праці "без останнього", бо заднього луплять по чім попало. То жахлива картина, коли люди, мов отара овець, під гавкіт збандуюжих нарядчиків, натовпом сіпаються в бік воріт, боячись бути скаліченими.

Табірники гнуть підозру, мовляв, якщо з опером якшаєшся, то й сексот. Недолупченков якось сказав:

– Тебе я не буду вербувати. Тобі в них віри нема. Ти мені грай. І Дуняші підсобляй.

Віртуозні трудівники виколочують з кнопок карколомні пасажі, відлабузнюючи (а що вдієш?) додаткові блага. У порівнянні з роботягами ти – табірний придурок. Тобі не тра ночувати в бараці, де, хоч сокиру повісь, смердить пітна кислятина ватників та онуч, і ти не мучиш себе, як би розстаратися на гризняка здерев'янілого капустяного кореня, чи як би вширити до харчоблоку, аби вициганити якихось об'їдків, а чи підсобачуватися до баландьора.

Коли Недолупченкову бувають непереливки від вищого начальства, а найчастіше з власної ініціативи під поганий настрій, і він увальюється до кабінету, мовби набундючена заполярна хмара, Родіонові переваги вмить примарніють.

– Бандери! Власівці! Шпигуни! Через вас, зрадників, виразку шлунка нажив. Знищувати... - кум хряскає кулаком об стіл, аж перелякана Мурка стрибає в куток. – Як татарву. І тебе на загальні роботи...

Невесела перспектива: за манаття та – в штрафну.

– Ну, припустімо, дехто й виживе. Та ми з вас витребушимо всю пам'ять. Те, що я скажу, ти за свої

двадцять п'ять мільйон разів забудеш. Останню партію кримських татар, за непокору, ми загнали на баржу, відбуксували в море і... на харч крабам. Ми, большевики, мусимо виправляти недогляд природи. На землі має лишитися один народ. Наш, совецький, а простіше – руський. І столицею всього світу буде зореносна Москва. Правда, Мурко? Правда, правда. Сидорович завжди каже правду.

Кицька перекидається на спину і, відштовхуючи м'якенькими лапками кумові пальці, що лоскочуть їй черевце, тихесенько вдоволено муркоче, мотає пухнастим хвостиком.

3. МУРЧИН КЛОПІТ

Проте Мурчине блаженство, мов стогін табірного доходяги, почало згасати. Як на її мізерний розум - щось у таборі заварюється. Гражданін начальник щораз частіше злиться, нахабно й брутально зіштовхує її зі столу. А забрунькувалося воно ще з осені. Пригнали етап з Караганди. Ну, етап - це коли є на що подивитися. Озброєні людолови, вдесьте порахувавши, турять у зону отару змучених в'язнів, іноді навіть стріляють. Злазиться начальство. Арифметикують, б'ють, силують роздягатися на морозі, висобачуються. Потім розводять: кого в бараки, а кого загаковують і волоком у мертвецьку. Що впадає в око, так це старанність Сидоровичева. Майстер свого знущального ремесла (та це в них, двоногих, такий звичайний триб життя). На орден вождя пролетаріату сподівається.

Невдовзі після карагандинського влітає, лютий – мов та полярна буря. У руці по-блатному ксіва називається, певно, донос – людське звичайне хобі. Підбіг до столу і так безцеремонно тильним боком руки: штовх! – скинув її разом з подушечкою. “Родіоне! Родіоне!” - казиться, мов собака. Ачей же Родік чує, бо комірчина днювального (такий у нього чин) – поруч з нашими дверима.

“Слухаю, громадянине начальник”, – Родіка хоч не клич.

“Негайно в наглядацьку, приведіть з бригади геологів Борового”.

“Слухаю, громадянине начальник”.

Ніщо не рятувало від нудьги, то й побігла глупої ночі задля моціону й розваги за Родіком, який хутко чкурнув команду виконувати. А ніч! Нічого прекраснішого немає тут на Півночі. У танцях викомарює і судомиться полярне сьайво, голюсінько визорюються небові простори, вилуплюється тонюсінський серпик місяця.

Чвакає під Родіковими чобітьми болото. Аж раптом з-за рогу бараку вивалюються два гевали, поза сумнівом, ті, з карагандинських: вочевидь, злиняли з нічної кухняної роботи. Не дурно бісився Недолупченков: “На хріна мені такий контингент - самі бандери”. До Родіка:

“Ось ми тебе, голубчику, й здибали. Кудю поспішаєш?”

“Викликати до кума”,

“Називай сексотів”,

“Такі речі кум тримає в таємниці”,

“Знаємо. Та ж ти файний хлоп. Нам тре' знати стукачів. Задля добра всіх і для твого. За два місяці спитаємо. І спробуй ляпнути”.

Ото ж притягли наглядачі того, що з бору. Така собі людина, обірвана, з номером на латаному-перелатаному бушлаті, як і всі вони, баракомешканці. В сонних очах - задумлива втома. Худий. Білявенький. Років під тридцять.

Родік за звичаєм шурхнув до своєї комірчини, а вона (Мурка) примостилася в куточку на тапчани - побоялася на стіл пертися. Любила слухати й спостерігати, особливо коли кум допитує всяких писак, чи там баптистів. Кум зустрів набурмосеною лисиною.

“Сідай”, – кивнув на табуретку біля порога. Боровий насторожено примостився, звеселяючи Мурку своїм гігантським на всю спину інвентарним номером “Б-301”. Пошерхлими на холоді й вітрі пальцями мене захукану в паморозі шапку.

І завів кум свою шарманку. Для блезиру, бо все те написане в формулярі, як і на кожного в’язня. Прізвище, ім’я, по батькові, рік народження, звідкіля? Ах, з Харкова. Ким працював? Ах, поет. За що ж тебе? За вірші? Що ж ти, туди-перетуди, витвори свої погані пускаєш поміж зеків? Антирадянщину поширюєш. Так повтори: за що тобі смертний вирок?

“Сталіна Чингісханом назвав... По молодості”, – в поетових очах блиснули глузливі іскорки.

“Та тебе на шибеницю замало! Гуманна совєтська влада змилювалась, а він – і не кається. Ану, стояти! Пикою до стіни!”

З годину довелось нудитися. Знеможений Боровий ледве тримався після дванадцятигодинної роботи. Недолупченков, хильнувши півгранчака мінералки “Боржомі”, закушував.

“То де ти зараз іскупляєш провину?” – розтягуючи слова, врешті прогудів.

Як не крутись-вертись, а писака боїться заїкнути про роботу. Відмовчується.

“До геологів, кажеш, затесався? Шлам у баночки відбираєш? На аналізи? Хто ж тебе туди всунув?”

“Не знаю, мабуть, нарядчики”.

“А такого знаєш? Невидайлом називається”.

“Такого знаю. Але не він”.

“Ще й випендрюється. Іч куди заліз! Хочеш вижити? Не знаєш, що вас привезли вмирати? – шипів кум і, засукуючи рукави, повільними крочками підступав до жертви. Вхопив за комір, повернув до себе виснажене засмагле обличчя, приставив кулачину до носа і – диво! – змінив тактику. – Ні-і-і. Об поетішку руки мазати не буду. Ти в мене творитимеш ломом на п’ятдесятиградусному морозі. Без права на обігрів. Чув, що таке відвал? Так-от: із завтрашнього дня – в штрафну бригаду. І на штрафний пайок. Іди”.

Боровий, похитуючись, ступив на поріг. Раптом опер лагідно сказав: “Слухай, земляче. Давай домовимось. Ти хлопець грамотний. Бачиш – від мене залежить, жити тобі чи подихати. Я не вимагаю неможливого. Дрібнички. Ти мені сповіщатимеш, якщо хтось там, серед ваших, чи й серед вільнонайманих, може, по дурості щось замислює, а я – залишаю тебе в геологів”.

“Краще в штрафну”, – замучено відповів поет, і гнівом палахнули його очі.

“Геть, фашисте! – зарепетував кум. – Ну, я тобі створю умовочки”.

І подибав Боровий, йому до штрафної не звикати.

А невдовзі переполох. На молодика стято довбехою того, що з горбатим носярою, нарядчика, кажуть, грузин, садист із рецидивістів. Підлітків гвалтував. Не встиг округлитися місяць – закатовують литовця, а за кілька днів – і клятого хохла, лютого бригадира. Прикінчили кількох донощиків, яких вона, Мурка, частенько бачила в кабінеті. Вони, ці люди, на відміну від звірів, уміють кнокнути один другого по кумполу так, що аж очі з лоба сипляться.

А ниньки кагебіст Недолупченков примчав з Управління, як завжди в портупєях навхрест (туди-т-твоє діло!). Аж цвів од хизування під революційонера - певне, похвалили, бо ще з коридорчика тоном “хінді русі бхай-бхай” дав указівку:

“– Родіоне! Завтра знову йдемо до Дунаші.

4. ОЙ, ДУЛЬСІНЕЄ!

Це вже другий раз виводить Сидорович Родіона до своєї законної. Після перших відвідин вона, незважаючи на марність будь-яких сподівань в’язня, примарилася йому - ні більше, ані менше

- як Дульсінея для славного гідальго.

Бідова жіночка, спортивна, дратівлива, "без ума от Єсеніна". Трудиться десь у місті й, ніби по роботі, мусить грати на гітарі, та ще й по нотах. Ото ж довелося впрягатись. Пліткують, що Дульсінея погулює з солдатами. Та й не дивно: "У Норильську – кажуть "блатняки" – на десять фраєрів-вільнях – одна баба". Такі чутки до нуля карнають шанси бодай воровкувато притертися до її пухенького єства.

Через вахту без узаконеного конвою переступати моторошно. Висунешся на неозонену землю, а тобі кулю в карк, не тра й чорного трибуналу. Запишуть: "побег". На виході вартівець з пістолем при заді, з яким опер через начальника вохри відповідно домовляється. А Мурка слідом. У неї дозволу на вихід поки що не вимагають. І кум недалечко. Щоправда, їй терпіти часом доводиться безглузді пестоші солдат, які її (Мурку) намагаються іноді на руки взяти... Такі ці двоногі приставучі...

За якихось двісті кроків і хата (сімейний гуртожиток) – двоповерховий цегляний будинок. "Сделано в СССР". Тут ціле містечко вохривців, солдатні, наглядачів. Імперія тримає хвіст трубою. Облаштовується. Планує сотні років, а, може, й тисячоліття рабсилу охороняти.

На порозі стрічає Євдокія Іванівна. Кицька боязко зиркнула в кімнату.

– Не бійся, Мурочко. Я вже тобі простила. Проходьте.

Резонне застереження, бо Недолупченковчиха жах як не переварює кішку. Розповідала: якось восени пухнаста залишила свою кошачу нужду на килимку посеред кухні. Довелося вхопити її за голову і носом, носом, носом. Вишпурила через квартиру з другого поверху і – не виникай.

– Щось мене нудить, – сказав кум. – Клята виразка. Полежу трохи. А ви тут вправляйтеся. Я ж тобі, Родіоне, довіряю.

Та куди звідси вишиєся? Однаково схоплять і печінку відгепують. На втечу важиться тільки самогубець. Чи, мо', на "гречку" натякає?

Від сьогоднішніх Дульсінеєних консерваторій опупіти можна. Стає шумулько і в матеріяльній частині свого Я, і в душі. Як не кинь, а природа кричить. Дуня, чи без задньої мислі, чи навмисне, кокетуючи, притулить ногу до його ноги, чи грудьми зляже на плече, чи, перебираючи пальцями на грифі, притисне його руку. Його єство при тих торках прошивається запаморочливими струмами та токами Фуко, і він не в змозі вже піймати ні бемолів, ні дієзів.

– Чого ж ви мовчите? – каже чародійка притишено під сурдинку ("Обійняти б, поцілувати, а там хай стріляє"). – Казав Пантелей, що якби ви не мали такого божевільного строку... Якби хоч років п'ять... То вас би розконвоювали. Він домігся б вам амністії. Ви – красивий мужчина і так гарно граєте...

Ледве налапав на столі Дусин олівчик, бозна як розписав пальцівку, прослухав у її солоспіві під власний акомпанемент "Па далінам і па взгорьям", зіграв з нею дуєтом варіації "ля-мінор" і так зарядився потенціалом, що поперся б на стіну.

Ех! Помирати – так з тулумбасами. І рука, скоряючись сигналам з підсвідомого центру, лягла на Дульсінеєну пухеньку спину. Вологі, вимріяні роками жіночі уста перекрили йому виспраглий подих.

– Сердешний! – зашепотіла гарячим повітрям. – Як же ти стільки терпиш? Зачекай. Зиркну: що там Сидорович.

Нежданий, негаданий дарунок долі. Не віриться!

– Хропе й хропїтїме, хоч хай Помпея тут вулканить. – Дуня прикладає пальчика собі до губів, спритно стягує з себе найнепотрібнішу в даній ситуації лахмітину, падає в його обійми і намощується на коліна.

Ой, Дульсінеє!

5. КРЕЩЕНДО

А як оббігло Сонце два рази навколо Землі, що мчала на собі найощасливленішого чоловіка Космосу, і послужливо зазирнуло у віконце Родіонової комірчини, він ще додивлявся райський сон, завмирав у Дульсінеєному престіссімо, та якась ніжна музика, що падала з небес, таки розбуркала.

Через вушні раковини в душу пров'юнювались терпкі мелодії трагічної шостої симфонії Чайковського. Невже? Кінець, чи початок світу? Скрипки тужать, ридають про віковичний біль, нийуть зневірою, скапують витиснутим розпачем.

Ще вчора ВІН, великий інквізитор, цемент імперії – передавали – тяжко хворів, а ниньки - о, слався ім'я Твоє, Господи, - помер. Пробач, Великий Достойнику і кате, що плачу від потаємної радості і від горя, яке ти заподіяв, чорти б тебе забрали років на сімдесят раніше.

У придурошному бараку, окрім днювального, який нагинці мив підлогу, вже - жодної сучої душі. Влупивши під музику миску каші, спасибі, баландмайстер послужливо й щедро підмастив маргусаліном, він, до бороди закутавшись шарфом (скажена вампірка плечі й шию покусала), по вінця наллятий новими перспективами, надіями і ще хрін знає чим, подався на службу.

Кум уже чинив свій геройський труд на полі бою, кулачиною втираючи в щоку сльозину. Щойно Родіон рипнув, з'явившись на його зволожені очі, як той накрив текою предмет своєї невтомної праці. Тільки й блимнуло - список. Чи не перелік сексотів?

Родіон позаздрив старанності шефа, бо, як десь читав, "труди і дні ЙОГО ввійдуть у історію і займуть чільне місце в тінях достойних людей".

Недолупченков облапує прихідця трагічним, затуманеним у дим поглядом.

– Чого закутався, як на Полюсі?

– Певне, я трохи грипи підхопив, – зайшовся диким кашлем.

– А трохи трипири ти часом не підхопив? – їдко підкузьмив кум і засміявся, задоволений зі свого жарту.

– Де б я міг? – заломив дуругана Родіон. Тут краще змовчати.

Спробуй писни. На столі недопита пляшка "Боржомі", закусон – баличок севрюги – аж галюни пливають. Оце б запулити якусь крихту хоч під язика, смакотою задобрити б хробачка. А йому хоч би хни. І диво дивне – думка передається на віддалі, кум виливає в гранчак недопите (і пляшка застогнала порожниною), відпанахує шмандель копченини і – на! Підґрунтя світу тектонічно сповзає в потойбіччя.

– Бери! Та перелий у свою посудину, – вивергає надломленим горлом. – Може, й допоможе. Що там кажуть? Радіють?

– Не чув нічого, Пантелеймоне Сидоровичу. В бараці був лише чокнутий днювальний Парфентій, – знову злий кашлюк прорвався.

– Ось що, Родіоне. Там щось затівають. То тебе наполегливо прошу рознюхати. Раніше ти в мене кантувався, а тепер, коли ЙОГО не стало, в період нашої скорботи... Зроби і для мене добро. Не думай, що як мене попруть, тобі краще буде.

6. ДІМІНУЕНДО

– Давай! Давай! – вплітаються надривні команди бригадирів у завивання квітневої, чи не останньої цього року чорної бурі.

– Р-раз, два, взялі! – вергають камені виснажені штрафники-відвальники.

– Ворущись! – чується з-за колючої огорожі рудника.

Не поталанило Родіонові. Нарядчик, у бригаду якого він трапив, поставив його на самому белебні. Та що вдієш? На снігоборотьбу в поміч відвальникам вигнали всю обслугу до останнього. Так ось воно, те звалище, яким лякають зеків!

Колись бачив фільм: пустеля, піщані бархани, спекотливе сонце і тисячі напівголих різноплеменних єгипетських рабів, немов мурашня, вовтузяться, підважуючи дрюччям кам'яні блоки, зводячи їх у будову фараонової піраміди. А якби зняти оцей, сучасний: пустеля, снігові бархани, в розхристинах хмар проскакує холодний місяць, пустелю висвічуючи, і тисячі закутаних у ганчір'я різноплеменних совєцьких рабів з номерами на спинах, немов мурашня, вовтузяться, розмахуючи лопатами та підважуючи ломами величезні кам'яні брили, звалюючи їх у міжгір'я. Давить мороз. Січе гострий сніговий поземок.

Збігло майже два місяці по смерті московського фараона, а його кровожерні наступники посилюють режим. Бояться. Тепер бараки замикають, як тільки бригади повертаються з роботи. Давненько не зустрічався Родіон з друзями. Невидайло і Качалов у зоні рудника, Боровий - он там, серед штрафників: ломищем пише вірші, без права на обігрів. І всіх їх розділяють ланцюги конвоїрів та вівчарок.

– Ворушись, Ільїн! – хтось поклав на плече руку. – Бери більше, кидай далі, – жартує. – Ти не забув, хлопче, наше прохання?

Упізнав. Та це ж ті два гевали, що вимагали список сексотів.

– Не забув, але зараз зробити це не можу. Кум дуже пильнує і завжди все замикає до сейфу.

– А ти постарайся...

Легко сказати "постарайся". Впіймаєшся на гарячому - не бачити Дульсінею, не звідати того засмокуючого в прірву безрозумства, не завмирати в полум'ї буряного шаленства. Хай це не романна любов, хай. Аби ж іще зустрітися хоч разочок.

У загороді штрафників здійнявся якийсь шарварок. Почулася стрілянина, забігали конвоїри, вівчарки накинулися на в'язнів. Знову притягнуть у зону кілька трупів, і буде кумові писанина, а Родіонові біганина.

Пізніше з'ясувалося, що то доведений до відчаю Боровий заліз, як польова миша, під сніжище, межі валунів, у надії втекти або замерзнути. То його витягли звідти вівчарки і мало не загризли, а вже конвоїри навітшалися: били, як тільки дозволяло совєцьке беззаконня. Дякувати Богові, не вбили. Ще зуміє написати якогось пасквіля.

7. ТАК, ВІН БУВ ВОЇНОМ

Раптом кум ухопився за живіт. Занудило. Закрив рота долонею, промимрив:

- Сиди тут. Я зара, - і ригачка витурила його з кабінету.

Перш ніж блиснула думка і заквасилось шпигунське рішення, Родіонові затерпло тіло і вдарило в голову. Зір уг'явся в краєчок аркуша, що спокусливо визирає з-під теки. Список! Серце калатає, мабуть, там у його клапанах детонація, як у розладнаному двигуні.

Блискавично народжується легенда. (Цей шпигунський термін завчив од слідчого). Ганчірка. Ти ж тут прибиральник. Якщо застукає на гарячому - є аргумент. Ноги мовби гумові. Тремтять, підкошуються. Витирати стіл, підняти теку, когось запам'ятати. І ось: "Список осведомителів". У лівій колонці прізвища, два-три знайомих, номер бригади. Праворуч - клички: Сокіл, Рябий, Чижик, Бекас. О! Порфентій Сосюнов. Днювальний шизофрен - Бекас!

Рипнули двері.

– Ти що там забув? – заревіли навхресні портупейі.

– Витираю пил. Чого сидітиму без роботи?

Кум підбіг до столу. Зиркнув на течку, підозріло блимнув, дістав із сейфа пляшку мінералки, відпив, стиснув кулачину, замахнувся. Від вправного, вмілого, сталюого, натренованого вдару баяніст полетів у куток, з хиткої кушетки звалився баян, застогнав під запалою кнопкою септакорд.

На вахті невчасно задзеленькало рейчане калатало. Кудись скликають.

Покотилися між барачищами незвичні вигуки. За вирішеченим вікном чкурнули якісь шнірі, а перед входом закипає ревище розсміливілої юрби, наїжаченої лісом стиснутих кулаків: "Геть номери! Геть грати! Дозволити листування! Звільнити невинних!"

Недолупченков згріб зі столу папери, замкнув сейф і по-бойовому поправив портупеї, автоматично мацнувши кобуру. Та ой! – пістолет брати в зону не положено.

8. КОМІТЕТЧИКИ

У відчаї Родіон тримався за розквашені здерев'янілі губи. Навіть німці його не били, навіть смершівці тільки причиняли дверима пальці. Намірівся йти в барак. Та в дверях постає придурошний Порфентій. Ось ти, Бекасе!

– Страйк, забастовка, бунт. Створили комітет. Скликають до клубу, - де в цього блазня й слова знайшлися? І – бац! – на коліна. – Рятуйте. Вишукують вірних вам людей.

Аж ось і вони – КОМІТЕТЧИКИ. А кров зафарбовує сорочку в колір бандитизму, а губи немов дерев'янка, а в хліборізці – видно через вікна – скибкують хліб, а на Медвежку насіла, може, остання хмара і – ну! скидати на дахи й голови мокрі ватяні галушки, а з репродуктора все виплакують скрипки, а вчора бачив, як у одного хнирика звуглили в буржуйці валянци. А сміху було! А випробовування жахом слід сприймати з терпимістю, навіть коли тобі чекісти розквасять пику. Ото ж тамуй свій біль в собі й нікому не позичай.

Порфентій, яко в'юн, слизнув між ногами послів, що виникли в дверному прочілі, й завівся диким вереском: "Братці, я не доносив! Браття, змилюйтеся".

– Громадянине оперуповноважений, за постановою страйкового комітету, який віднині – єдина влада на території зони, ми, представники цієї влади, вимагаємо видати список донощиків для народного суду.

– Я зараз викличу загін солдатів і тоді побачимо, хто тут влада, – впевнено й твердо відповів опер.

– Це ти міг зробити до нашого приходу. Тепера – пізно. В зоні – жодного наглядача.

– Я – комуніст, присягав і ніколи не зраджу, як ви зраджували фашистам.

– О-о-о! То є брехня собака! Ану, Нахіме, покажи йому, чим пахне.

Вузькоокий, чи то татарин, чи узбек, а чи монгол? – Родіон бачить такого вперше - усміхається золотоординськими Чингісханівськими зубами й поволі картинно дістає з-за халяви блискучоперого ножаку; примружено неблимно гіпнотизуючи косим поглядом, приставляє лезо до кумової горлянки. Опер, перелякано вибалньюшивши бульки, відсахується до стіни. Далі нікуди. А Родіонові вдаряє в ніс таким смородом, ніби він потрапив у помешкання, де біля груби сушаться півсотні валянок і онуч, і, як антитеза в стилі ретро, навалюється нудотна камінна туга за теплинню рідної хати, з якої отакі недолуплені комісари вигнали рідну матір, за те, що народила й виростила "зрадника Батьківщини".

І що він бачить! Аж не віриться! Такий ідейний, такий нестрах, такий патрійот, такий "на смерть піду" – блукальним поглядом повзає по лицах. Виймає з кишені ключ. Дрижаки заважають поцілити в отвір. Зрештою. Ось вона, тека, та сама, яку Родіон щойно підіймав, як гримучу змію.

- Оце розмова, - крикає вдоволено цибатий комітетчик, розв'язуючи мотузочки. Та, переглянувши кілька аркушів, спересердя жбурляє її в куток, і папірці розлітаються по кабінету. - То є файні

документи. Та зара не мам часу. Давай розшифровку. Хто криється за отими Соколами? Нахіме, кінчай з ним. Однаково нас поставлять до стінки.

Недолупченков тремтяче налапує в глибині сейфа аркуш і простягає комітетчикові.

– Оце воно.

І впевнений копитний тупіт відрипав дощатим тротуариком. Пішли. Кум знесилено впадає в стілець. Ухопив рурку, але, клята, мовчить, як бандерівець на допиті. На Родіонові – свідкові його слабодухства – зупиняється його ненависний убивчий погляд. Зрештою схоплюється, і Родіон бачить свого нестраха біжучим до вахти, з дивно розкаряченими в галіфе ногами.

Вже не бемкає рейка. Родіон вигулькує в вікно, звідки вираммлюється клапоть огорожі й вишка. За колючкою – автоматники, що через короткі інтервали, перебіжками, оточують зону. Зблиск надії на покращення зеківської долі зчавлюється спалахом приреченої безнадії.

Йдучи сьогодні на службу, він спостерігав полярного орлана, що остужувався в кришталево-прозорому безмежжі, безрабно розпросторивши крила. Ото б самому шугнути в небо й не повернутися в цю країну зла, насилля й рабства.

9. СОЛО ДЛЯ СЕКСОТА

Влип. Усе бачити, все чути не токмо вухами, а й носом - справа дуже кепська. Родіон з тривогою усвідомив: боком воно вилізе. Не минути кари. Бунт однаково задавлять. Он вже штурмовики оточили табір. При потребі припруть і танки. В Росії на жертви не зважають. Утікаючи від німців, енкаведисти знищували політичних в'язнів, живцем замуруючи в камерах, драпаючи, вони розстрілювали поранених червоноармійців, аби ті не потрапили до фашистів у полон, у Катині пострілами в потилицю сплановано забили тисячі польських військовослужбовців. Мілітарна московська воєнщина розчавила цілі народи. То на що тут сподіватися? На милість? Від кого? Від Батиєвих навченців милости не буде.

Ще не знаючи, що робити, Родіон спроквола підняв з підлоги кілька списаних аркушів. На одному з них упали в око знайомі прізвища: скрипаль Невідайло, Боровий. А ось донощик пом'янув і його, Ільїна.

Цікаво! Таке, не прочитавши, викинути гріх. Похапцем усунув те "Соло для сексота" в кишеню і подався розшукувати скрипаля, аби запевнити, що він, Родіон, - чесна людина. І той Невідайло, якому вже от-от закінчується термін ув'язнення, якщо виживе в оцій веремії, - він також писака, - може, згадає незлим словом.

Оперуполномоченному лагпункта
"Медвежий ручей" гр. Недолупченкову П.С.

ДОНЕСЕНИЕ

Довожу до Вашего сведения о том, что в последнее время в бараке геологов после ужина часто собирается враждебно настроенная к Советской власти группа украинских националистов: чертёжник Невідайло Николай, пробоотборщик Боровой Василий, Грищенко Антон из бригады строителей и один бандеровец номер "Ю-856", фамилию которого я пока не установил. Они на своём хохляцком языке читают друг другу свои антисоветские вирши и, по моему подозрению, что-то затевают. Чертёжник Невідайло, пользуясь поддержкой главного геолога рудника, устроил в бригаду геологов злейшего врага Партии и Правительства, осуждённого на 25 лет

поетишку Борового, который должен искуплять свою вину перед Родиной тяжёлым трудом, а не собирать в консервные баночки буровой шлам для анализов.

Подозрительно ведёт себя и Ваш дневальный Родион Ильин, который также крутится в этой компании. Например, 25.10.1952 года он с баяном, а также Вам известный по моему предыдущему донесению аккордеонист Качалов и тот же Невидайло-скрипач под аплодисменты указанных выше националистов играли музыку какого-то немца Баха, чем коленопреклонствовались перед Западом. О чём извещаю Вас, а также очень прошу за мои неоднократные донесения назначить меня на более лёгкую работу, вместо ушедшего на этап дневального из барака обслуживающего персонала, где также требуются глаза да уши.

28.10.1952 г.

Бекас.

10. PRESTO

Не скнітимо він у бараці, звисивши руки та дослухаючись ворохобного страйкового пустозвуччя. Не обмулюватиме боки, заки кагебісти затіють мстиву троцівню черепів і костомач. Він творитиме симфонію. Мусить поспішати. Адже ще животіє. Відтепер кожна хвилина спалюватиметься в солодкому поті, розпинаючи його душу на п'яти нотних струнах, наче на колючих дротинах заборонзони.

Н а п и ш е: біжать з тупотінням, мов отара овець, гадючливою дорогою гонимі конвоїрами і вівчарками; в жорстокосердій люті з хрускотом вгризаються в горлянки собі подібних і трощать голови; на колихких риплячих нарах дотлівають спустошені животи й душі доходяг-здохляків; муркотлива кицька, вигинаючи спину, мусолить хвостиком закакану Недолупченковчизину кухню; "сердешний, сердешний, сердешний, терпляга" - шелестить з небес божественна арія Дульсінеї; Недолупченков убацує набої до табельного пістолета, щоби зброя не марнувалася на вахті без дії; білі хмарища, клацаючи молочними зубами, обсмаковують з верховершя гір зимові, зчорнілі від вибухів, заощадження снігу.

Н а п и ш е: жінки з шостого лагпункту, обтяжені неволею, вкувалдують важелезну свою долю в чорторії імперської сталінщини і плачі, плачі, плачі та стогони; чорне прапорище голодовки на пральному корпусі лопотить студливим арктичним дуєвієм; ляскіт танкових траків і автоматні черги вороним воронячим карканням падають у зону, зламавши огорожу, і гупають об вічну мерзлоту трупи, трупи, трупи; волають відірвані голови; тріскають руки, ноги, шкіра на пошматованих жіночих персах; репають розчавлені животи і пишчить викидень у таїні зачатого дитяти; на шпилі - управління ГУЛАґу, мов на осиці, скигнуть повішений Недолупченков, як біблійний Юда Іскаріот.

Н а п и ш е: в табірному клюбі гамірливо й демократично судять братопродавців, відважуючи під акомпанемент віртуоза Родіона Ільїна кожному сексоту по двадцять п'ять ляскотів різок; між причаєними бараками вигупують підборами три чоти самооборони з колись затрибуналенних до страти і не страчених вояків УПА, що в завірюсі нового повстання пригадали свої бойові маршові славоспіви; щорання поближче до вахти шикується групка великодержавників супроти сепаратистів-хохлів під Андріївським триколірним полотнищем, котре, як пророчить мученик Соловків, Колими, Воркути й Норильська шаман Чурхункалик, рівно через сорок обертів Землі навколо Сонця, знову затріпоче над зореносним червонорубінним Кремлем; довжелезні дні й ночі в'язні купаються в бастовиську, озброєні волею, камінням, організованістю й витримкою; казяться кати в невіданні нової тактики винищення, позбавлені головного московського вождя й керманіча.

Н а п и ш е: регочуть кошлаті химери епохи розквіту й зачаття кінця найжорстокішої імперії Всесвіту, що з жадобою приреченого пожирає власних дітей, потрошить душі й виплоджує з них потвор на ім'я Гомо Советікус.

Н а п и ш е: в тужінні скрипок, в громі там-тамів, в гундосінні саксофонів, в стогоні контрабасів, у ревищі труб, у злагоді й дисонансі оркестри н а п и ш е.

І якщо винесе кості з цієї м'ясорубки, прозвучить симфонія як застереження людству від повернення до предка свого - орангутанга.

11. ПОХОРОН ДРУГА

Родіон з баяном за плечима і чимось загорнутим у ганчірку пробирався поміж бараків. Нарешті, він відшукав те, що хотів знайти. То була ямка, давно видовбана в діабазях, очевидно, для якогось стовпа. Став на коліна, розгорнув пакунок і поклав на дно мертву закривавлену кицьку.

- Камінь тобі пухом, ласкаве створіння, рятівнице моя. Прощай. Скоро я прибуду до тебе, - сказав тихим голосом. Розтягнув міхи. Жалібна мелодія піаніссімо проковтнулася міжбараковим простором.

Сонце лежало на північному прузі в бузковому сянні, ніби в потойбічному царстві вічного спокою. Двері й вікна будівель на тлі рожевого відсвіту стін зяють чорними прямокутниками вже без ґрат, бо всі вимоги страйкарів - на превелике диво - були задоволені московською комісією з якимось генералом від самого Берії. Стриманішими стали наглядачі, повернувся до своєї конторки присмирілий кум, у його кабінеті поставлено стіл для слідчого з Управління; Родіона покликано до виконання своїх обов'язків. Віднікувався: мовляв, переводьте в загальну бригаду, боявся Недолупченкова. Марне.

Закінчивши гру, загорнув ямку. Ще подумав: обіцяли не чіпати нікого, навіть організаторів заворухи, а вийшло, що відома всім королева шорстким язиком позлизувала заводяк і потихеньку проковтнула їх в Кайерканівський бездонний тюремний шлунок, де, кажуть, їх і прикінчено. Бо ж Долина Смерти – Кайеркан по-евенкськи, чи то по-талнахськи, – то катівня на весь Таймир.

За спиною щось тріснуло. Озирнувся. Нікого. Тінь лише мигнула й зглипнула за барак. То за ним жагує Та, що з косовиці. Він чує її сопіння. Ось і сьогодні... Якби не Мурка... Ще до появи слідчого, Недолупченков знову розщедрився, налив склянку "Боржомі" і підсунув шмат ковбаси: "Бери!". Зголодніла за смутні дні кішка прожогом кинулася на стіл, ухопила ковбасу і - під шафу. Кум якось дивно заметався, впав на коліна, шаснув рукою, але Мурка укігтілась йому до крові. За якусь хвилину, коли опер (зі словами "от злодюга!") поліз під шафу другою, вже обганчіреною рукою, витяг тільце конаючої тварини, в якій судомно смикались задні лапи, а з рота пінилося шумовиння.

"Ах, чортова твар!" – казався Сидорович і, ухопивши її за ноги, хряснув головою об стіну.

"Викинь це падло", – закипів шипінням...

На ранок Родіон, навіть не торкнувшись до сніданку, ще до розводу побіг у бригаду геологів. Тра зустрівся з Невидайлом, бо хтозна, як воно поверне і яку штучку втне кум сьогодні. Не вдалося отрутити ковбасним виробом, чого чекати тепер?

– Привіт, Миколо!

– О! Родік! Як ся маєш? Щось ти зблід. Прийшов до кума мене волокти?

– Ні. Бог милував. Недолупленому не до тебе. Переводять його в інше місце. Маємо замало часу. Ось на тебе донос. Повивчай і знищи, бо вишмонають – нам не здобрувати. А як ви там на руднику воювали?

– Та як... – зсунув плечима (вже без номера) Микола, ховаючи до кишені переданий Родіоном

папірець. – Десь о десятій ранку забігали по руднику вістуни. Всім, всім, всім – до електровозного ангару. Наші комітетчики оголосили, що в таборах Караганди повстання. В Норильську теж почалося, і ми повинні їх підтримати. Шостий жіночий кагебісти розчавили танками. То хіба ми можемо мовчати? Домагатимемося своїх прав. Зачитав якийсь, я його не знаю, наші вимоги. Звичайно, всі ми дружно проголосували “за”. Попросили вільняшок покинути виробничу зону, та вони й самі драпонули, побачивши, чим пахне. Заскочили на рудню автоматники, зігнали нас докупи. Там є такий глухий кут під скелею, що, якби почали стріляти, жоден би не вирвався. Приперли нас, націлились. А нас там до двох тисяч і їх півсотні. Наказ: “строїться и в жилую зону”. Та ми сіли й ні з місця. Години три мурижили. Ми витримали... Ніхто не вдався до провокації, а то б побачились ми з тобою аж на тому світі.

– А що ти робив усі ці чотирнадцять днів?

– Сидів у відділі на своєму креслярському місці, потихеньку писав. Законну тюремну наркомівську пайку нам привозили щодня. Щоправда, останні три доби лежав знесилений, беріг залишки енергії, хотів вижити, як співав Боровому твій шеф, бо Комітет оголосив голодовку. На високій горі, на щоглі, над всею тундрою затріпотіло чорне прапорище. Аж тоді генерали прийняли наші вимоги. Знаєш, Родіку, минулого року Бог своєчасно дав мені зухвалість звернутися до вільняшки головного геолога і нахрапом заявити, що я кресляр, хоч ніколи з кресленнями не мав справи, хіба що в школі, де з малювання мав п'ятірку. Вже майже рік кантуюсь, а до того і “чугунку” прокладав, і вічну мерзлоту довбав, і ніс хрест “без права на обігрів”.

– Що ж ти написав, Несторе-літописцю?

– Збираю матеріал для роману про геологів, а на літописця я не потягну. Навіть не дізнався, хто вони, оті наші організатори, справжні герої, – комітетчики. Брав участь, як у театрі, в масових сценах. У Бога – кожному своє. Одні приречені керувати й командувати, інші без війни нудять світом, ще інші створюють тло, а моє призначення – мотати на вус і потім, якщо зумію, описати долі людські. Учора мене викликав слідчий. Допитував: хто і як себе поводив? Але ж я нічого не бачив і нікого не знаю. Підписку взяв, що я ніколи й нікому і ні при яких обставинах не відкрию таємницю нашого повстання. А ти?..

– Мене чи не щодня гвалтує. Я влип, Миколо, і здорово. Ти вже дещо знаєш. А будемо живі... Привіт Боровому. Він молодець. Достойно тримався. Я випадково підслухав, як його допитував кум. Давай, Миколо, на прощання свою лапу. Якщо зі мною щось станеться, напиши про мене... Обняв за плечі, і тремкий клубок підкотився до горла.

12. ФІНАЛ

Незамінна гранчаста склянка з мінералкою заспокоїливо підморгувала, переколінюючи світло електролампи в кольори сонячного багатозвіття і ледь помітно вигопачувала в кумовій правиці. Родіон вилизував ганчіркою підлогу, сторожко косував з-під брови на Недолупченкова і силкувався розгадати, якого ще біса перед від'їздом у нові зеківські сибіри може вигадати “гражданін начальник”. Післястрайкові дні жив з постійним передчуттям чогось невідворотного.

– Кидай, Родіоне, свою ганчірку, - всвердлюється в мозок кумів збабілий голос. - Ходімо до Дуняші. Щось там у неї не виходить. Зараз вона лаштується до переїзду. Так що збирайся з баяном. Це востаннє.

У камері смертників казали: “Вихаді с вещами”, і всі знали: туди, звідки немає вороття, а тут “з баяном”. Є надія. Та ще до НЕІ. Бодай торкнутися. А може, вигорить, як того разу?

– Я зайду додому, попереджу, – розмусолював кум, замикаючи кабінет. – Не гайся. Чекатиму на вахті. – І вже в коридорчику зазирнув до комірчини днювального й, ніби між іншим, буркнув: – А

знаєш... Давай без баяна. Чого з ним тягаться. Є ж гітара...

З порожніми руками? За зону? Це пастка! Не піду. Але ж Дуня. Та ні. Дурниці. Хіба тільки його водили й водять начальники до себе прислужувати?

Попрощався з баяном, ніби зі своєю душею, і побрів у невідомість. А що мав робити? Перед вахтою біля стовпа з рейкою, що, немов шибениця, бовваніла над розводною лінійкою, озирнувся на трагічні ряди бараків. Людина звикає до свого житла – шкода покидати.

З віконечка прохідної скрадливо визирав кумова лжеблагочинна парсуна, знайомий вахтер – сержант Клименко – знаюче киває: “проходь!”. Все йде, як і в дострайкову епоху, але зробити останній ривок на ту, зазонну землю, мов у прірву, лячно.

Став. Крок назад. Оглянувся. З вартівні вихилився кум. Махнув рукою: “Йди!”

Коли ж промучив ті довгі, довгі, довгі кілька метрів за прохідною, опер заволав на все горло:

– Стій! Тривога! Втеча!

Родіон різко повернув голову. Сержант, як завжди, добродушно дивиться йому вслід, а з-за його спину, розмахуючи пістолетом, вибігає Недолупченков.

– Чого стоїш, туди-т-твою!.. Стріляй!!

На вишках над колючими дротами задзенькотіло в калатала. Кум підбіг упритул. Перша куля вдарила в шию. Скошуючись, закріпив групку в'язнів, що випадали з бараку погавити, як убивають “утікача”, а вже сіпаючись на жорстві в мареві побачив: на Медвежку сіли багряні бовдури і несуться багряними кривавими яйцями, що котяться через його, Родіонове, розчавлене тіло в чорні ущелини гір. Знову вкол у груди, ще й ще раз, аж наркотично німотіє Всесвіт. І звідусюди, ніби заїло грамплатівку, завмираючи, трубить під сурдинку божественна арія “Сердешний, сердешний, сердешний”.

Над широко розкритими повіками в тумані схилилися мавпоподібні тіні.

ПОЕЗІЯ

Валерій ГЕРАСИМЧУК

Валерій Назарович ГЕРАСИМЧУК народився 20 квітня 1956 року в селі Денихівка на Київщині. Закінчив українське відділення Львівського державного університету ім. І. Франка. Вчителював, працював журналістом. Секретар Національної Спілки письменників України.

Поет, драматург. Член Національної Спілки письменників України. Автор поетичних книг "Калинова сопліка", "Віки". Автор книги поезії, драматургії і прози "Сповідь" та ін.

ОСТАННІЙ СОН ЯВОРНИЦЬКОГО

(Весільна поема)

*Дмитро Іванович Яворницький (1855 – 1940)
– відомий історик Запорозької Січі, друг Іллі Рєпіна.
З нього великий російський художник малював
писаря до своєї знаменитої картини
„Запорожці пишуть листа турецькому султану“.*

I. Сватання, оглядини, приготування

1.
В останнім сні прийшла прощатись Січ.
Постав козак, порубаний у герцях.
Ніч – наречена – колупала піч,
спочатку колупнувши біля серця.
Зіщуливсь місяць. Місяцю, світи!
Чи ти забув, чого зайшов до хати?
Сьогодні ми з тобою – як свати.
Історія й народ – як батько й мати.
Їх доньку чорноброву й на лиці
таку смугляву – геть не білолицю –
обрав наш князь! А ми ж лише ловці,
яким давно призначено куницю.
Її зовуть Минувшина. Й колись
вона була не дуже-то хороша...

Та сватать треба! От ми і взялись,
бо доки ж може падати пороша?!

2.

Минуть літа. І хто тоді віднайде
сліди про славу, давню та дзвінку?
Без неї ж все козацтво, наче Байда,
в історії повисне на гаку!
Шукай тоді на шапці-бирці дірки.
Тлумач синам історію дідів,
коли мовчать і сволоки, й одвірки,
і мало кажуть назви куренів.
От, жив козак. А що розкажуть свідки –
куринь Полтавський, Уманський, Донський?
Важливо знати, хто він був і звідки,
але ж іще важливіше – який...
Ну, мав коня і голову гарячу,
не рахував ні грошей, ні годин...
Це в нього внуки переймали вдачу!
Але хіба він жив тоді один?

3.

Хтось умирав без імені і слави,
у чийсь город летіли камінці!
А хтось під стіни ставив довгі лави
і стягував у мисник куманці.
Мав господарство і гарненьку жінку,
кімнати, розмальовані під луг.
Та й жив собі тихенько між барвінку,
яким вже вкрився побратим чи друг...

Обоє знали корови та свині.
Жили в достатку. Все було у них.
Дружина мала козака на скрині,
а муж – на спинці ліжка – вороних!
Лиш по ночах, коли вони лежали
й нащадків зачинали, з-за рамен
ті коні так приречено іржали,
не маючи ні сідел, ні стремен!
Того й не чули, зайняті собою.
Отак от і вироджується рід –
одні не повертаються із бою,
а другі й не збираються в похід!

4.

Похід, похід. По вкрадену свободу!
 Прощайтесь, хлопці, з Січчю – й на Кафу!
 То тільки для весільного походу
 готують вина, страви і софу...
 А вам уже зготовлено й накрито.
 Лише сідати рано – на зорі.
 Й лягати, повечерявши несито,
 під невеселі думи кобзарів:
 Ой у полі жито
 копитами збито.
 Під білою березою
 козаченька вбито.
 Ой убито, вбито,
 затягнуто в жито.
 Червоною китайкою
 личенько накрито.
 Ще вийде... ніч – китаєчку підняти.
 А згоди на вінчання й не спита.
 Ну хто й коли напевно буде знати,
 скількох із нас затягнуто в жита?
 Похід, похід. По вкрадену свободу!
 Прощайтесь, хлопці, з Січчю – й на Кафу!
 То тільки для весільного походу
 готують вина, страви і софу...

II. Посад, весілля, презва

5.

Ставай же, князю, на поріг високий,
 щоб вів своє хазяйство до ладу.
 Відкланюйся на всі чотири боки,
 а в п'ятий вирушай по молоду.
 В'яжи снопи, вивчай премудрість китиць.
 ...Та не сумуй без січових доріг:
 цей білий світ – такий же Ненаситець,
 як той найнебезпечніший поріг!
 Тут мрії розбиваються зненацька.
 А товариство – тане і зника.
 Гуляє смерть. Не легша, ніж козацька...
 Блукає доля. Також нелегка...
 Ще й воріженьки на твоє нещастя

злітаються, мов круки, звідусіль!
(В чужій біді, на жаль, ще дуже часто
вбачається нагода для весіль).

6.

І в друзів також радощів по ложці...
Он вже гостей запрошено за стіл,
а Репін все малює „Запорожців”,
які султана ганять у листі.
Стоїть голота у вбранні старому.
Сидять пани, хоч павичів пиши.
Із бідних малюватимуть сірому...
Багаті й тут зображують старшин!
Натурщики! Неситі душогуби –
хіба ж були такими козаки?
Понатягали... кунтуші і шуби,
чекають у кутку на вказівки.
Хизуються: які ми тут чудові!
Такі, як в Запорозькому Коші...
Вони тепер позують навіть в слові,
якого відцуралися в душі.
Добірне панство! Слуги і васали.
Кишеня – повна, голова – пуста.
Такі б і відпускну не написали –
не те що непокірного листа!
А чваняться постійно, без упину.
Мов, загнuzдали Репіна Іллю!
... Малюй же їх... потилицю і спину!
Хто чим до правди повертався, - малюй.

7.

Думкам не буде тісно в жодній рамі,
якщо картини пишуть видатні...
Й постала Січ, і на стебельцях шрамів
усмішки зацвіли на полотні.
Розвився сміх над степовим привіллям.
Сміються запорожці. Молодці!
Їм весело. Та їм не до весілля –
тост не підняти з шаблею в руці...
Могутній регіт розриває тишу,
яка вернеться – як не розривай.
...Посутеніло. А вони все пишуть.
(А старости вже ділять коровай!

Стараються нікого не забути.
 І козаки не йдуть у них з думок...
 „Хто має бути – хай дається чути!
 Бо запорожцям, - кажуть, - віддамо”).
 Скрипить перо, не звичне ще для слуху.
 ... Ти, писарю, дописуй!.. А тоді
 брати по долі і брати по духу
 дадуть ще й іншу відповідь орді.
 Вставайте, хлопці! Села ж догорають.
 Колись за кров, що нині віддасте,
 вам винесуть кусочок короваю,
 спочатку наділивши всіх гостей!

8.
 А кожного ж чекали: і садиба...
 і коровай... і перша шлюбна ніч...
 Не спокусився. Взяв черствого хліба
 і навіть не оглянувся на клич!

Тепер, козаче, будеш байдувати
 або ще гірш – висіти на гачку.
 ... А хтось почне палати будувати,
 посватавши султанову дочку.
 А той – мурзи. А той – старого хана.
 Та й заживуть, не знаючи біди.
 Твоя ж єдина – вольниця кохана –
 куничі залишатиме сліди.
 Лови її. Та тільки не на шубу.
 Шануй... Люби... Та зради не прости!
 Бо волю тільки той водив до шлюбу,
 хто власну гідність брав у старости.

Василь СОЛОГУБ

Василь Павлович СОЛОГУБ народився 8 вересня 1928 р. в с. Прядивка Царичанського району на Дніпропетровщині. Закінчив філологічний факультет Дніпропетровського університету.

Учасник війни.

Поет, прозаїк. Автор поетичних збірок: "Студентські літа", "Трудне щастя", "Я вже підріс" (для дітей); книг нарисів та оповідань: "Стежка виводить на шлях", "У краплині відбилося сонце", "Вогняна спадщина", "Любов іде — весілля веде"; романів: "Невидимий постамент", "Полинове причастя", "Сотвори себе", "Запізніле каяття", "Український характер".

СВЯТА САМОПОЖЕРТВА

Бувальщина

До 150 років від дня народження Дмитра Яворницького

"Ваши запорожцы нам ненужны. Пишите о Финляндии!" — наче пригорщу жару сипонув межі очі Дмитрові Яворницькому попечитель Харківського учбового округу генерал-лейтенант Максимович.

І молодого талановитого історика суворо покарали: винесли безапеляційний вирок — се-па-ра-тист... Тобто небезпечний злочинець Російської імперії... Та й вигнали з університету...

Тяжке звинувачення. Воно каменюкою звалилося на Дмитрову голову... Розгубився, не знав, що робити в такій ситуації, до кого звернутися за допомогою, за порадою, за підтримкою. Поник, руки опустилися.

Стобарвний світ утратив свою непотьмарну привабу. Навколо розлився один гнітючий колір: будинки — чорні, дерева — чорні, ба навіть всеосяйне сонце зчорніло...

Розділив свою пекучу скруху з другом-полтавцем Григорієм Маркевичем. У листі до нього вихлюпнув наболіле, накіпіле:

"Якби Ви знали, як я люблю своє Запорожжя і його сердешних сіромах! Але що з того? Невже я сепаратист? І не думав, і не думаю бути сепаратистом. Люблю я клаптик землі! Люблю тому,

що ніде не знаходжу іншої втіхи, люблю тому, що там є широкий простір для моєї привільної природи, люблю тому, що в чистих річкових водах моєї України бачу сумний образ своєї особи... Ех, якби ви знали, люди, як важко мені жити на світі! Одна втіха — кинутися в степ, заглибитися в дні давноминулі. Хіба це сепаратизм?"

Опинився Дмитро Яворницький на безнадійному роздоріжжі. Огортали його і печаль, і розпач, адже ледь-ледь почав розправляти крила, і на тобі — обчиржили...

У кишенях вітер свистить — ні копійчини... Хоч іди старцювати з простягнутою рукою... Дожився — докозакувався...

Прощай, альма-матер! Потєбня, Сумцов, високомудрі вчителі-наставники, і ви прощайте... І вони, світочі, безпорадні відвернути від нього біду. Навколо непробивний мур чиновництва, засилля гніту і приниження...

Дмитро інтуїтивно обминав знайомих, друзів, приятелів. Очі повні смутку і сліз... Йому підсвідоме марилося: світ увесь відвернувся од нього, як від прокаженого...

У стоптаних черевиках із поскресуваними підборами — взуття зубожілого інтелігента, запилюжений з ніг до голови, бо ж нещодавно повернувся з дапеких-близьких запорозьких країв, Яворницький зупинився перед величним храмом науки, "рідним університетом", який багато дав йому, але й багато забрав. Побожно стояв перед ним, як віруюча людина перед іконою Ісуса Христа.

Виснажений, знервований, блідий, Дмитро рвучко викинув угору над своєю головою два люто зціплені кулаки і вигукнув з такою обурливою силою, аж наполохані птахи з густого гілляччя шугнули в спекотно-жарке небо:

— Я проклинаю вас, генерал-лейтенанте Максимовичу! Придворний блюдолизе, мені начхати на те, що ви мене витурили з університету... Є вища правда, ніж харківська! Зі мною — Бог! Яворницький-вигнанець рвучко ступив убік, неначе вже знав, достеменно знав, як вийти зі свого безпросвітнього становища.

У голові ширяли думки-блискавиці: кинути Харків! Бо ж не тільки світла, що у вікні... Чи не податися до Петербурга? "На ловлю счастья и чинов..." Адже є повчальний приклад великих попередників - патріотів, одержимих українців: Наріжного, який став першим російським романістом, геніального Гоголя, геніального Шевченка... Вони прорвалися в російську столицю, аби звідти, з її висот, своїми талантами осяювати рідну Україну...

Буквально перед від'їздом із Харкова знову черкнув коротенького листа своєму незрадливому другу - полтавцю Григорію Маркевичу:

"Чи знаєте, серце, скільки я зніс за цей час горя? По-перше: я поховав свого батька. По-друге: розлучився із своєю дружиною... І не з моєї вини... Та бережіть мою таємницю! По-третє: я позбувся свого становища в Харківському університеті. По-четверте: я дуже постраждав під час однієї із моїх розкопок нинішнього літа, ледве не був привалений землею, яка обвалилася...

Багато треба було мати моральної сили, щоб усе це витримати...

Признатися, я був близький і дуже близький до божевілля... Але відбувся принаймні передчасною сивиною: у 28 років я вже майже весь сивий..."

***

Бундючний, захмелений розкошами Петербург зустрів "периферійного історика" байдуже, холодно. Та і як могло бути інакше?

Спершу навідався до побратимів покійного Костомарова. О, якби був живий славетний історик Микола Іванович! Це ж він, саме він благословив його, Дмитра Яворницького, на тяжку, але благородну, захоплюючи "запорозьку стежу".

Спасибі учням Костомарова, дихнули на нього доброзиччям: допомогли знайти хоч сяку-таку

квартирку, прилаштували його до симпатичного, добросердного українця Вашкевича. То була перша крихітна радість, яку відчув він, Дмитро, у стольному граді. Вже хоч за комір не капає. А роботу і гріш — дасть Бог...

Скучав за Україною, так скучав, аж в очах темніло... Відводив душу у листах, які майже щодня жбурляв Якову Новицькому в Олександрівське:

“На душі в мене так тяжко, так важко... Я боюся навіть з’їхати з глузду! Тяжкий стан! Якби я тільки міг пережити його... Тут я відірваний від усього, що було миле моєму серцю, що приємно лагіднило мій слух, заспокоювало хворі очі. Тут ні Січі, ні степу, ні Дніпра — все далеко-далеко від мене... Легко сказати: 1500 верст. І сказати важко, а проїхати?”

Тяжко-важко в світі жити, але ж таки не хочеться рученьки зложити...

Тепер буду працювати, може ж, таки праця врятує мене від отого страшного душевного гніту, який розслаблює мій до того ж хворобливий організм”.

Мабуть, не було в Петербурзі жодного учбового закладу, де Яворницький не пооббивав порогів: наполегливо шукав роботу викладацьку. З раннього ранку й до пізньої ночі його крутило столичне вировиння — і все марно.

Утрачав віру, ужорсточувався: “Біс візьми! Та хіба вже я такий безталанний, бездарний? Втім, тут не цікавляться запорозькими козаками. Петербург забув, не хоче визнати, що він стоїть на болотах, які Петро Перший вигачував кістками українських козаків-будівничих.

Щоразу, повернувшись ні з чим у свою порожню кімнату, розпачливо хапався обома руками за голову і падав на тверде скрипуче ліжко. Не роздягаючись, поринав у жахкі сни...

Прокидався рано, брав ручку, папір і знову строчив листа на Україну, в Олександрівське:

“Я ледве животію: черв’як черв’яком, безформна особа, ніщо, коли не мізерніше... Грошей, як звичайно, ні копійки, натомість безліч боргів. Знайомі хоч і є, але ні з ким душі відвести, світу Божого не бачу, а замість того жахлива мряка і неймовірне болото... Бридко, підло, гидко на душі. Ех, батечку мій Дніпре! Скільки дав би за тебе, щоб стати на твоєму крутому березі і злити свої сльози зі світлими водами твоїми. Скільки дав би за те, щоб ступити хоч би однією ногою своєю на лоно, по якому ти шумно і плавно котиш свої хвилі у широке і далеке море. Скільки дав би за те, щоб обполоснути свою розгарячену голову в твоїх чистих і освіжаючих струменях! Пишіть, серце, хоч ви. Ви єдина відрада для мене. З якою насолодою пригадую дні наших походів біля Дніпра! З яким задоволенням згадую бесіди наші з дідом у Марусівці! З якою радістю пригадую нашу поїздку до острова Перуна! Немає всього цього тут. Не зустрінеш тут другого Якова Павловича Новицького”.

Нудотно спливали дні за днями, сірі, одноманітні. Яворницький ніяк не міг “вростися” в Петербург, де великі гроші й високі посади — то найдосконаліший вимір людської гідності... У столиці панує-богує придворна знать, а голота, злидарі перебиваються з сухарів на сирівець... Забевтяний болотом, голодний, бо протягом дня не мав у роті й крихти, Яворницький щоразу повертався додому пізно ввечері. Прямо на порозі його зустрічав люб’язний господар Вашкевич. Співчутливо озивався:

— Дмитре Івановичу, ходіть до нас вечеряти. Щоправда, трапеза дуже скромна: на перше — картопелька “в жупанцях”, на друге — теж картопелька “в жупанцях”, а на закуску — традиційний чай...

Жив на утриманні Вашкевичів. За кімнату нічим було заплатити — уже за декілька місяців борг тяжів над ним як дамоклів меч... І попередку — аніякісінького просвітку!

Утік із Харкова до Петербурга — поміняв шило на швайку... Зловтішне називав себе “столичним жебраком”.

Куди не потикався, натрапляв на глуху стіну. Чинovníки різних рангів улесливо, солодкаво

посміхалися, аж наче глузливо збиткувалися з нього. Чемненько потирали свої виніжені, пухкенькі долоньки, іноді навіть розшаркувалися перед ним — і не більше...

Став помічати, що навколо нього крутиться якась загадково утаємничена вакханалія...

Не відав Яворницький, та й звідки йому було знати, що головним режисером цього ганебного спектаклю, в якому заморочили - закрутили "українського пришельця", значився міністр освіти Російської імперії Делянов... Це ж він під грифом "совершенно секретно" надіслав листа-пересторогу попечителю Санкт-Петербурзького учбового округу Новикову:

"Милостивий государю Иване Петровичу!

Кандидат Імператорського Харківського Університету Дмитро Іванович Еварницький, з усією очевидністю, підшукуватиме собі місце вчителя історії в якому-небудь навчальному закладі. Находячи небажаним допускати Еварницького до викладацької діяльності, я обов'язком вважаю повідомити про це Вашому Превосходительству до уваги.

Прийміть запевнення в абсолютній повазі і відданості.

ДЕЛЯНОВ"

Отакій собі "культурний, інтелігентний" зашморг на горло молодому українському історикю Дмитрові Яворницькому приготував міністр освіти Російської імперії...

Дмитро бився як риба об лід... Єдиним промінчиком в його житті були вісті з України.

Нетерпляче вихоплював із поштаревих рук порского конверта, нетерпляче розривав його і припадав очима до кожної буківки, розшифровував закучерявлений почерк. Усотував, убирав усім своїм єством і добру пораду, і глибокі співчуття, і обіцянку допомогти грошима... По кілька разів перечитував послання від Якова Новицького. А потім негайно ж брався за перо і висповідувався перед ним, як перед найріднішою людиною:

"Мій друже єдиний, мій голубе сивовусий, мій коханий козаченьку Якове Павловичу! Оце читаю твого листа та й плачу... Так мені трудно, так мені нудно у цьому проклятому Петербурзі, як трудно та нудно птиці-орлу в клітці, а рибі-киту на суходолі..."

Як шашіль сухе дерево, Дмитра почало точити вагання: чи не залишити б цей "невезучий"

Петербург? Уже підсвідоме поривався звідси. Насточортіли поневіряння, яким ні кінця ні краю.

Та перш ніж зважитися на цей крок, вирішив порадитися з мудрим Яковом Щоголевим. Хотілося знати, як досвідчений поет сприйме його намір — утекти із столиці...

Написав до Харкова коротенького листа і невдовзі отримав суворо-настановчу відповідь:

"На Ваше запитання, що б я мовив про те, що Ви хочете кинути Петербург, Вам скажу ось що: до Петербурга їде кожен, хто може там собі робити кар'єру. Там у Вас немає ворогів. Там Ви на видноті. Значить, там і залишайтеся, доки не отримаєте кафедру в Харкові, Одесі чи в Києві, тобто саме там, де Ваша душа. Та вірте ж і в долю: Ви не думали жити в Петербурзі, а між тим Ви там. Значить, є щось таке, що так чи інакше влаштовує нас. А щоб примиритися з дійсністю — користуйтеся канікулами і приїжджайте на Запорожжя. Задастесь цією мислю — Вам буде легше. Стане наближатися літо — Ви заблаженствуєте".

І Дмитро дав сам собі клятву: так, він мусить зостатися в столиці, яка б тимчасова біда не навалювалася на його плечі. Нехай удесятеро більше хильне горя-лиха, ніж мав досі, все одно прикипить до Петербурга, яких би зусиль це не коштувало. Переступить дріб'язкові невдачі.

Адже його, вченого, надихатиме висока мета: написати історію запорозького козацтва. Україна чекає від нього святої самопожертви!

З потроєною енергією "вгризався" в столицю. Петербург! Тільки Петербург! Назад - ні кроку!

Про втечу зі столиці заборонив собі й думати. Тут вершки науки, тут її велич. Він, Яворницький, повинен скористатися цими надбаннями.

День за днем, тиждень за тижнем, місяць за місяцем спливали у пошуках роботи.

І ось, нарешті, жаданий проблиск... Та ще який зблиск: неначе метеор освітив густу темряву ночі... Слава тобі, Боже, поталанило!

Мерщій сів писати листа Олександрю Подшивалову, своєму російському другові:

“Пробачте, затримався з відповіддю на Вашого листа. Була причина дуже поважна: все бігав по Петербургу, шукав уроків і таки знайшов. Почув, що в Ніколаєвському інституті шляхетних дівчат є вакансія з предмета “історія”. З’явився до інспектора інституту і пред’явив свої права. Мені кажуть, що є вже вісім претендентів і що місце можна посісти лише за конкурсом.

— Допустіть до конкурсу!

— Сам не могу, доповім міністру освіти, адже конкурс повинен проводитися за його присутності.

— Та ви тільки допустіть!”

Граф Іван Давидович Делянов, звичайно ж, забажав попередньо ознайомитися з документами кожного конкурсанта. Його чіпкий погляд одразу спіткнувся об оскомисте прізвище “Еварницький”. У міністра аж відвисла нижня щелепа... Він увесь побагровів... Хмара невдоволення лягла на його обличчя. Забагулося протерти з пісочком інспектора: понабирав тут усякої “шантрапи”... Але стримав себе, переважив його витончений аристократизм. Сам про себе подумав: “Не варто гарячкувати. Найдемо спосіб цього впертого “хохла” “примочить”... Підсічемо! Знатиме, нахаба, як сідати не в свої сани...”

Міністр пихато відкинувся на спинку крісла і серйозно замислився:

“Так, так, це той-таки настирливець із Харкова... Пришвартовується до Петербурга. Сепаратист... Він і в російську столицю привіз свій смердючий націоналістичний душок... Відколи Росія вибиває з Малоросії цей дух самостійництва — і ніяк не витрясе... Еварницький... Ополячене прізвище... Мабуть, Новикову завадили лінощі сколупнути нігтиком цього лженауковця... Доведеться мені самому ось тут, на конкурсі, причавити “ревнителя” Запорозької Січі. У змаганні за одне місце братимуть участь вісім досвідчених зубрів-істориків. Вони й запхнуть провінціала за пояс... Підінуть, затопчуть — і писнути не дадуть! Допущу до конкурсу, аби поглузувати з хохла-зухвальця...”

Однак Делянов, заповзятливий пильнувач безпеки імперії Російської, прикро прорахувався... Він і гадки не мав, що блискучий ерудит, прихований інтелектуал з України Дмитро Яворницький покладе на лопатки всіх вісьмох претендентів і вийде з конкурсу єдиним переможцем...

Міністр освіти Росії силкувався застосувати все своє уміння, всю свою тонку дипломатію, всю свою владу, аби молодого українського вченого-історика збити з пантелику, та нічого не вийшло з тієї ганебної затії.

Всі присутні були приємно вражені, подивовані видатним талантом “харківського кандидата”. А “петербурзькі зубри”, пригнічені своєю науковою безпорадністю, присоромлені власним нецтвом, як руді миші, повишмигували із просторої зали, де відбувався відкритий конкурс. Розлючений міністр освіти Делянов, погамувавши в собі гординю і зверхність, вимушено, силувано підступився до блискучого переможця Яворницького, нехотя, формально потиснув йому правицю, сяк-так побажав успіхів на столичній освітянській ниві.

Дмитрове серце розпирала радість. Вона була такою шаленою, що не міг її осягнути розумом. Хотілося з ким-небудь поділитися нею, хотілося розповісти кожному стрічному, як він “самотужки завоював неприступний Петербург...”

Світ розвиднівся на всі чотири сторони: і мряка — не мряка, а приємне вологе кропиво, і їдучий туман — не туман, а пахучий димок з багаття, розпаленого на батьковому городі, і калюжі — не калюжі, а блимкотливі голубі озерцята, які можна по-хлоп’ячому легко перестрибнути...

Прибіг додому і мерщій сів за стіл, щоб, так би мовити, відзвітувати перед Україною, як перед рідною матір'ю. Подумав: до кого ж конкретно озватися зі своєю бентежною радістю, з ким розділити її навпіл. Миттєво згадався Маркевич — полтавець, великої душі людина. Так, насамперед треба йому написати листа:

“Тепер я переселився до Петербурга і перебуваю на посаді викладача історії в Ніколаєвському інституті шляхетних дівчат. Місце довелося завойовувати з бою: один проти восьми в присутності міністра освіти Делянова...

Я мав виголошувати дві пробні лекції. Конкурс було оголошено ще з травня місяця, і за цим викликом заявилося вісім сильних відомих петербурзьких педагогів.

Я був зустрінутий з недовір'ям і недоброзичливістю. Окрім мого скромного вченого імені, відомого мінімум, за мною нічого не було.

Але після двох лекцій про мене заговорили мало не в усьому педагогічному світі Петербурга. Лекціями, я також скажу, без хвастоштів, ніскілечки не перебільшуючи, викликав величезний фурор, зачарувавши і самого міністра, і директорку, і двох придворних дам, які були присутні на той час, і інспектора інституту, і навіть усіх дівчат.

Хто слухав мене в Одесі або в Харкові, тому в це легко повірити. Але я знову ж таки говорю не для того, щоб виставлятися перед ким-небудь, а особливо перед Вами, ні, мій любий Григорію Іпатовичу, а тільки хочу передати Вам свою радість. Можливо, Бог пошле мені після всіх моїх нещастя заспокоєння.

Невже я ніколи не дізнаюся, що таке щастя?”

Аби належним чином відсвяткувати свою неймовірну перемогу, набігав, напозичав грошей. Накупив усякої всячини: випивки, закуски, здобних “витребеньок”. Усе це приніс до своєї кімнатини і вивалив на стіл.

Запросив до себе Вашкевичів і всю ніч бенкетували. У тісній кімнатці стало душно, жарко.

Дмитро навстіж відчинив одне-єдине вікно. Вистромив надвір розпашілу голову. Кілька разів глибоко вдихнув холодно-вологе повітря і на повні груди зтяг свою найулюбленішу козацьку:

Ой на горі та жєнці жнуть,	А позаду Сагайдачний
А попід горою	Що промінєвжінку
Яром-долиною	На тютюн та люльку,
Козаки йдуть.	Необачний.
Попереду Дорошенко	- Мені з жінкою не возиться,
Веде своє військо,	А тютюн та люлька
Військо запорізьке	Козаку в дорозі
Хорошенько.	Знадобиться!

Дзвінкоголоса українська пісня, вирвавшись із затисся чотирьох стін, шугнула в небо над похмурим Петербургом, неначе хотіла розбудити, оживити душі тих запорозьких козаків, чії кістки лежать у підмурках російської столиці.

Василь СОЛОГУБ.

м. Київ

ПРОЗА

Валерій НІКОЛЕНКО

Валерій Васильович НІКОЛЕНКО народився 15 січня 1951 р. в м. Новомосковську на Дніпропетровщині. Працював слюсарем, конструктором, соціологом в Міністерстві чорної металургії. Закінчив українське відділення філологічного факультету Дніпропетровського державного університету (1978). Відвідував студентський науковий гурток «Інтер» під керівництвом професора Клавдії Фролової. Мав рекомендацію до вступу в аспірантуру, але поїхав учителювати на село, де працював протягом 5 років завучем в сільській школі. Викладач української та зарубіжної літератури в Дніпропетровському транспортно-економічному технікумі.

Прозаїк, есеїст. Член Національної Спілки письменників України. Автор книг: «Біографії в порівняннях», «Покликання», «Холостякування і шлюби», «Гонорар», «Афоризми».

ГОНОРАР

Уривки із книги.

ЖАНРИ Й РОЗЦІНКИ

У поета гроші завелись.

Борис Олійник

Вірджинія Вулф, яка ніколи не потерпала від злигоднів, але мала цілком законні амбіції не бути чоловікові придатком у ранзі чарівної ляльки та домогосподарки, говорила з іронічним спрощенням: «Я заробила першою рецензією один фунт десять шилінгів та шість пенсів і на ці гроші купила персидського кота. А потім мене під'юджувало честолобство: кіт — це, звичайно, дуже добре. Та кота мені замало. Я хочу автомобіль. Ось так я і стала романісткою».

Отже, тут чисто кількісні параметри: роман — більший обсягом за статтю й саме в силу цього обіцяв більше прибутків. Десь так, мабуть, міркував і Фолкнер, якого Шервуд Андерсон — визнаний літературний метр після першої світової бойні — назвав «простим парубійком». Одержавши перший гонорар — п'ятнадцять доларів за журнальну публікацію оповідання, Фолкнер, покладаючись на солідніші задуми, сподівався штурмувати заможність семимильними кроками. Ба навіть майнула обивательська думка: «А що, коли спробувати писати романи? Може, не доведеться працювати».

Фолкнер не раз переконається, наскільки розумова праця виснажливіша за фізичну. Він не

помилиться, надсилаючи до продуктової крамниці чек із такими словами: «Зараз у мене немає грошей, аби заплатити Вам. Та коли-небудь мій підпис на цьому папірці коштуватиме більше, ніж я винен або ще заборгую Вам».

До того було ой як далеко, хоча й ближче, ніж радянському народові навіть до неповної перемоги комунізму. Поки що ж у кожному другому листі до видавців доводилося благодіти: «з великим нетерпінням чекаю чека, наближається час платити податки»; «заради Бога, якнайшвидше пришліть грошей». Він дав телеграму Харрисону Сміту з проханням авансувати п'ятьмастами доларами медовий місяць.

А після нього не гребує фізичною нивою: «Мені пощастило знайти місце вугляра на електростанції, я працював у нічну зміну, з 6 вечора до 6 ранку. Я накладав вугілля з бункера у візок, віз його до опалювача, там розвантажував, а він затоплював котел. Потім, до четвертої ранку, нам нічого було робити, а о четвертій ми вичищали золу і знову розводили пар».

«Ясно, Фолкнер не розраховував усерйоз заробити на прожиття таким чином, і тим паче виплатити борги за домівку. Скорше, це був жест відчаю чи, можливо, поступка батькові, який, за словами письменника, “завжди був готовий допомогти, проте його гнітила думка, що син перетворився на волоцюгу”. До того ж тут він міг побути на самоті, сховатися від докірливого погляду дружини. Та й місце для літературної праці виявилось підходящим: між одинадцятою вечора й четвертою ранку можна було займатися своєю справою, а за письмовий стіл слугував перевернутий вугільний візок. Правда, прямо за стіною гула динамо-машина, однак до шуму можна було звикнути, він навіть створював постійний ритмічний фон» (М.Анастасьєв).

Я ухилився б од таких подробиць, якби не вів читача до парадоксу й у руслі теми: *два оповідання*, надруковані в престижному журналі, забезпечили Фолкнеру більший гонорар, аніж *чотири романи* разом. У тих же США Синклер Льюїс вечорами після роботи створив два романи, заробивши копійки, а випадково написане гумористичне оповідання відчинило перед ним двері «Сатердей івнінг пост», і вже через кілька місяців він накопичив досить коштів, аби кинути службу й стати вільним художником.

Скотт Фіцджеральд називав себе «старою шльондрою», якій платять по чотири тисячі доларів за візит — тобто публікацію одного оповідання в часописі «Пост». Воно б, здавалося, й нічого поганого, коли б не два «але»: задля легкого заробітку доводилося відкладати роботу над серйозним романом, оповіданнями ж треба було догоджати специфічним смакам передплатників.

Радянська доба постачала небагато публікацій на цю тему. Роман Підмогильного «Місто» — рідкісний виняток, що дав уявлення про гонорари ще не розстріляного українського відродження. На наших очах сільський парубок Степан Радченко, який уже брав участь у громадянській війні, поступово стає письменником. Він приїхав до Києва «з червінцем грошей та трьома паляницями» й ночував у хліву з ласки крамаря. Стипендія становила вісімнадцять карбованців. Син господаря після інституту (це приклади для конвертації) за шістнадцятим розрядом і в разі надбавок одержував АЖ сто сорок тодішніх рублів. Типові сім'ї «свідчили за побут між п'ятдесятьма й стома карбованцями місячної платні, побут інтелігентного пролетаріату, що звичайно зветься міщанством».

Та от після публікації двох оповідань початківець «дістав відповідь із редакції харківського журналу разом з переказом на вісімдесят сім карбованців». Невеличка збірка оповідань принесла йому триста п'ятдесят карбованців, причому п'ятдесят відсотків надійшли авансом. До приємних

несподіванок «належав намір Степанів написати сценарій до кіно, що виник раптом у його голові, коли вона вранці розплющила очі». Й ось результат: «Тисяча п'ятсот карбованців гонорару! Сто п'ятдесят біленьких червінців, що мають чарівну силу обмінюватись на бажані речі!»

На жаль, Підмогильний спрощує шлях дебютанта: Радченкові (може, тому, що прізвище асоціюється з радянською владою) ніколи не відмовляють, він не «пробиває» власних творів, сценарій і фільм за ним легко фінансуються вельми вибагливими інстанціями (про це ні слова).

Хотів я повністю навести чималенький ліро-епічний вірш Олійника, заголовок якого фігурує в епіграфі до розділу, однак захвилювався: раптом моя книжка вийде авторським коштом, та ще й доведеться сплатити гонорар академікові. Тож перекажу текст, як він запам'ятався мені з давнього прочитання.

Здається, ошелешений несподіваним прибутком поет почувався вкрай дискомфортно і продемонстрував добродійний жест, купивши на всю суму картину в бідуючого художника. Не знаю, наскільки реальний зворотний варіант, коли б маляр бухнув увесь гонорар на книгу поета: у живописі найкращі репродукції не варті оригіналу, тоді як у збірці віршів приблизно рівноцінні всі примірники. Хіба що якомусь колекціонеріві раритетів запрагнеться придбати рукопис або перше видання генія.

Розбагатіти на віршах — анекдотичний нонсенс: дивує те, що гроші завелися саме в *поета*, а не прозаїка чи драматурга. Звичайно, Александр Поп іще кількома століттями раніше одержав неймовірну суму в дев'ять тисяч фунтів стерлінгів за переклад Гомера, але ж то були поеми загальноновизнаного патріарха, котрого прагнула читати широка публіка, не володіюча давньогрецькою мовою. Там цікава міфологія, захоплюючий сюжет, а не якісь ліричні переживання маловідомого пііта.

Поетичні збірки початківців завше збиткові, й, аби видавництво «Плужанин» могло їх публікувати, Остап Вишня повністю пожертвував гонорари з двох своїх багатотиражних книжок. Це конкретний спогад Василя Минка, однак таке могло трапитися й не раз: гумористичні жанри завше читабельні, а вишневі усмішки смакували в кожній хаті.

Одоєвцева не пам'ятає жодного випадку, коли бхтось міг харчуватися на *поетичний* гонорар. Хіба що Блок у короткий період після одруження не з таблицею, а з дочкою Менделєєва. Писав він тоді неймовірно багато віршів, а споживали молодята виключно гречану кашу, запиваючи шоколадом.

Сологуб, срібнодобовий сучасник Блока, не тільки забезпечував собі книжками хліб, воду та творчу свободу, а й *позолотив* свої хорони: меблі, рами картин, люстри, консолі, китиці оксамитових порт'єр... Жартував: «Я й лисину собі залюбки б визолотив, та лікар говорить, шкідливо — щезне талант і стану заздрісником. А гіршого за це я нічого не знаю».

Так утілилася не голуба, а золота мрія нужденних часів, коли він, проклинаючи вчительське ремесло, в убогій комірчині за епілептично-падучим столом і при гасовому каганці скнів над учнівськими зошитами, з солодким задоволенням виводячи бевзям «двійки», — з надією, що дома їх одшмагають батьки.

Якось до нього завітали молоді Гумільов і Городецький, котрі замислили видати альманах і прикрасити його творами метра. Сологуб вручив їм червоний саф'яновий зошит, милостиво дозволивши брати що завгодно й у будь-якій кількості. Зраділі гості, наче досвідчені вибагливі гурмани, відшукали кілька делікатесних шедеврів.

Такою була прелюдія. Відкашлявшись, Городецький зважився на заключний акорд:

вельмишановному Федорові Кузьмичу, звичайно, не бракує банальних грошей, але вони мусять попередити, що, на жаль, можуть платити лише по 75 копійок за рядок... Реакція господаря вразила несподіваністю: він стрімко висмикнув жаданий зошит і звелів дружині принести інші вірші, варті такого гонорару. Була там суцільна нісенітниця, що спочатку засмутило підприємливих візитерів, а невдовзі викликало нестримний регіт.

Після більшовицького перевороту Гумільов повернувся на батьківщину з двома фунтами стерлінгів. Маєток виявився конфіскованим, будинок у Царському Селі — зайнятим непроханими гостями. Та він не розгубився й, вирішивши... прогодуватися поезією, добився кредиту й видав кілька книжок. Навіть буцімто похвалявся Г.Іванову: «Ось бачиш, я живу з молодою дружиною (він щойно взяв шлюб з А.Н.Енгельгардт), воджу її на балет, купую їй тістечка (найвища розкіш тих днів) й ікру, й усе це — на прибутки з моїх книг». Як він пригощав дружину, згадаю пізніше.

Понад століття тому Карлейль пророкував: «...дійдуть іще до того, щоб платити письменникам за те, аби вони не писали...» Це досі не норма, проте й не безглуздий парадокс. Наприклад, любитель «ананасів у шампанському», котрий проголосив: «Я — геній Ігор Сєверянін (...)\», зазнав фіаско. Недавно дюжини істеричних курсисток вилися за ним вервечкою, ночували під його вікнами, закидали квітами, та ось через п'ятирічку після проголошення Сєверяніна *королем поетів* — в еміграції його ніхто не друкує. Більше того, Мільруд, редактор ризької газети «Сьогодні», «платив йому щомісячну пенсію за мовчанку». Жорстоко чи ні, але минула мода на кривляння в *поезах*, тож ультиматум суворий: пенсію, достатню на тютюн і горілку, отримуватимеш регулярно, допоки вистачатиме терпцю не поновлювати бомбардування газети віршами.

Можливо, менше за поетів заробляють гонорарами тільки нерадянські літературознавці — правда, вони здебільшого мають несимволічні в матеріальному плані посади доцентів і професорів. Соломія Павличко встигла поділитися цінною інформацією: «В англomовному світі прийнято не платити авторам за наукові публікації, бо вважається: всі повинні бути дуже раді тому, що вони друкують наукові статті чи книжки. Інколи вони дістають цілком символічні гроші, такі, як наприклад, 100 доларів, за які можна — і видавництво пропонує замість цих грошей — купити 5 чи 6 примірників цієї книжки, і більшість авторів так і робить. Так що честь друкуватися там важливіша».

Я навмисно не наголосив вище, що Сологуб позолотив своє існування, звичайно ж, не віршами, а романами, які читала вся дореволюційна Росія. У США роман «Дати й утримати» приніс Мері Джонстон понад 60 тисяч доларів — і це поза прибутками з інших джерел (журнальна публікація, повторний договір на журнальне видання, переклади).

Коли б не втричі більшими були прибутки Джин Стреттен Портер, чий пригодницько-мелодраматичний роман про безпритульного хлопчика розійшовся приблизно у двох мільйонах примірників. Це при типовій для Штатів сумі гонорару в двадцять відсртіків ціни кожної проданої книги (рекордсменом був Кіплінг, який одержував тридцять відсотків).

У тяжких злигоднях початківець Джек Лондон закладав пальто й велосипед, аби взяти напрокат друкарську машинку, і хвалився, нібито здатний працювати щодоби по дев'ятнадцять годин. Та згодом він мав річний прибуток понад 75 тисяч доларів, більшу частину якого давали журнальні публікації (за популярні короткі оповідання платили по три тисячі).

В дитинстві я чув, буцімто Конан Дойлу платили по фунту стерлінгів за кожне слово, і думав: хочеш заробити три фунти — напиши щось типу «Шерлок Холмс прокинувся». Такою була міра моєї наївності — ваш покірний слуга не тямив, що то мав бути завершений добротний твір.

Наведу бувальщину з книги Ігоря Артемчука. Якось один заздрісник написав Хемінгуею іронічного листа: «Я знаю, що вам зараз платять по долару за кожне слово. Надсилаю вам долар і прошу прислати мені зразок вашої творчості». Хемінгуей залишив долар собі, відповівши одним словом: «Дякую».

Тепер — абсолютно достовірна інформація Івана Євдокимова, одного з ініціаторів зібрання віршів Єсеніна в трьох томах і кропіткого редактора творів, які автор плутано датував і подав у «непричесаному» вигляді: «Факт укладання договору з Єсеніним за вищою ставкою — руб за рядок, що жодному іншому поетові не призначалася, свідчив про ту високу оцінку єсенінської творчості, котра була в Державному видавництві».

За півроку до самогубства «поет забезпечував своє життя на багато місяців у майбутньому». Він одружувався з онукою Л.Толстого, і паралельно гралося весілля його сестри з поетом Василем Насєдкіним. Єсенін майже вимагав: «Чи не можна мені відразу одержати тисячі зо дві грошей?» Збереглась і його заява з розрахунками очікуваних гонорарів.

Золя, пишучи двадцятитомний цикл романів, позаздрив Мопассанові, який досяг успіху повістю «Пампушка». Та, звикши до помірних гонорарів, Золя несподівано для себе так розбагатів після виходу роману «Пастка», що купив... острів. «Коли ранком Золя прогулюється перед роботою з секатором у руці й дивиться на Сену, він часто думає про те, що вода, яка тече перед ним, невдовзі буде там на заході у Флобера». Проте його вже цікавили гонорари в іншій професії: замисливши писати роман «Нана», Золя розпитував Поля Алексиса, як платять проститутці — «до чи після».

Мопассан не задовільнився проїданням «Пампушки»: він назвав «Любим другом» свою першу велику яхту — символ добробуту й визнання,— яку придбав на гонорари за роман «Любий друг».

«Нехай не вводять нас в оману величезні заробітки Оскара Вайлда, Мопассанові яхти, замки й палаци Метерлінка, Д'Аннунціо, Ібаньєса: це ті нетипові випадки, коли багатство звалювалося на голови людей із фантазією снобів і давало їм можливість здійснити всілякі забаганки, причому нерідко одночасно з цим творчість їх хиріла або вмирала»,— в цьому реченні Парандовського проаналізую тільки початок.

Не знаю, чи писав п'єси іспанець Ібаньєс, але бельгійця Метерлінка збагатили не поезія, а драматургія. Так само й Вайлд найприбутковіше гонорарив п'єсами, дарма що писав також вірші, роман, оповідання, казки, публіцистику. Втім, він надто заможним не почувався, парадоксуючи, буцімто заробляє тільки на ікру й шампанське. Тут половинна схожість із раціоном Сєверяніна — мабуть, асоціація саме з ним породила рядки Маяковського: їж ананаси, рябчиків жуй — час твій останній надходить, буржуй!

Письменники добре тямлять, що найбільший зиск дає драматургія: oprіч публікацій (вони здебільшого малотиражні), виплачується гонорар за кожен спектакль, а вистави можуть іти водночас у десятках театрів. «Арнольд Беннет (одна з його п'єс не сходила зі сцени протягом кількох років) заробив стільки, що він, цей скромний чоловік, не знав, куди подіти гроші». Підрахунки гонорарів Агати Крісті за «Мишоловку» рано завершувати: ця п'єса лише в одному театрі *день у день* йшла мало не *півстоліття*.

Звичайно, подібна благодать не для наших теренів. Ліна Костенко замислюється над долею своєї геніальної попередниці й рідної нації в цілому: «Коли в Берліні Леся Українка дивилася “Потонулий дзвін” знаменитого тоді Гауптмана, ніхто не знав — ні публіка, ні актори, — що в

залі присутній один з найбільших письменників світу — ота, в ложі бенуар — тендітна жінка з попелястим волоссям, з інтелігентним зболеним обличчям, її не впізнавали на вулиці, не наводили на неї бінокль у театрі, не провідували в клініці доктора Бергмана, не шукали зустрічей з нею репортери журналу “Байт”.

У Європі був один час, на Україні — інший.

І коли Леся Українка поверталась на Україну, там теж не всі тямали, що перед ними письменник світового масштабу, митець, причетний до вищих духовних цінностей, людина, що могла б дати національному театрові незмірно більше, ніж він міг взяти».

Було б дивно зустріти в зойковій сучасної поетеси слово «гонорар»: «Якщо ж врахувати, що указом 1876 року заборонялися також і українські переклади з російської та зарубіжних літератур, то цим вже, по суті, перерізалися всі комунікації зі світом. Для України унеможливилася будь-яка рецепція світової культури, їй, через котру в XVI—XVII століттях ішли в Росію всі найновіші досягнення європейської мислі, — тепер надавалася єдина можливість бодай мінімально прилучитися до світу шляхом прилучення до російської мови. Принцип замкнутого кола: на Україну все художньо вартісне йшло через Росію, з України все найзначніше мало йти в російську культуру. Це була далекоглядна політика, мозок імперії не дремав.

Мову робили суспільно не функціуючою, а відтак суспільно не функціональною.

Розвиток української літератури був загальмований, український театр запрограмований на провінційність.

Поки європейська драма проходила всі етапи своєї еволюції — по високогір'ях Ренесансу, бароко і просвітництва, то застигаючи в довершених формах класицизму, то стрімко падаючи на європейські сцени каскадами романтизму, то вдаряючи об мури Бастилії прибоєм демократичних водевілів, то сміючись сардонічним сміхом Вольтера, то розсуваючи завіси людської психіки спіритуалістичними руками Метерлінка, то іронічно поблискуючи парадоксами Бернарда Шоу, — українська література все ще доводила своє право на існування.

Леся Українка нікому нічого не доводила. Просто на Україні з'явився поет грандіозного обдарування. Настільки грандіозного, що сучасникам не вистачило духовних діоптрій, щоб осягнути велич цього поета».

Її російські ровесники успішно гонорарили на всіх фронтах. Якщо на Заході Бальзак, Золя, Джеймс, усупереч схильності до розповіді й опису, вперто писали й п'єси, ловлячи за кулісами облизня, а не гроші, то Андреев і Горький мали рівновеликий епічний і драматичний талант. Проза Леоніда Андреева два десятиліття захоплювала читачів, однак більше прибутків дарувала сцена. Кажуть, що сімнадцяте видання у США раннього роману Горького «Фома Гордєєв» дало йому можливість поселитися на Капрі, та ще більші суми забезпечував триумф п'єси «На дні», яка йшла у Дрездені, Мюнхені, Берліні, Відні, Празі, Будапешті...

Кіно відкрило нові джерела прибутків — адже фільми демонструються в тисячах залів і на мільйонах телеекранів. Навіть заможний драматург Олбі був приголомшений, коли йому за право екранізації п'єси «Не боюся Вірджинії Вулф» (ким почав розділ, тим і завершую) запропонували півмільйона доларів.

А що коїлося в Голлівуді півстоліттям раніше цього й трохи пізніше, ніж герой Підмогильного взявся за сценарій? «Перехід од німого до звукового кіно невдовзі після 1929 року знаменував цілу революцію. Студіям знадобилися майстри сценаріїв та діалогу. Спочатку продюсери залучали до справи майже кожного прозаїка, виплачуючи по триста доларів на тиждень протягом трьох

місяців із гарантією підвищення платні в тому разі, якщо робота визнавалася задовільною. Славетні романісти одержували значно більше, інколи по півтори тисячі доларів на тиждень за перший контракт. У 30-ті роки десятки й навіть сотні письменників прибували до Голлівуду і зникали там, подібно мандрівникам, котрі наважилися вирушити в ракеті на Місяць. Багато з них стало частиною Голлівудського пролетаріату; одержавши в розпал сезону високооплачувану роботу на кілька тижнів, вони потім довгі місяці оббивали пороги (не плутати з видавництвом, де я друкуюся.— *В.Н.*) у пошуках заробітку. Декому ж поталанило потрапити до вузького кола висококваліфікованих кінорежисерів, чії імена добре знайомі збирачам податків, але майже забуті читачами».

Фолкнер прихитрився підроблятися у Голлівуді, не полишаючи головної магістралі своєї творчості, не розрахованої на масову публіку, зате Фіцджеральда цей кіноспрут загарбав на шкоду таланту. Вибагливі цінувальники гадали, що він уже помер, і продюсерів якось довелося віджартуватись: «У такому разі я плачу півтори тисячі щотижня його привида».

Про конкуренцію в кінобізнесі побутує анекдот:

- На що живеш?
- Пишу.
- Ти сценарист?
- Так, пишу сценарій про те, як бідний сценарист благає батька вислати йому грошей.

Останнім часом і Гарсія Маркес, найвидатніший письменник сьогодення, займається фільмами — недумаю, щоб через банальну спрагу надприбутків. Очевидно, євнього не реалізовані оригінальні ідеї, хоча критики вельми скептичні і вважають, що це захоплення шкодить прозі. Раніше колумбійський геній не погоджувався на екранізацію «Ста років самотності» — ні за мільйон доларів, ні коли суму подвоїли. Письменникові хотілось, аби кожен читач уявляв його персонажів по-своєму, а не такими, якими їх зіграли актори. Можливо, хтось із моїх читачів має свіжішу інформацію стосовно еволюції поглядів Гарсії Маркеса? У разі перевидання «Гонорару» вже з гонораром я готовий зробити примітку про такого ерудита.

7. ВІЧНИЙ ДВИГУН

*Така вже властивість людської природи,
що вона легко засинає, як тільки вигода справи її не турбує.*

Йоганн Вольфганг Гете

«Я хочу бути багатою, однак я не хочу робити те, що треба робити, аби стати багатою», – парадоксувала не без серйозності Гертруда Стайн, до чіїх думок прислухалося «втрачене покоління», зокрема, Хемінгуей.

Можна шукати різних шляхів збагачення. Наприклад, шахраювати. Хотілося переповісти коротше одну бувальщину, але краще наведу її повністю за «Антологією світового анекдоту». Літвидав випустив працю давньогрецького філософа Аристотеля «Етика». Книга складалася з трьох друкованих аркушів перекладеного російською мовою тексту самого Аристотеля та півтора авторських аркуші коментарів, написаних відомим професором філософії Ернестом Радловим.

Очевидно, в бухгалтерії видавництва зробили звичайний поаркушний розрахунок з обома

авторами й подали відомість на оплату до каси. Ленінградцеві Радлову гонорар перерахували за місцем його постійного мешкання. А гроші, котрі припадали (на думку бухгалтерів) Аристотелю, були одержані цим останнім через касу видавництва.

Якось у платіжні години до віконечка каси підійшов хтось (неопізнаний об'єкт) і сказав касирові:

- Для Аристотеля є що-небудь?
- За журналами чи книгами? — запитав касир.
- За книгами.

Касир погортав відомості, знайшов потрібну сторінку і, поставивши карлючку червоним олівцем, проінструктував:

- Суму треба словами.
- Ну, без проблем! — відгукнувся хтось, виводячи косими літерами, схожими на грецький алфавіт, свій підпис: Аристотель.

Повернувши касирові платіжний документ, великий давній грек, не поспішаючи, перерахував пачку грошей, сховав їх до кишені і, подякувавши касирові, побажав йому здоров'я. З'ясувати, хто був цей знавець бухгалтерських порядків і психології, так і не пощастило...

Не знаю, чи була дещиця шахрайства у випадку, про який розповів Смолич. Піймавши Слісаренка на слові, Яловий запропонував йому *подвійний* гонорар, якщо він реалізує свій хвалькуватий намір — написати роман про село за місяць. Згодом Слісаренко хизувався, буцімто мав уже майже завершений роман і, клопочучись, куди б його прилаштувати, блефував. Та Яловий, знаючи, що роман перебував у завершальній стадії, своїм вигідним парі просто підтримав матеріально колегу.

Десь я вчитав такий діалог. *Редактор*: Книга піде, треба тільки вичавити воду.— *Автор*: Це не вода, а чисте золото. Гонорар нараховується за числом рядків. Початкуючому Чехову Лейкін платив по вісім копійок за рядок. Один із крилатих висловів Чехова нині інтерпретують так: стислість — сестра таланту, але мачуха гонорару.

Дюма збільшував свої гонорари, вводячи необов'язкові діалоги, де в кожній репліці з питань і відповідей було по два-три слова на кшталт:

- А, це ви!
- Так, я.
- Я чекав вас!
- І я тут.

Потинявшись «Навколо Парнасу», Артемчук розповів про це так: «Александр Дюма у "Трьох мушкетерах" вигадав лакея Грімо, великого мовчуна, який односкладово відповідав на запитання. Такий діалог мав подвійну перевагу: полегшував читання і збільшував гонорар. Та одного дня все пішло шкереберть. Газети, які друкували роман з продовженням, попередили, що віднині платитимуть лише за ті рядки, які займають більше половини колонки.

Редактор "Фігаро" Вільмессан саме цього дня був у Дюма. Він побачив, що письменник перечитує рукопис і перекреслює окремі сторінки.

- Що ви робите, Дюма?
- Та ось убив його...
- Кого?
- Грімо... Адже я придумав його заради коротких рядків. Тепер він мені ні до чого».

До речі, Артемчук міг би на шкоду власному гонорару записати цей діалог не в стовпчик, чого не скажеш про мою свободу як цитувальника. Не знаю, чи мав із цього приводу конфлікти Маяковський — загалом, радянська влада не шкодувала гонорарів її оспівувачам. Поет пишався своєю безкорисливістю, про що звітував ув останній своїй поемі: «Рядки мені не принесли і гривні». Але краще наведу російський оригінал, оскільки мій недолугий експромтний переклад, опріч інверсії та неточного дієслова, ще й осучаснює валюту. От де рядки, менші за половинні, сказати б, молочні брати гонорару:

*Мне
и рубля
не накопили строчки,
краснодеревщики
не слали мебель на дом.
И кроме
свежевымытой сорочки,
скажу по совести,
мне ничего не надо.*

Рядки Старицького були повними, та, на жаль, писемна українська мова була заборонена, корифей не тільки не сподівався на гонорар, а й мусив приховувати своє авторство, так що поезії часом вважалися народними, як «Виклик». Можливо, щось капало в його бюджет, коли він публікував величезні романи російською мовою.

Якщо Старицький усе ж творив історичні епопеї передусім з альтруїстичною метою — даючи гідну відповідь полякові Сенкевичу, який принизив нашу націю в романі «Вогнем і мечем», то Нікола Ретиф, «Бальзак XVIII століття», видряпувався зі скрути, торгуючи подробицями свого інтимного життя.

«До нього тільки п'ятеро людей мали сміливість описати самих себе: Блаженний Августин, Монтень, кардинал де Рец, Джероламо Кардано й Руссо,— причому тільки двоє останніх були до себе цілковито безпощадні»,— проігнорувавши навіть Челліні та Казанову, безапеляційно твердив Нерваль, забувши, як і Парандовський, про обшири світу.

Схоже, Ретиф пішов у цьому ще далі, бо бідкався: «Як англійці продають свій кістяк, так я в шістдесят років, розчавлений боргами, виснажений недугами, мусив обнародувати своє приватне життя задля того, щоб прогледувати себе кілька зайвих днів». «Він стверджує, буцімто всі його героїні були його коханками; їх так багато, що він навіть склав на цілий том календар, куди включив триста шістдесят п'ять заміток про головних дам серця» (Ж.Нерваль).

Та невдовзі накопичені щирістю зізнань сімдесят тисяч франків різко знецінились, а продаж книжок (кажуть, усього він написав понад двісті томів) під час Великої французької революції давав украй мізерні гонорари, відтак знову замайорів голодний зашморг. Друзі підтримали його в скрутну хвилину; коли ж становище в державі трохи стабілізувалося, виклопотали йому прибуткове місце, і до самої смерті в 1806 році він отримував щороку по чотири тисячі франків.

Ретиф із гіркотою згадував слова Мірабо, котрий жив задовго до експропріацій так званої Великої Жовтневої соціалістичної революції: «Я зашмагав би хлистом із бичачих жил усякого, хто торгує грошима, і спалив живцем або розтовк у ступі кожного, хто знецінює асигнації». Які б тортури він вигадав для більшовицької партії на чолі з Ленінінм?

Я не повертався б до цієї теми вдруге, після Музиля та Франка, коли б не надібав кумедного

прикладу з протилежним наслідком. Не знаю, якими темпами знецінювався франк після Першої світової війни, але німецька марка інфлювала так швидко, що, гадаю, здивувалися б мої земляки, котрі десятиріччя тому поголовно стали мільйонерами. Не маю інформації, як було в фатерлянді з гонорарами, а от, хто читав «Чорний обеліск» Ремарка, не забуде, що німцям платили зарплату *двічі на день*; якби вони не одержали аванс перед обідом, то за ту ж кількість *мільярдів* марок придбали б на вечерю хіба що шматок хліба.

Тієї пори, не маючи наміру шахраювати, Хемінгвей у ранзі вільного художника ще до перших гонорарів святкував молодість у Парижі зі скромним запасом доларів. Та, щодоби витрачаючи певну суму, він уранці прокидався багатшим через знецінення європейських валют.

Очевидно, бартер і натуральна оплата не належать до тяжких економічних злочинів, оскільки до революції (Великої, але не французької) видавець журналу «Будильник» Л.Уткіна 1883 року розпачувалася зі співробітниками предметами обстановки. В Будинку-музеї Чехова в Ялті ще й досі зберігається стінний годинник, одержаний його братом як гонорар за журнальні ілюстрації.

Почуття гумору в Хемінгуея поєднувалося з матеріальною винахідливістю. Одного разу йому доставили модну краватку з такою запискою: «Всі з задоволенням носять наші краватки. Ми сподіваємося, що ви теж будете нашим клієнтом і надішлете нам за неї два долари». Невдовзі магазин одержав пакунок із сюрпризом: «Усі з задоволенням читають мої твори. Я сподіваюся, що й ви їх читатимете й купите мою останню книжечку, яку вам надсилаю. Вона коштує два долари й 80 центів. Отже, ви винні мені 80 центів».

Ще один анекдотичний випадок. Гобсек не навчив зискові свого творця. Якось комедіант для часткової компенсації боргів склав своєму булочникові таку рекламу: «Наші вироби дуже любить і охоче купує сам великий Бальзак». Це призвело до повного розорення торгівця, бо покупці забажали одержувати те, що любить великий Бальзак, як і він, у кредит.

До яких би вигадок і афер задля свіжої копійки не вдавалися митці, все ж вони своїми вчинками здебільшого відповідають тезі Аристотеля: «Жити — значить робити речі, а не намагатися їх придбати». Чернетка, рукопис, книга, зібрання творів — це проміжна й підсумкова продукція письменників, можливо, й у потаємних сподіваннях прийдешньої слави, але передусім із банальної потреби в грошах. Намір чесно заробити найближчим часом, не ошукуючи ближнього, є тим вічним двигуном, котрий породжує задум, натхнення і творчі муки.

Бальзак відчував це всім єством. Спостерігаючи за його творчістю, Бернар Гійон твердив: коли глибоко вдуматися, то напрошується висновок, що пекуча потреба в грошах може стати причиною появи справжнього шедевр. А чому б і ні? Зблиски задуму певний час існують у мозкових лабіринтах художника. Щоб злити їх воєдино, потрібна висока розжареність. Крайня потреба породжує могутній поштовх.

Виявляється, славнозвісний роман «Робінзон Крузо» Дефо почав писати не для того, щоб ми його вивчали в школі, а задля негайної готівки: треба було профінансувати весілля дочки. Інший англієць, Ніколас Блейк, уже прославився поезіями високого ґатунку, які, однак, не приносили достатніх прибутків; коли ж знадобилося полагодити дах, він спробував себе в детективі й доповнив амбіційні успіхи матеріальними.

Хемінгвей породив нобелівський шедевр за скрутних обставин, про що повістував, можливо, не без кокетування: «Довгий час я працював над одним романом, який одностайно відхиляла критика (критика не відхиляє, а громить.— *В.Н.*). Після цього я вирішив до кінця своїх днів не написати жодного рядка. Та через багато років, коли в кишенях гуляв вітер, я швидко написав

повідь “Старий і море”. Відтоді питаю себе: “Чи не безгрошів’я є найкращим джерелом натхнення для письменника?”»

Хтось із росіян сказав: «Графоман — це людина, яка пише без внутрішньої потреби. А справжній письменник творить лише тоді, коли відчуває потребу в грошах». Парандовський у післямові до роману «Петрарка» згадував, як багато років накопичував матеріал про всяк випадок, і тільки підписання договору на книгу вивело його «зі стану вагань і сумнівів», змусило негайно реалізувати довго виношуваний задум.

Наш Майк Йогансен звик одержувати аванс у сто рублів і відробляв його в будь-якому жанрі, що його вимагали замовники: від оповідань і віршів до статей. Часом він задовільнявся цим авансом, не беручи решти заробленого. Горбачов сказав би: головне, що «процеси пішли». В даному разі – творчі.

Микола Зеров негалантно й без глибокого аналізу творчих стимулів підглюзовував зі свого конкурента в літературознавчому барлозі. Білецький, мовляв, безпринципний: «Олександр Іванович — це блискучий, витончений, сказати б, салонний літератор, який напише про кого хочете і про що хочете, якщо за цим стоїть добрий гонорар» (спогад Г.Костюка, котрий без коментарів поділяє цю думку). Моя ж — протилежна: правда, що академік утримав мудру голову на в’язах за сталінізму, але не примітивно підхвалював систему, а, одержавши замовлення, заводив оберти душевного двигуна для глибоких досліджень.

Постать Олексія Толстого вельми одіозна. Б.Зайцев називав цього популярного прозаїка «придворним Сталіна й одним із перших літературних буржуїв Радянської Росії». Не було на нього Тичини з радикальним: всіх панів до ‘дної ями, буржуїв за буржуями будем, будем бить!

Безпощадна до Толстого й Берберова: «З усього відчувалося, що він не тільки над усе на світі полюбляє гроші витратити, але й дуже любить їх рахувати, зневажаючи тих, у кого інші інтереси, й цього не приховує. Йому треба було пережити лихоліття, бути безпосередньо втягнутим у всеросійський катаклізм, аби прихитритися написати перший том “Ходіння муками” — річ, випечену за старими літературними рецептами. Коли він відчув себе неушкодженим, то покотився донизу. Я тепер сумніваюся навіть у тому, чи був у нього *талант* (поєднання багатьох елементів, або частини їх, або всіх їх повною мірою: “іскра”, дисципліна, особливість, міра, смак, розум, око, мова й здатність абстрагування)».

Стосовно таланту, то про орадянщеного графа Бунін висловлювався десь так: великий талант, проте страшенне г... Це ж саме іноді говорили й про Буніна. Я ж посперечаюся з Берберовою, для котрої О.Толстой — мазунчик долі, який, ніби казковий Колобок під захистом щучого повеління, і бабусю, й дідуся обвів навколо пальця. Зроблю припущення, що письменника в мемуарах ганять за кепську вдачу через заздрість. Щасливо повернувся з еміграції, де теж усі заклопотані збагаченням, однак бракує широкого російського читача, і в СРСР не був репресований, не згас миттєво, як Бєлий, Горький, Купрін, та ще й шикував на більшовицьких гонорах, оспівуючи радянську дійсність: Сталіна — в образі Петра Першого, «Хліб» — напередодні голодомору...

Та хто поручиться, що в добу перманентного терору, де не було логіки або вона вібрувала, Толстой укладався спати з твердою вірою, що прокинеться не у в’язниці? «Відчути себе неушкодженим», як іронізує Берберова, в СРСР не міг жоден ясновидець. Скажімо, тимчасовий петлюрівець Сосюра, не забуваючи нещасних націоналістичних гріхів, просив щирого комуніста Пилипенка зберегти його рукописи, однак «папашу» знищили, як і вірного цькувальника ваплітян Микитенка.

На чиєму боці не була бістина, талант О. Толстого діяв у згоді з закономірностями, характерними для більшості славетних. Він зізнавався, що в разі повного матеріального забезпечення писав би гірше: «Початок майже завжди відбувається під матеріальним тиском (аванс, контракти, обіцянка тощо). Лише розпочавши — захоплюєшся».

Нащо вже Шевченко виграє в плані політичної принциповості, творчий мотор і в нього не завжди заправляється безкорисливим пальним. Звичайно, до свободи він кликав не за гроші, але пензлем заробляти не соромився. Всупереч своєму іронічно-забобонному чи віщому висновкові — «не брати грошей наперед за роботу», — Шевченко одного разу ризикнув узяти в Шрейдера, Кадинського й Фрейліха (так писав він сам у «Журналі») сто двадцять п'ять рублів за незавершений портрет. Важко обійтися без великобратнього «блін» — хтось поцупив цю суму.

Мені ні з ким проконсультуватися стосовно подальших перипетій. Ситуація патова: гонорар безповоротно гавкнувся, замовлення ж питально дивиться в очі. Совість і почуття обов'язку, ясна річ, штовхають до звершень, однак творчий мотор барахлить, без грошового допінгу заводиться мляво.

Двомомний «Шевченківський словник» (1976—1977) обійшовся без статей «гонорар», «гроші», «борг», «позика», «меценат» – іще одне підтвердження, як лицемірила влада на тему «не в грошах щастя». Мабуть, ситенька редакційна колегія, ніби налякана «Мужицькою арифметикою» Васильченка, уникає цифр про статки: «Кобзар» 1840 року «на свій кошт видав П. Мартос у друкарні Є. Фішера»; «...Шевченко при розрахунку з Мартосом за видання “Кобзаря” одержав непомірно малий гонорар»; «Наприкінці грудня 1841 Шевченко власним коштом окремо видав у друкарні А. Сичова поему “Гайдамаки” (...)»; «Кобзар» 1860 року — «це єдине видання, що дало Шевченкові порівняно значний гонорар». Слово «порівняно» дратує, бо ні з чим порівнювати...

Забуто заклик генія: «Не минайте ані титли, ніжє тії коми, все розберіть...» Читаємо: «Загальний тираж прижиттєвих видань творів поета сягає 40 550 прим. (у Росії — 38 550, за кордоном — 2 000)», — але жодної згадки про грошові суми. Це особливо вражає при порівнянні з пістолями та луїдорами п'єс Мольєра чи боргів Пушкіна з точністю до півкопійки.

Не надбав я у «Шевченківському словнику» історії прикрої крадіжки. У статтях про згадуваних замовників з уточненням прізвищ уперто повідомляється, що Шевченко намалював три окремих портрети («італійський і білий олівець») А. Кадницького, М. Фреліха, К. Шрейдера, «замість розпочатого й незакінченого групового портрета трьох своїх нижегородських приятелів». Можна тільки гадати про причину незавершеності первісного задуму й чи фінансувалися додатково його нові творчі потуги.

Навряд чи двигунну закономірність спростує відмова Томаса Манна написати роман про Гете до сторіччя з дня його смерті. Манн був забезпечений і родинною підтримкою, і ранніми гонорарами, тож фантазував у ситуації, де не мав досвіду: «... коли я думаю, що візьмуся за важливу для мого життя й відповідальну роботу на замовлення й одержавши авансом високий гонорар, мені стає іноді страшно вато: ніколи я так не чинив, мої книги виникали вільно, з необхідності й задля задоволення, успіх вже був приємно несподіваним додатком».

Втім, я також заводжуся святим духом...

Ігор КАГАНЕЦЬ,

директор Інституту метафізичних досліджень (Київ)

ЗАСЕКРЕЧЕНІ ГАЛЛИ

Етнічна основа християнства приховується від нас вже протягом двох тисячоліть

Легко простежити, в середовищі якого народу виникла та чи інша релігія. Винятком є хіба християнство, де сама постановка подібного питання вважається єретичною. Про результати своїх досліджень розповідає Ігор Каганець — директор Інституту метафізичних досліджень Перехід-IV, автор наукового бестселера «Арійський стандарт».

НА ЧОМУ СТОЯТЬ РЕЛІГІЇ

Будь-яка релігійна система стоїть на “4 опорах”: 1) особистість засновника; 2) етнічна основа; 3) усна і письмова традиція (вчення); 4) церковна організація (школа). Наприклад, Мойсей заснував культ Єгови (що від нього походить сучасний юдаїзм), який прийняли і поширили кочові єврейські племена. Аналогічно, основоположником ісламу є Магомед, першими ж його прийняли кочові арабські племена Аравійського півострова.

Те ж саме стосується всіх інших великих релігій, бо інакше й не може бути, адже щоб нове знання спромоглося поширитися і жити в віках, для нього має бути створена відповідна структура з носіїв цього знання. Якраз етнос і є такою природною структурою, згуртованою і надзвичайно живучою.

Не є винятком і християнство, яке виникло в Галілеї, а його першими носіями стали галілеяни. Галілеянами були Ісус Христос, Діва Марія, всі апостоли (за винятком Юди Іскаріота, який походив з юдейського поселення Каріот), численні Христові учні та їхні послідовники. Іншими словами, християнство має галілеянську етнічну основу. Але що це за народ такий — галілеяни?

ГОЛОС І ЛОГОС

Починаючи з народження Трипільської цивілізації у 55 столітті до н. е. Україна виступає в ролі європейського етнотворчого казана, в якому нові народи народжуються, зростають і розходяться на всі сторони світу. Одним з таких народів були галли-кельти.

Суперетнос галлів народився у XII ст. до н. е. в районі нинішньої Галичини. Їх характерною особливістю були високий зріст, біла шкіра, розвинені м'язи, русяве волосся, довгі козацькі вуса, яскрава музично-пісенна культура, уважне ставлення до свого зовнішнього вигляду, культ краси.

Ім'я “галли” походить від “галас-голос-логос”, що позначає як голосистість, так і знання. Співучий народ називав себе галлами за ознаками, які суттєво відрізняли його від інших народів — “голос” (співучість, милозвучність мовлення) і “логос” (мудрість, знання, інформація). Не випадково

символом французьких галлів був півень — “птах, що піє”.

Улюбленою зброєю галлів була сокира, якою вони віртуозно володіли. Сокира широко використовувалася і як холодна бойова зброя, і як томагавк, і ритуальна зброя, і господарський інструмент. Сокиру ще називають «кельтом» — від українського «колоти», «розколювати», звідси — «колун». Вірогідно, саме з цієї причини гальських воїнів, а з ними і всіх галлів стали називати кельтами. Віртуозне володіння сокирою-кельтом донині збереглося на прабатьківщині кельтів-галлів — у карпатському регіоні України. Серед іншого, у кожній гуцульській родині є ритуальна сокира — топірець (бартка, кельт), який ще донедавна був обов’язковим атрибутом дорослого чоловіка. Чи не найяскравішим підтвердженням карпатського походження кельтів є їхні народні танці. Погляньте, наприклад, на танці ірландських кельтів — ті ж самі рухи, стиль виконання, музичні інструменти, що й у наших гуцулів.

ВЕЛИКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ КЕЛЬТІВ

Велика кількість племен суперетносу галлів пішла на захід — лише у Галлії-Франції Цезар нарахував понад 50 племен. Одним з найвідоміших гальських племен, що воювали проти Риму, були «бойї-бойки» (тобто «воїни»), від імені якого походять західноукраїнська Бойківщина, чеська Богемія і німецька Баварія (первинно — Боїварія). Це плем’я тривалий час домінувало в Центральній Європі, а одним з його осередків було місто Горгобина у французькій Галлії. Після входження до Риму Галлія постачала йому знаменитих могутніх легіонерів, якими Римська імперія завойовувала тодішній світ.

Інша частина галлів помандрувала на південь. Як відомо, в Малій Азії приблизно у 277 році до н. е. чергова хвиля галлів заснувала державу Галатія. Як пише відомий американський біблеїст Генрі Геллей, “Галати були відгалуженням галлів, вихідців з північних берегів Чорного моря, що відокремились від головного переселення в західному напрямку — до нинішньої Франції. Вони закріпилися в Малій Азії у III ст. до Р. Х.” (Halley’s Bible Handbook). З цієї причини Малу Азію (територію сучасної Туреччини) ще називали Східною Галлією.

Частина галлів пішла ще далі на південь і поселилася в Північній Палестині над озером Генезарет (Галілейським морем). Цей край вони також назвали іменем своєї батьківщини — Галлія-Гальлея-Галілея-Галілайя. Перші галли тут з’явилися ще на початку I тисячоліття до н. е., принаймні вже пророк Ісайя (8 ст. до н. е.) згадує Галілею як неюдейську (“язичницьку”) країну.

Галілея була найблагоприятнішою частиною Палестини — з добрим водопостачанням, чудовою урожайністю, якісними шляхами, високою густиною працьовитого населення, відкритістю до європейської культури. Галілейське озеро давало багато риби. Рибальство і мореплавство — це традиційно арійські заняття, зовсім не властиві для семітів, так само як свинарство, а євангелія повідомляють, що навколо озера масово розводили свиней.

ДВА НАРОДИ

Галли-галілеяни і євреї були цілком відмінними народами, хоча й змушені були перебувати у тісній взаємодії на невеликому клаптику землі Палестини. Вони відрізнялися одне від одного походженням (перші були європейцями, другі — семітами), культурою, характером, звичаями, релігією, антропологією (галли були на голову вищими і світлішими).

В євангельські часи Галілея була політично відокремлена від Юдеї, маючи свого власного тетрарха; для Юдеї вона була “закордонням”. Більше того, між Юдеєю і Галілеєю знаходилась Самарія, яку правовірні юдеї вважали країною затятих єретиків.

Змішані шлюби між мешканцями цих двох країн були заборонені юдаїзмом, і ще у 2 ст. до н. е. Симон Тарсис, один із Маккавейських князів, силоміць переселив усіх юдеїв, які мешкали в

Галілеї, знову до Юдеї — про це повідомляє “Перша книга Маккавеїв” (5.21-23). Нерідко на рівні бульварної преси можна почути про начебто юдейське походження Ісуса Христа, проте це бездоказове твердження найбільше заперечується самими ж правовірними юдеями.

ДІАСПОРА, ЩО ПОВЕРНУЛАСЯ

Протягом принаймні 4 століть послідовників Христа найчастіше називали “галілеянами”. Як повідомляє Євангеліє, після воскресіння Христос зібрав апостолів у Галілеї, дав їм останні настанови, благословив, зіслав на них Святого Духа і наказав навчати всі народи. Тому після вознесіння Христа почався все активніший вихід галілеян з Палестини і повернення їх значної частини на свою прабатьківщину в Західній Україні. Скіфія, як відомо, була однією з країн світу, в яку пішли з проповіддю апостоли — зрозуміло, не самі, а з численними помічниками, переважно галілейського походження.

Окрім того, значна частина галілеян серйозно поставилася до Христового пророцтва про неминучість руйнування Єрусалима та грядущого лихоліття, які мали відбутися ще протягом життя їхнього покоління. Ті, які повірили в насування смертельної загрози, разом з дітьми і родинами почали організоване переселення на землю прадідів. Вони йшли на північ через Сирію і Малу Азію, і це пояснює швидке поширення християнства саме на цих територіях. Як пише авторитетний дослідник християнства Юрій Ніколаєв: “Першою країною, яка цілком потрапила під християнський вплив, була Мала Азія... Вже у апостольські часи малоазійські церкви вражали своєю багаточисельністю”.

Пророцтво Христа про руйнування Єрусалима незабаром збулося. Як відомо, у 66 р. почалося перше юдейське повстання проти Риму, яке серед іншого призвело до міжетнічних війн, в тому числі на території Галілеї. Придушуючи повстання, Римська імперія фактично вчинила геноцид на території Палестини, Єрусалим у 70 році було стерто з лиця землі і перейменовано на Aelia Capitolina, сама ж Юдея була перейменована на римську провінцію “Сирія Палестина”. Оскільки галілеяни також були учасниками бойових дій (захищали свої поселення як від юдейських повстанців, так і від римлян), то були змінені й галілейські топоніми, зокрема, Галілею римляни перейменовували на Тиверіаду, а галілеян — на тиверійців. До речі, щось подібне Російська імперія вчинила у Криму після депортації кримських татар, коли на карті з’явилися такі дивні назви, як Планерское, Первомайское, Почтовое, Научний, Аерофлотскій тощо.

Смуга суцільних війн і повстань, юдейського тиску і римського (починаючи від Нерона з 64 р.) переслідування християн змусили галілеян-тиверійців масово покидати насиджені місця. Природно, що вони пішли на північ до етнічно близьких Каппадокії і Галатії, а далі рушили на прабатьківські землі Прикарпаття. З погляду розгортання християнства Рим у ті часи виглядав далекою периферією. Центром же була населена галлами-галатами Східна Галлія (Мала Азія), а згодом і Надчорномор’я, оскільки, згідно з церковною історією, тут проповідували апостоли Андрій, Лука і Филип. Тож коли у 99 році н. е. єпископ Риму св. Климент прибув у Крим, то застав там поважну громаду з 2 тисячами християнських родин і численними храмами як результат проповіді апостола Андрія.

СИНЬООКА ТИВЕР

Вірогідно, що значна маса галілеян-тиверійців прибула у низов’я рік Прут, Дністер і Буг вже у I столітті. Це збігається з повідомленнями Тертуліана (160—230) та інших авторів про стрімке поширення християнства на території України. Також відомо, що тиверці та уличі були християнами ще до Нікейського собору 325 року. Наприклад, у кінці III — на початку IV ст. вже

існувала Скіфська єпархія, а її глава був учасником цього собору. Очевидно, що переслідування християн у Римській імперії сприяли їх витісненню за межі імперії і концентрації в Південно-Західній Україні, де раніше осіли галілеяни.

Вірогідно, у I—III ст. н. е. відбулась етнотворча взаємодія галілеян-тиверійців з місцевим населенням, внаслідок чого спочатку виникла Тивер, а згодом постало могутнє об'єднання племен під назвою Антський союз. За свідченням готського історика Йордана, його серцевиною була земля між Дніпром і Дністром, відома також як Тивер. З часом ця назва забулася, а залишилася первинна самоназва — гали, галичани, Галичина. Згідно з легендами, антською державою керувала духовна каста укрів (мудреців, від кореня "ук" — знання, наука), тому це була не просто держава, а Свята Земля, свого роду Мекка християнського світу і центр європейської культури.

Повернення галлів-галілеян на історичну прабатьківщину

МИТЦІ І ВЛАДА

Актуальне інтерв'ю спеціально для «Січеслава».

НАШІ ПРИЙШЛИ,
або
ТРИ ІПОСТАСІ ІВАНА ШУЛИКА.

Іван Іванович ШУЛИК – постать на Дніпропетровщині не тільки відома, а й знакова, навіть легендарна. Родом із Петриківки, він з дитинства навчався малюванню у славнозвісного майстра пензля Ф. Панка в Петриківській дитячій школі. Пізніше закінчив Дніпропетровське художнє училище та відділення графіки Львівського поліграфічного інституту. Театральний художник за фахом, він є відомим автором театральних макетів до спектаклів “Майстер і Маргарита”, “Безталанна” за І. Карпенком-Карим, “Собор” та інших.

Дніпропетровськ. Голова обласного осередку Народного Руху України Іван Шулик. Голодівка перед будинком міської ради. Липень 1991 р.

В кінці 1980-х І. Шулик стає засновником Народного Руху в нашій країні. “Батьків у дніпропетровського Народного Руху було троє – Іван Сокульський, Гена Сахаров і я”, коли ми утрюх зібралися в желдорі і заснували первинний осередок НРУ”, – каже він. За організацію мітингів та інших українських акцій десятки разів потрапляв до міліцейського відділку. 16 липня 1991 року (роковини проголошення Декларації про суверенітет України) вперше в нашому місті

на Театральній площі перед театром ім. Т. Шевченка за командою І. Шулика було піднято синьо-жовтий прапор. Три дні і три ночі тривала цілодобова охорона щогли і крामольного прапора, а четвертої ночі міліція напала на хлопців-рухівців, розтерзала святе українське знамено. Наступного ранку, 20 липня 1991 року Іван оголосив голодівку перед будинком міської ради, яка тривала 18 днів. Голодуючий висунув шість вимог: перша – підняти синьо-жовтий прапор над міськрадою, друга – порушити кримінальну справу проти міської міліції за фактом знищення синьо-жовтого прапора, третя – виділити приміщення для осередку НРУ, четверте – вимога будівництва приміщення для театру юного глядача, п'яте – проведення ювілейного козацького свята під Капулівкою. Вже 14 серпня 5 із 6 вимог Івана було виконано владою.

І тільки шоста залишилася невиконаною – волю Степанові Хмарі. Один із місцевих можновладців сказав Іванові: “Вибачай, але Степана Хмару відпустити на волю не в наших силах.”

Багато відтоді збігло води, за 17 років політичної діяльності, за 14 років Незалежності України і до Києва Івана запрошували на партійну роботу, та він повернувся до рідного Січеслава. І в Рухові відбулося багато змін. І на посаду міського голови балотувався. Запал політика-романтика Івана Шулика не згас, він залишився вірним собі, своїм товаришам і українській національній ідеї на посаді голови обласного осередку Української народної партії. Під час мітингів Помаранчевої революції був заарештований у міліцейський відділок для розбірок... Іван Шулик – єдиний в Народному Русі, хто пройшов шлях у сімнадцять років, не разу не бувши переобраним. Унікальне явище в політичному житті країни.

Сьогодні професійний художник-сценографіст і професійний політик Іван Іванович ШУЛИК – представник нової влади, чиновник, голова управління культури Дніпропетровської обласної держадміністрації. До Вашої уваги - інтерв'ю з І. Шуликом Лесі Степовички від 1 грудня 2005р.

Л. С. – Шановний пане Іване! Вітаю Вас помаранчевими хризантемами з новим кабінетом і посадою начальника обласної культури. Для письменників і художників ви “свій” у владі, ми говоримо про Вас – наші прийшли. Скажіть, як живеться митцеві Іванові Шулику у новій шкурі, чи важко поєднувати у собі – художника, політика і ... як би це сказати, ... чиновника, адміністратора ...

І. Ш. – ... словом, бюрократа?

Л. С. – Так, власне. І чи не шкодять Іванові Шуликові-митцю нові його службові обов'язки?

І. Ш. – Жодної перерви, зупинки у творчості немає, оскільки мій перехід у цей кабінет, де ми з Вами сидимо, Лесю, супроводжувався тим, що йшов процес створення вистав. Творчість і не могла зупинитися, бо були ще раніші домовленості, були складені угоди з театрами. І всі ці чотири місяці, що я тут, я продовжував працювати як художник. Тиждень тому в Росії, в обласному молодіжному театрі “Свободное пространство” в місті Орлі відбулася прем'єра вистави Готзі “Зелена пташка” з моєю сценографією.

Три дні тому було здано в нашому російському драматичному театрі виставу, яка буде йти на піку, на вершині процесу виборів за п'єсою – Квітки-Основ'яненка “Дворянські вибори”. Це вже мій другий досвід, коли я здійснюю сценографію в російському театрі на матеріалі української класики. Вперше це було в Дніпродзер-жинському театрі російської драми, тоді був “Шельменко”... Слава Богу, закон дозволяє мені працювати на цій посаді і творчо, вистачило б тільки часу і здоров'я.

Окрім того, що я діючий художник, я ще й викладач в театральній-художній коледжі, не можу кинути цих 8 дівчаток, моїх учениць 3 курсу, які навчаються в сценографічній лабораторії. Вони беруть участь у виготовленні бутафорських, оздоблювальних робіт на наших концертах, це корисна для них практика... Треба, звичайно, робити персональну виставку, такої в мене ніколи не було. Ті, хто бачив окремі мої роботи, не уявляють всієї картини в цілому, якби всі періоди поставити поруч...

Л. С. – Бажаю Вам, пане Іване, такої персональної виставки, в якій би відбилосся сповна Ваше творче амплуа – щасливе поєднання основ народного ужиткового мистецтва з авангардом, з сучасними досягненнями оформлення сцени. Виставки, в якій би глядач пізнав Вашу еволюцію – від химерних дзеркал Воланда, через квіти і соняхи Катерини Білокур до змаху крила новітньої “зеленої пташки”.

І. Ш. – Дякую.

Л. С. – Те, що Ви митець, помітно і у Вашому стилі керівництва. Скажімо, небагато чиновників здатні на такий безпрецедентний вчинок – віддати свій службовий автомобіль для того, щоб маленька письменницька делегація мала змогу поїхати у район на святкування 70-річного ювілею поета Олександра Зайвого. Сердечна подяка Вам і від письменників, і від могилівських селян за увагу до свята.

І. Ш. – Я люблю вірші поета Зайвого і зробив це для його ювілею з приємністю.

Л. С. – Пане Іване, перейдемо з Вашого дозволу до іншої Вашої іпостасі – політика, громадського діяча. Як вона поєднується з Вашою чиновницькою посадою? Тут, як мені здається, не все так просто. З одного боку, Ви очолюєте обласну організацію Української Народної партії. Партійна система, як і політичне життя в Україні з вересня знову змінилися і ускладнилися. Партійність – це така річ, яка тримає партійного лідера в тонусі певної партійної стратегії, вимагає від нього виконання стратегічних засад, принциповості. А Ваша нинішня посада керівника управління культури обласного рівня вимагає від вас бути лояльним до всіх.

І. Ш.: – Звичайно, це непросто поєднувати. З одного боку я є голова – недавно на звітно-виборчій конференції заново переобраний – нашої удвічі вирослої партії УНП. З другого боку, звичайно, є певні умови, за яких я маю діяти як начальник управління культури. І на офіційних зустрічах, на телебаченні, нема такого, щоб значилася в титрах і моя партійна посада, або щоб це вголос звучало. Про партію не згадується. Але мені нема чого соромитися такої партії.

Л. С. – Це прекрасна партія!

І. Ш. – Партія, яка вийшла з Народного Руху України. Це дві третини його засновників. Ми знаємо всі процеси, включаючи скандальні. Були відомі суперечності, розкол, який відбувся не з нашої вини. Це клонування Народного Руху, ці клони, які виникали на нашому шляху. Щоб відмежуватися від них, ми беремо іншу, славу назву, входимо в європейську партійну сім'ю, називаємося Українська народна партія. А тут Аграрна партія міняє назву на Народну і таким чином відбувається знову політичний плагіат. В літературі, в мистецтві плагіат карається, а в політиці – крадуть наш бренд – і нічого! Неначе так і треба, і йде за норму. Ми цього не боїмося. Тепер ми називаємося Український Народний блок Юрія Костенка, це сталося на нашому з'їзді кілька днів тому. Повертаючись до Вашого питання, хочу сказати, що я можу поєднувати ці дві посади, бо в партії у мене є заступники, прекрасні люди, це й лідери адміністративно-територіальних організацій, яким я вірю, саме тому можу спокійно не полишати свого партійного лідерства.

Що ж до протиріч між цими двома, як Ви кажете, іпостасями, то я сформулював моє головне партійне завдання на сьогодні – це добре виконувати свої партійні обов'язки. Партія здійснює свою програму через людей, які приходять у виконавчу владу. Це колосальна відповідальність для партійної людини – працювати так, щоб про них було тільки добре слово. Відповідальність не тільки перед партією, й перед моїми побратимами, однодумцями з кінця 1980-х років, живими і тими, кого вже нема. Для мене важливо, щоб про мою роботу сказали добре слово, по ній судили про мою партію. До речі, ми на нашому з'їзді радо вітали Степана Хмару, який сьогодні з нами.

Л. С. – Так, я знаю. 12 жовтня, в Будинку письменників відбулася презентація двотомника праць Степана Хмари, на якій був і Юрій Костенко. Ваш лідер говорив, що пишається приходом такого чесного й безкомпромисного політика, як Степан Хмара, до Ваших лав.

Начальник обласного управління культури Іван Іванович Шулик та голова Дніпропетровської обласної держадміністрації Надія Миколаївна Дєєва на виставці книг письменників Придніпров'я. Листопад 2005.

А тепер, пане Іване, дозвольте спитати дещо, вибачте, якщо буде дошкульно.

І. Ш. – Будь-ласка, прошу!

Л. С. – У червні цього року Спілка письменників подавала клопотання на ім'я заступника ОДА з питань культури О. Сокульської та на Ваше ім'я про перейменування низки вулиць і, зокрема, про перейменування центрального проспекту К. Маркса на проспект академіка Дмитра Яворницького. 150-літній ювілей минув 7 листопада, а наш проспект так і залишився за основоположником марксизму. Лише коротеньку вуличку, що веде до музею-оселі, було перейменовано з Октябрського спуску на провулок Д. Яворницького. Хочеться знати, внаслідок чого це сталося, та ще так тихо, швиденько? Без запрошення на відкриття письменників, художників, творчої інтелігенції. Це залишило якийсь неприємний осадок чиєсь відписки, по суті цим неповноцінним прецедентом перейменування вибили ґрунт з-під ніг у прохачів. Мовляв, уже є провулок такого імені, вдруге називати цим же іменем не можна. Які були в облдержадміністрації обговорення, дискусії, і чому все-таки провулок, а не проспект? І в якому стані перебуває наше клопотання про перейменування міста – на Січеслав?

І. Ш. – Та велика кількість пропозицій по перейменуванню вулиць і міста – вона є.

Але ми живемо в такій системі, де конституційно визначено, де, хто і за що відповідає. Є державна адміністрація – обласна, і є місцеве самоврядування. Тому всі питання, що стосуються перейменування – це пріоритети "міста". І тут право вирішального голосу за сесією депутатів міської ради. Міська рада знала, що є листи, що є наміри, ми говорили про це на наших зустрічах. Особисто Юрій Іванович Єхануров був "за" перейменування проспекту на імені Яворницького. Але "область" не може примусити "місто". І от рішенням міської ради вчинено саме так. Всі думають про майбутні вибори, і таке рішення свідчить про певні ідеологічні пріоритети міських депутатів.

Л.С. – Прикро, що так. А як виглядає ситуація з пам'ятником Катерині?! Чи не вийде і з ним так само? Обласна письменницька організація, подавала свій протест проти його встановлення. І Спілка художників до нас приєдналася. Українська творча еліта не може цього допустити. Я була

на прийомі у пані Орини Сокульської, і вона сказала мені, що питання вирішено таким чином: цей пам'ятник буде встановлено не в місті, а у церкві.

І. Ш. – Справді, під тиском протестів церковники змушені були розв'язувати цю проблему на території своєї єпархії. Дивно було б, якби скульптуру поставили у церкві, це протирічить православним традиціям, тому вона стоятиме в ніші одного з адміністративних церковних будинків.

Л. С. – Тоді знову запитання, яке колеться. Пана Іване, дехто нарікає, що бачили Вас у телесюжеті, де Ви на день міста несли вінок разом з владикою УПЦ Московського патріархату Іринеем, який є активним поборником встановлення в нашому місті пам'ятника Катерині (нібито святій мучениці, а насправді – імператриці). Всі розуміють, що він – це він, а Ви – це Ви. То ж чи може бути Вам комфортно в інтелектуально-світоглядному вимірі поруч нього? Здається, тут потрібні неабиякі дипломатичні здібності, поміркованість.

І. Ш. – Який вже там, Лесю, комфорт! Коли маю стільки листів від представників конфесії УПЦ Київського патріархату, упослідженої нашої церкви, який не повернуто за 14 років Незалежності жодної споруди. Мені некомфортно бачити ті листи-клопотання владыки Андріяна, сповнені болем, де він говорить про необхідність повернення, знаходить переконливі аргументи, просить, як і при тій, попередній владі, про ці речі. Як це все складно вирішувати! Хоча на мене вже скося поглядає дехто, вже десь звучить, мовляв, от Шулик збирається віддати Органний зал під церкву Київського патріархату. Це непристойно, але дехто діє на випередження моїх не те що кроків, а й слів. І вирішувати це мусять компетентні люди, бо Брянська церква (Органний зал) – то такий клубок питань: і проблема існування органу, і кошти на ремонт, і претензії на зміну форми власності. Але я не нарікаю, така доля керівництва, що воно мусить приймати рішення. Але ці рішення приймаються не одноосібно, а колегіально. І тут все залежить від оточення, від команди навколо тебе....

Про дипломатію. Я мушу так працювати, щоб сприяти розвитку культури. І тут якимись революційними наскоками нічого не вдієш. Хоча мої партійні побратими і відзначають таку мою позитивну рису, як "агресія" у відстоюванні коштів на підтримку культури. І це потроху вдається. Поки йде це інтерв'ю, мені вдалося закрити якись проблемні питання по фінансуванню деяких проектів ще в кінці цього року. З Юрієм Івановичем Єхануровим добре співпрацювалося. Ми підняли на 50 відсотків зарплатню артистам театрів, філармонії. Чекає масив паперів про нагороди, відзначення достойних людей. З цим усім треба об'єктивно розбиратися і, головне, – не потонути у тій лавині паперів, яка на тебе суне.

Л. С. – Пана Іване, дозвольте і "шкурне питання", вже ближче до Спілки письменників. ВАТ "Дніпронкіга" у співпраці з обласною організацією НСПУ домовилося про заснування серії "Письменники Придніпров'я". Вже вийшли перші 6 ластівок наших колег, в цій серії готується до друку і солідна книга "Слово про літературу та письменників Придніпров'я", присвячена 70-річчю НСПУ. Попередня влада на чолі з В. Яцубою і Тетяною Кравченко промитарила мене і мої клопотання про фінансування книговидання, обіцяла-обіцяла і не виділила із бюджету в ювілейний рік Спілки ані гривні. Їхній стиль керівництва був – висмикувати окремих осіб, і їх підтримувати, якихось графоманчиків, випадкових людей. А професіоналам літератури, Спілці письменників, як інституції – дулю під ніс. Щоб не були в опозиції до Кучми, щоб корилися і були керовані. Древній спосіб "розділяй і володарюй". У цих людей література не входила, очевидно, до поняття "культура", а тільки танці, пісні, видовища.

То ж на Вас, Іване Івановичу, покладаємо особливі надії. Як голова ДОО НСПУ два місяці тому я направила на Ваше ім'я та на ім'я п. О. Сокульської Клопотання про передбачення в обласному бюджеті витрат на серію "Письменники Придніпров'я" (йдеться про усіх членів НСПУ, кількістю 60

осіб, і про книгу у твердій обкладинці) терміном на 2006–2008 роки. Прошу винести це питання на обговорення на засіданні сесії обласної ради. Не забудьте, будь ласка, про письменників, як людина багато читаюча. Ви, як відомо, любите і знаєте поезію, літературу!

І.Ш. – Статті на видання книг в бюджеті немає, але ми даємо завдання певним видавництвам на виконання певних програм. І тут важливо вміти співпрацювати з усіма, хто навколо, часом з тими, з ким я раніше воював, треба вміти переконати їх у тому, що ці речі важливі. Я вірю у позитивні перспективи, новий голова облдержадміністрації пані Деєва проявляє велику зацікавленість і підтримку культурним проектам.

Л. С. – Я радію Вашим словам, і тій обставині, що шабельний, радикальний Іван Шулик вміє бути оксамитним. Ваша дипломатичність – це інструментарій для досягнення благородних цілей.

І. Ш. – Я пам'ятаю, як Тарас Шевченко згадував у щоденнику, як його відвідав на чужині, у казематі приятель, та як вони сіли під деревом, та випили, та заспівали, та заплакали разом. Коли з тобою по-доброму, так і ти заспіваш, і заплачеш, і будеш оксамитним. А як до тебе зі злом, з лукавством, як оті гебісти, і колишні, й нинішні – то й у тебе очі сухі, а кулаки самі стискаються...

Л. С. – Пане Іване, ще одне болюче питання – приміщення письменницької організації. Старе втрачене у 1998 році. Нинішнє – тимчасова оренда, термін якої збігає у жовтні 2006 року.

І. Ш. – Лесю, якби все було, як я хочу, то ви вже були б у новому приміщенні. Я давно думаю про те, щоб допомогти письменникам. Я придивлявся до одного особняка, в якому можна було б розташувати Спілку. Яке ж було моє розчарування, коли я дізнався, що цей особняк два роки тому вже продано, без дозволу Товариства охорони пам'яток. Хтось у Києві підписав, і продали. Ще треба дослідити, наскільки це законно.

Л. С. – Чи є якісь шанси у бездомних?

І. Ш. – Все на межі. Якщо команда складеться (а вона в процесі формування), все у нас вийде. Добрі імпульси йдуть, ще раз повторюся, від нашої голови ОДА, Надії Миколаївни Деєвої.

Л. С. – І ще одне прохання – найостанніше. У лютому 2006 року виповнюється 105 років письменникові розстріляного Відродження Валер'яну Підмогильному. Готувалися кілька варіантів меморіальної дошки, виграла конкурс робота В. Наконечного, за яку проголосувала Художня рада. Дошку вилито, залишилося проплатити суму в 15 тисяч гривень за виготовлення. Ми надсилали листа на міського голову, відповіді поки що немає. Як прискорити цей процес?

І. Ш. – Лесю, питання в мене на контролі. Вже в кінці цього року дошку буде проплачено і ми скоро зможемо її урочисто відкрити.

Л. С. – Дякую дуже за Ваші відповіді, за розуміння, за підтримку. Чи вірити Ви в гороскопи? За японським 2006-й – то рік Червоного Собаки. А в нас вибори на носі. Невже Червоний Собака дасть шанс нашим супротивникам чи навпаки – порве їх у клоччя «як пес куфайку»? Що б Ви побажали січеславцям у Новому році?

І. Ш.(сміється): Я сам народився у рік Собаки. І за моїми статками, за способом життя відчуваю його присутність у моєму житті. Хочеться вірити, що Червоний Собака не порве добрих людей, а буде їх захищати. А січеславцям я бажаю в Новому році – побачити одне в одному Людину з великої літери.

ПОЕЗІЯ

Григорій БІДНЯК

Григорій Прокопович БІДНЯК народився 21 березня 1933 р. в м. Марганці на Дніпропетровщині. Навчався у Львівському поліграфічному інституті. Закінчив Дніпропетровський державний університет. Працював директором Марганецької міської друкарні та Дніпропетровської міської друкарні, генеральним директором дніпропетровського видавництва «Поліграфіст». Нині – на творчій роботі.

Поет. Автор ліричних збірок «Слово для спраглих», «З Україною в серці», «В стражданні та любові», «Молитва перед іконою України», «99 елегій і одне життя», «Прийде час», «Під стягами волі», «Місто скарбів», «Вербовий край», «Біль», «Якби ми власний розум мали», роману «Вінчальна ікона».

Автор збірок гумору та сатири «Сатиричний вернісаж», «Вузечка для Пегаса», книжок для дітей «Шахтарчата», «Весна-джерелиця», «Літечко», «Веселяночка», «Всеумійко», «Відгадай», «Мова світанкова», «Вивчаймо мову».

Автор текстів у збірниках пісень «Співаємо разом», «Дума коло Дніпра», «Пісні про маму», та ін.

Нагороджений Почесною відзнакою Міністра культури та мистецтв України «За досягнення в розвитку культури і мистецтв» (2003). Заслужений працівник культури України.

ПРОРОСТАЮТЬ КОЗАЧЕНЬКИ

ВІДКРИЙ УКРАЇНУ

Відкрий для себе Україну –
ти ж бо не знаєш всю її.
Почуєш пісню солов'їну.
Як плачуть наші солов'ї...
Відкрий для себе Україну –
ти всю її повинен знать.
Була ще вчора на колінах ...
Допоможи на ноги стать.
Відкрий для себе Україну,
вона – твоя первинна суть ...
Пізнай її тривожну днину,
іди в народ, з народом будь.
Відкрий для себе Україну,
її красу, біду, чуття.
Вона іде через руїну
у саяні далі майбуття...

Відкрий для себе Україну,
Боронь від глуму і олжі.
В оцю триклятую годину
від згину Неньку збережи!

ЯК СТРАШНО ДИХАЄ ЗЕМЛЯ...

На цвинтарі
голодомору
стою, дивлюсь,
і гомін стих...
Калина тягнеться
угору,
пекучий хрест
один на всіх...

А скільки тут
людей зарито
у тридцять
третьому було?!
Мовчить душа
несамовито,
зітхає болісно
село...

Стою над пам'яттю
мільйонів,
яка від правди
віддаля,
і наслухаю
вирок дзвонів:
як страшно диха
тут земля...
село Городище, 1993

БІЛЯ ХРЕСТА ПОМЕРЛИМ В 33-м

Пам'яті голодом змордованих

У тридцять третьому не ставили хрестів.
Людей зжирали більшовицькі жерла.
Поставили тепер єдиного на всіх,
Голодом змордованим – померлим...

Була весна щедротною нівроку,
Та спалахом біди озвався віщун-зеніт.
Згасали українці того року...
Від злочину здригався цілий світ.

Та Україна вижила – не вмерла!
Козацький дух вита понад Дніпром,
І з пам'яті той жах життя не стерло:
Ворушиться земля під тим хрестом...
Холоне серце, думи тужавіють,
І мозок пам'ять свердлить, мов тавро.
Тирани всі перед хрестом німіють...
А генії схиляють тут чоло....
Дніпропетровськ 1993

ПІД КРУТАМИ

Під Крутами, під Крутами
земля червоніє,
і Аскольдова могила
у тузі німіє...
Піднялася юнь студентська
за правду, свободу,
за волю України,
доленьку народу.
Налетіли більшовицькі
хижі, дикі зграї,
розстріляли, розтерзали
у рідному краї...
З того часу під Крутами
червоніють маки.
Проростають козаченьки,
юні гайдамаки.
Підростають, виростають
з маківок в калину,
щоб собою захистити
Неньку-Україну.
Серед люду розбудити
і віру, й надію,
і волю утвердити –
віковічну мрію.

ПОЕЗІЯ

МИКОЛА СЛАВИНСЬКИЙ

Микола Борисович СЛАВИНСЬКИЙ народився 28 березня 1948 року в с. Павлівка Світловодського району на Кіровоградщині. Закінчив факультет журналістики Київського університету.

Прозаїк, літературознавець, критик. Автор літературознавчих есе «Анатолій Хорунжий», «Чарівні зорі дитинства», «Дві тополі», «Яка вона, поезія формул?», співавтор науково-художньої книжки повістей «Ключі до заповітного», поетичної книги «Таїна двох».

Лауреат премії за кращий український детектив 1994 року.

ТАЇНА ДВОХ

... УПЕРШЕ

ГРІХ

Тримаюся подалі від гріха,
А гріх наздоганяє всюди.
Від лиха йду, а ти, гірка, лиха,
Мені цілуєш щемко груди.

А ти, легка, блакитна і п'янка,
Знебеснена, гінка і мудра,
Ведеш не до лаврового вінка,
А в горді, Богом дані будні.

Втікаю знов на гору, до небес,
Де час ламає долі крила.
Я оживаю там. Я вже воскрес.
Та дивна сила, срібна сила
Ще раз веде до тебе, мила.

ЧЕРВОНИЙ ГРЕБІНЬ

Я вкотре дивлюся на зорі,
А вперше – на тебе.
Пророче усе і прозоре –
Від тверді до неба.

Я вкотре дивлюся на тебе.
Уперше – на квіти.
Червоний у чорного півника гребінь –
Горить і для мене, і світу.

Палає трояндно, світанно,
Засліплює простір і час.
Ходімо в майбутнє світами –
Червоний і чорний цей день не для нас.

НОЧІ ДЛЯ ДВОХ

Триптих

1

Загадкова, ніби матіола
У вазоні золотої ночі,
Ти стоїш, ранкова, вільна, гола,
Дивишся в мої осінні очі.

Дзеркало вкривається туманом
Наших подихів натомлено-терпких.
З вечора мого і до твого світання
Поцілункам заздирать місяць та зірки.

2

Я хочу тебе колисати,
Я хочу складати пісні,
Коли засинаєш у хаті,
Віддавши цнотливість мені.

Я хочу тебе цілувати,
Я хочу лічити всі дні –
Спивати тебе і спасати,
Ще й бути у кожному сні.

3

Вночі ти іншою стаєш.
Не бачу тіла – чую душу.
Кудись ти кличеш і ведеш.
Іти не хочу, але мушу.

Ти любиш дощ густий, лункий.
Стою під ним – тебе чекаю.
Ти подаєш стебло руки
Із темряви – чи я впізнаю.

Я впізнаю і руку, і тебе.
Усю я бачу, всю кохаю.
А дощик на човні – гребе, гребе,
І я до тебе утікаю.

ТУМАН МОВЧАННЯ

До мене обернулася вустами
І поглядом хмільним, рвучким.
З душі скотився грішний камінь –
Розвіявся димком в'юнким.

Я впав на небо у калюжі,
Розбив зірки, води ковтнув.
Душа розквітла, немов ружа,
І я минуле все забув.

Побіг до тебе у майбутнє,
Туман мовчання сколихнув.
До нас уперше забриніли лютні.
І я прокинувся. А може, знов заснув.

***

Вимолю тебе у миті,
Через річку переведу.
Житимемо не у житі,
Не в божественному саду, --
В неприкаяному світі,
Де вселенський сум бринить
І гуде іржавий вітер,
Будемо ловити мить.

ЧУЖІ БРОДИ

Як давні сиві непрочитані листи,
Твої роки в моє життя приходять.
На схилі ночі перетнулися світи –
І твій, і мій – чужі злилися броди.

У кожного – свої погашені зірки,
Заобрійні шляхи в крихке минуле.
За пам'яттю – такі непізнані кутки,
Які не раз озвуться темним гулом.

Чи стане спільною ріка стрімких світань
Від поцілунків на підступних бродах?
Удвох шукаємо бальзам для ранніх ран.
На самоті смакуємо зеленим плодом.

БЕЗГОМІННЯ

Невідворотні сновидіння,
Непрохані казки.
Коли ти вийдеш із проміння
І глянеш на мої роки,
То поведи зіркі видіння
Аж до небесної ріки.
Для мене помахом руки
Там зупини соборне безгоміння,
З якого вийшла у віки.

НЕБЕСА ЗІНИЦЬ

Які ще перса вільно молоді,
Які уста вишнево горді!
Стрункі сліди твої на тверді і воді.
Хто поцілує їх, той стане лордом.

А як світають яблука смішних колін
Крізь сукню, дим, хисткі тумани!
Себе відчує Богом ніжний арлекін,
Коли торкнеться їх бодай лиш снами.

А скільки сміху в небесах зіниць,
Зірниць летючих в зорі преясному!
Задивишся на них – назавжди ниць
Впадеш, щоб знов піднятися. І знову
Піти, побігти до очей, де – хижі орди.
Твій погляд не цілюючи, не станеш лордом.

***

Розгублений – вперше щасливий, –
Стою перед радісним днем.
Налинули хмари, і злива
Ударила в груди вогнем.

Заграла веселка, скипіли калюжі,
І дощик босоніж за обрій гайнув.
А день, мов провісник, знов очі примружив –
Слухняну синь неба до тебе пригнув.

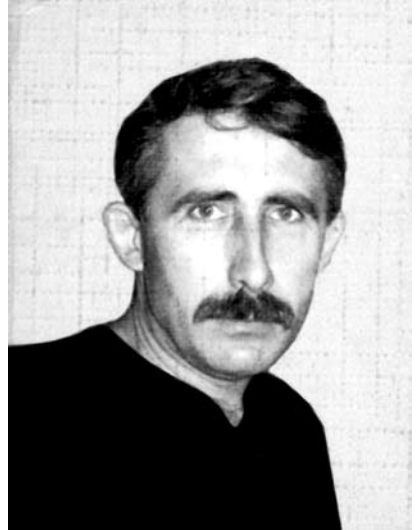

ПОЕЗІЯ

Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ

Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ народився 5 травня 1958 р. в селі Старий Солотвин Бердичівського району Житомирської області. Після закінчення факультету журналістики Шевченківського університету працював у Житомирській обласній молодіжній газеті, а також головним редактором газет «Вільне слово» (Житомир), «Самостійна Україна» (Київ), «Прес-Форум» (Житомир), «Українське слово» Київ).

Поет. Автор поетичної книги «Навіл між обома світами». Заступник головного редактора газети «Літературна Україна». Головний редактор журналу «Книжковий огляд».

ВТРАТИВШИ БОГА

* * *

од світу злого
і від погляду чорного
од слова отруйного
і від долі невдячної
захисти
порятуй від кари небесної
вбережи від сонця пекучого
прихисти від неба безжального
не прошу я вигоди
не благаю помочі
будь зі мною в радості
не покинь у немочі

* * *

втративши Бога,
будете як перекотиполе,
гнане вітрами,
отруйні змії зневіри і пустки
зів'ють гнізда у ваших душах,
і недоречний сміх ваш зустрінуть
глухою мовчанкою,
і лишень тиша
гулко дзвенітиме
в камінному полоні ваших світів

* * *

“Ми були такими, як ви,
ви станете такими, як ми...”
Безжальний час,
а чи байдужа рука
стерла той напис
на старій цвинтарній брамі,
котра розчиняється хижо,
щоб проковтнути,
щоб забрати у засвіти
ще один прах.

Тут спека –
Така ж, як і по той бік воріт;
Пекучий піт стікає з лоба –
витираю його неквапно,
відчуваю крізь шкіру,
як пульсує гаряча кров.

Цей спекотний день...
Ця застигла в повітрі
полуднева тиша
вібує щебетанням пташок у гущавині,
і руда глиниста земля
парує після недавньої зливи...

Вони
зустрічають сонце в селі першими –
металеві, пофарбовані в чорне надгробники,
важкі мармурові плити
з застиглими обличчями,
І хрести – старі,
почорнілі від безкінечної вервечки
весен і зим –
усі похилені вперед, до ніг,
ніби не в силах витримати
його вранішніх променів...
Цей довгий ряд,
і другий, і третій...

Тут ранковий туман
удосвіта втікає під тінь дерев і кущів,
тут землю тягучу
всуціль вкриває
зелений килим в’юнкого барвінку –
тут тиша,
тут блаженний спокій і німування,
порушуване грайливими пташками –
цими божими посланцями до нас –

від них...
 Тут знають
     і чекають на той день...
 А буде він вітряний і холодний,
     і тривожно шумітиме соснове гілля,
     і руда глина вбиратиме сліди від підшов,
 а чистий простір до небес
 безголосо
 й надривно тужитиме
 тисячоголосими
 золотаво-мідними сурмами,
 й зчорніла стеблина
     схилиться донизу
     під вагою сірого
     розчахнутого навпіл дня,
 в яким новий господар
     в'їде додому верхи на плечах,
 щоби лягти у землю,
     і розчинитися в ній,
     і прорости барвінком безсловесним,
 та обійняти листячком своїм
 цей незбагнений,
 неогортанний світ.

* * *

Буде така ж сльотава
     І сльозлива осінь,
 І жовте листя
     Покірно лягатиме під ноги,
 І ти –
     над урвищем,
     спустошений,
     без радощів,
     чекатимеш розв'язки
     цього швидкоплинного дійства:
         навіщо жив?
         чого чекав?
         цей сон як життя
         і життя як сон,
         і мерехтливі тіні
             з потойбіччя;
         там тіло не має ваги,
         і ти, безтілесний
         і нарешті,

О,
Господи,
Вільний,
чекатимеш дива;
це вічне старцювання
під кошлатим небом,
ці порепані п'яти
і жилаві, глибокі очі
останнього старця,
жебрака упослідженого
і безталанного;
приречений на життя
у глухому,
непролазному лабіринті спраглих душ,
світитимеш очима
кольору голодної цвілі
до світу холодного,
пійла чужого

* * *

чорний круку, брате милий,
до небес літаєш, –
маєш простір, маєш волю, –
талану не маєш...
чом так тоскно і нестерпно?
Чом серденько крає?..
Серед поля мертво, мертво, –
без кінця, без краю

* * *

тіло насититься,
дух – ніколи

* * *

бо шлях тілесний
попелом стає
в ту мить,
котра вже відбулася

Ігор ПУППО

Ігор Петрович ПУППО народився 9 січня 1931 р. в м. Єнакієвому на Донбасі. Закінчив історико-філологічний факультет Дніпропетровського державного університету (1954). Працював кореспондентом ТАРС в Казахстані, в молодіжних газетах «Молодий лєнінець», «Прапор юності», «Комсомольская правда». Тривалий час завідував відділом літератури в редакції газети «Днепр вечерний».

Поет, публіцист. Член Національної Спілки письменників України. Автор поетичних збірок «Степь золотая», «Баррикадная улица», «Третий тайм», «Командировка», «Память», «Постижение», «Во имя чего я живу», «Ступня на лопатках», книг оповідань «Звѣзды на рейде», «Первые цветы в мае», «Я гляжу со своей колокольни» та ін.

Заслужений працівник заводу ім. Петровського. Заслужений працівник культури. Ветеран праці. Нагороджений медаллю за освоєння цілинних земель.

Лауреат премії імені Григорія Петровського та премії імені Христо Ботєва (Болгарія).

Я ГЛЯЖУ СО СВОЕЙ КОЛОКОЛЬНИ

ДЫША ДУХАМИ И ТУМАНАМИ
(Подражание Блоку)

Ночная бабочка вокзальная,
Я знаю, отчего грустна:
Когда все люди спят нормальные,
Тебе, голуба, не до сна.
Но чистой объясню случайностью
Настырность робкую твою:
С кавказской национальностью
Ты внешность спутала мою!
Дыша духами и туманами,
Зря улыбаешься, маня, –
Нет, не торгую я бананами
И баксов нету у меня.
Но с древней вашей профессией,
Что возродилась в наши дни,
Моя, скажу тебе невесело,
Так много лет была сродни!
Оставь, родная, жизнь перронную,

И восстановим статус-кво:
Тебя устрою в филармонию
Я через друга своего.
Органной мощью очарована,
Грехи у Бога замоля,
Познаешь Тищенко, Бетховена,
И Генделя, и Мужчиля!
Душа на добрый лад настроится.
Лишь пожелай, – в один момент
В медакадемию устроиться
Поможет Аня-референт.
И будешь ты с мечтой лирической,
В халате беленьком, как снег,
Лечить от хворей венерических
Вчерашних, так сказать, коллег.
Всё в прошлом будет похоронено
И плоть очистится от бед!..
Взглянула ты не без иронии
И прохрипела: «Знаешь, дед,
От трепотни твоей устала я, –
Кого хочешь такой уест!
Уж так и быть, зануда старая,
За полцены – айда в подъезд...»

КТО В БУДУЩЕМ СМЕНИТ НАС?

Сверкает товар в киосках,
Зеркалятся магазины.
Асфальт и горяч и жирен
В разгар июньского дня.
Лишь только на перекрёстке
Притормозят лимузины,
К водителям, к пассажирам
Кидается ребятня.
Отмерила жизнь жестоко
Одним – шоколад, игрушки,
Другим – лишаи, заплатки.
И взгляд голодных зверьков –
Да нет, не мойщики стёкол,
А нищие, побирушки.
Асфальт им кусает лапки,
Отвыкшие от башмаков.
А там, на углу Артёма,
У книжного магазина,
Где взрослому перекрёсток

Порой нелегко пройти,
 Мелькает чумазый гномик –
 Голубоглазая Инна,
 Да нет, отнюдь не подросток,
 А лет четырёх-пяти.
 Фиалочки две печальные
 Снуют меж колёс отчаянно.
 Кто денежку ткнёт «на чай» ей,
 Кто хмыкнет и дальше прёт.
 – Где мама твоя? –
 ... Молчание.
 – А папа твой где? –
 ... Молчание.
 – А где ты живёшь? –
 Ворчание
 Сквозь в ниточку сжатый рот.
 Поток легковых клаксонит.
 Дымят «Колхиды» и «КрАЗы»...
 Сыпнул ей в подол немножко
 Черешен:
 – Ещё?
 – Ага...
 Сидит на пыльном газоне
 Чертёнок голубоглазый,
 Глотая с чёрной ладошки
 Румяные жемчуга...

Да люди мы или звери?
 Мораль читать не намерен.
 А всё ж и молчать – не буду:
 Кто в будущем сменит нас?!
 ... Взываю к миллиардерам,
 к ГАИ, к депутатам, к мэру:
 Немедленно и повсюду
 детей уберите с трасс!..

НЕ СОТВОРИ СЕБЕ КУМИРА

Сегодня Пасха,
 И небес чертог
 Прозрачен, чист.
 И лучезарно светится –
 То утешенье ниспослал нам Бог
 Взамен унылых,
 Серых дней и месяцев.

С глаз пелену,
А с душ он снимет тьму,
И будет вечно улыбаться небо нам.
Ему, ему, внемлите лишь ему –
Несть Бога кроме Бога,
Да и не біло!
Лишь с ним,
Привычкам рабским вопреки
Ни перед кем
Не преклонять колени нам!
Молились на Распутина царьки,
Молилась революция на Ленина.
За эту христианскую любовь,
Мессией новым
Воссияв над душами,
Он приказал расстреливать попов
И рушить храмы...
И стреляли... рушили...
Молилась Джугашвили вся страна,
Дымящему своей «герцеговиною»,
А в лаковых сапожках сатана
Без счёту души пожирал невинные...
История, молю:
Не утаи
Всю глупость нашу –
Это нам невыгодно,
Ведь фюрер ныл:
«Все маршалы мои
Якиру-генералу в денщики годны!»
Но встал Иона
Под свинцовый град.
Каты, лгуны,
Христопродавцы –
Горе вам!
А вдруг ещё живёт на свете гад,
Вогнавший пули
В Блюхера с Егоровым?
Погубленных светил –
Не счесть имён,
Казнили их
И в розницу, и оптом мы.
С благословенных
ленинских времён
На этот счёт
Большой имеем опыт мы!
Уже Чайанов рухнул у стены,

Сгноён Вавилов, преданный забвению,
 И расцвели лысенки-болтуны
 С извилинкой от шляпы –
 Псевдогении.
 А чтоб народ, безмолствуя,
 Серел,
 Пророческое слово испохабили,
 И с Гумилёва начавши «отстрел»,
 Закончили Корниловым и Бабелем.
 Лубянки
 Обезглавили страну,
 И аж до Волги
 Кровью истекали мы –
 Нас потому и били в ту войну,
 Что преклонялись мы пред истуканами!
 И я поклоны клал
 С молодых ногтей
 То Кобе,
     То Никитушке,
         То Брежневу, –
 Чем раб покорней,
 Тем сатрап лютей!
 Молюсь,
 Чтоб не осталось всё по-прежнему...

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Михайло НАЄНКО, д.ф.н., проф. (Київ)

ПРО МЕЖІ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

Межі будь-яких літературних явищ – проблематичні. Майже в усіх випадках доводиться говорити про так звані перехідні періоди, які часом затягуються на десятиліття чи й століття. Між середньовічною і ренесансною літературами перехідний період тривав майже сто років, між романтизмом і реалізмом – років двадцять (бідермаєр), а реалізм і модернізм протягом певного часу співіснували фактично безрозривно. Останній, тобто – модернізм, мабуть, досі існує в межах постмодернізму, і немає на те ради. Бо ж літературний процес – річ жива і на хронологію зважає не завжди.

Шістдесятництво – явище, сказати б, серединної стадії модернізму. Ранній (принаймні в нашій літературі – кінець XIX – перша третина XX ст.) насильно був перерваний відомими сталінськими репресіями. Відродження почалося в діаспорному МУРі (кінець 40-х рр.), потім – у так званій Нью-Йоркській групі поетів (середина 1950-х), а пік того відродження припадає на шістдесятні роки в літературі материкової України. Тоді ж, на останній стадії його, з'явилися і перші паростки постмодернізму (В. Стус, І. Калинець), який набув активнішого розвитку лише в 1990-х роках, уже в часи української незалежності; залишається лиш непростим питання якісної характеристики його. Але це предмет для іншої розмови.

Шістдесятництво як етап модернізму зароджувалось не у власне шістдесятих роках. І не було воно явищем масовим. Коли в якомусь там році у Львівському університеті організовано було зустріч із Ліною Костенко і автор вступного слова про неї Тарас Салига сказав, що шістдесятників було багато, то поетеса трохи було не зірвала ту зустріч. Вона різко сказала: "Якщо їх було багато, то чого ви запросили мене одну, треба було всіх, тих, що "багато"?!". Це був, звичайно, характерний для поетеси максималізм, але – недалекокий від істини. Справжню літературу, як знаємо, творить хтось **перший**, потім **другий**, **третій** і т. д. Про всіх одразу не скажеш, тому спинюсь коротко хоча б на **"перших"**, з того, звичайно, погляду.

"Першими" тоді були, як часто трапляється, не наймолодші. Про потребу нового слова в майже мертвій літературі п'ятдесятих років заговорили спочатку старші – О. Довженко (виступ на письменницькому з'їзді в 1954 році) і М. Рильський (збірка віршів "Троянди і виноград", 1956). Мабуть, незалежно від них нового слова запрагли Ліна Костенко ("Проміння землі", 1957, "Вітрила", 1958) і Д. Павличко ("Любов і ненависть", 1953, "Чорна нитка", 1958 та ін.). Але справді межовими в шістдесятництві слід вважати поему

І. Драча "Ніж у сонці" (1961), його збірку "Соняшник" (1962), збірки М. Вінграновського "Атомні прелюди" (1962), В. Симоненка "Тиша і грім" (1962), В. Коротича "Золоті руки" (1961), "розсипаний на етапі верстки" "Зоряний інтеграл" Ліни Костенко (1963), "Б'ють у крицю ковали" Б. Олійника (1962) і ще деякі. Максим Рильський серед них виділив тоді лише трьох – І. Драча, М. Вінграновського, В. Коротича (див. його статтю "Батьки і діти", 1961), а з критиків на декого з них звернули пильнішу увагу Л. Новиченко та С.Крижа-нівський (див. їхні передмови-післямови до названих збірок І. Драча, М.Вінграновського). Старші письменники (переважно другого ешелону, на зразок П.Воронька, М. Шеремета й ін.) сприймали шістдесятників неприязно, з сатиричними епіграмами на них і т. д. ("Драч

– як циркач на дроту”, – приблизно так реагував на стильову новизну І. Драча П. Воронько. Та й П. Тичина звикав до шістдесятників не дуже швидко. Ще в 1961 році він міг із подивом перепитувати, а хто вони такі, ті шістдесятники, і лише в 1963 році зізнався в одному з віршів, що “на нас вони вже не похожі, хоча й цілком від нас ідуть”.

“Межа” шістдесятницької прози виявлялася спокійніше і трохи довше в часі. Якщо

Є. Гуцало першу збірку новел “Люди серед людей” видав 1962 р., В. Дрозд – “Люблю сині зорі” теж 1962 р., то найбільш шістдесятницька “Зав’язь” Гр. Тютюнника з’явилася тільки 1966 р. Тоді вже почалися й перші нагінки (арешти) на шістдесятників, а Б. Олійнику здається, що вони вже скінчилися і загалом – “Там, де ми відбули, там, де наше відтьохжало літо, – забілили сніги... забілили сніги... замело”.

Ніде правди діти, майже вся шістдесятницька творчість на материковій Україні була перейнята ідеєю “відродження” лєнінізму, який, нібито, був скомпрометований сталінізмом. Навіть найбільш “кримінальна” для свого часу в УРСР монографія І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація” (рукопис 1966 р.) збудована на імперативах лєнінізму. В одних випадках це була, можливо, й ширма, але нерідко – щира віра у святість лєнінізму. Тоталітарний режим у вихованні своїх співців справді успіху одурманення не одного покоління письменників досягав.

Ідеологічна межа початкового шістдесятництва – лише один аспект проблеми. Значно важливішим видається аспект художній, естетичний. Шістдесятники ніколи б не стали явищем, якби не сказали суто свого естетичного слова. Вони відмовились від слова плаского, номінативного, натомість звернулись до асоціативних форм мислення, до стилю, що передбачає поліфонізм, підтексти й надтексти в їхніх образах. Література відтак набувала змістової об’ємності, а картина світу, створювана письменниками, поставала символічною й безбережною. Інколи в цих символах можна було заховати якусь крамольну щодо радянського ладу ідею, і тоді каральним органам влади мимоволі доводилось набувати фаху літературознавця. Найбільш очевидним це стало в часи пізнього шістдесятництва, коли на зміну переважно ліричному струменю шістдесятництва прийшов епос. Посильним він виявився для трохи старших за віком письменників – Григорія Тютюнника (“Вір”, 1962), Олеся Гончара (“Собор”, 1968), Романа Іваничука (“Мальви”, 1968) та ін. Два останні одразу були вилучені з літературного процесу, опинилися в спецсховищах, що дуже своєрідно вплинуло на “перші особи” в шістдесятництві. У деякого намітився цілковитий ідеологічний злам, і тому можна сказати, що вже тоді для деякого шістдесятництва себе вичерпало.

Мало значення і зовнішнє втручання в творчий процес письменників. У другій половині шістдесятих і на початку сімдесятих років почалися не тільки арешти дисидентів (які були і літераторами, і математиками, й інженерами, біологами, істориками і т. ін.), а й “фізичні” обробки письменників партійними та адміністративними установами. Спілка письменників перетворилася тоді на відвертий каральний орган: з її членів відраховано кількох відомих письменників, дехто, як Микола Лукаш, сам подав заяву, щоб його арештували замість критика Івана Дзюби. Спілчанські догани оголошувались Іванові Драчу, міліція затримала Бориса Олійника і Євгена Гуцала (як нібито “дрібних хуліганів”, що напідпитку поверталися з похорону Соботовича), різні форми тиску чинилися на письменників, які виступали на похороні Володимира Підпалого, і т. д. Та найбільшим моральним ударом по письменству стали арешти І. Світличного, Є. Сверстюка, І. Дзюби, В. Стуса, І. Калинця,

В. Чорновола та ін. Ті, що залишалися на свободі, стали вести себе по-різному. Менш відомі, наприклад – Микола Холодний, почали публічно каятися в своїх націоналістичних гріхах, складати вину за них на І. Світличного, Є. Сверстюка, Б. Антоненка-Давидовича та ін. (“ЛУ”, 1972, 7 липня). Василь Яременко гірко розкаювався, що в передмові до творів Олександра Олеся “не дав читачам всебічної партійної оцінки політичних, класових позицій поета”, і складав “найщирішу подяку за гостру, справедливу і по-партійному принципову критику, яка допоможе мені в майбутньому уникнути тих прикрих прорахунків, про які йдеться сьогодні” (“ЛУ”, 1973, 25 вересня). Щось подібне в покаянному жанрі було витиснуте також з Івана Дзюби, а деякі “чисті” поети й прозаїки “першої величини” в шістдесятництві свої покаяння стали виливати в антитворах з цілковитою ідеологічною заангажованістю. Борис Олійник, наприклад, перетворився на найбільш співучого “солов’я партії” (“Я комуніст, і цим усе сказав...”), Іван Драч почав теж “дихати Леніном”, Дмитро Павличко запевняв, що Ленін “до сонця подібний”, а “Партія – очі мої, Партія – мова моя”. Про тодішнього Віталія Коротича

годі й говорити: він став трубадуром радянської влади не лише в межах СРСР, а й на закордонних теренах. Чого варті його поема "Ленін, том 54" чи публіцистичний роман "Лице ненависті", в якому йдеться про бідолашних євреїв, що виїхали з СРСР до ненависної Америки і там поневіряються як жебраки чи, кажучи пізнішим словом, бомжі. В той час замовкли майже на десятиліття лиш кілька шістдесятників, найвідоміші серед яких – Ліна Костенко і Валерій Шевчук. Озвалися вони аж на рубежі 70-80 років, але це вже була не шістдесятницька, а якась інша творчість. Цими роками можна означити найбільш виразну межу шістдесятництва. Тоді, до речі, назавжди замовкла вся проза шістдесятників, бо саме в березні 1980 року наклав на себе руки найвиразніший представник її Григорій Тютюнник.

Сучасна російська критика почала пропагувати думку, що їхня література шістдесятників була недостатньо глибокою чи знаковою. "Кто же сейчас будет читать аксеновских "Коллег" или гладилинские исповедальные повестушки?" – вигукує, наприклад, критик Владімір Бондаренко. Значно серйознішою, на його думку, стала російська література так званих "сорокарічних", які потіснили шістдесятників і глибиною розуміння ситуації, що склалась тоді в СРСР, і правдивістю її освітлення. В чому полягала та правдивість? На думку В. Бондаренка, вони дали епічну картину того, що "стагнація" в СРСР насправді була "розквітом", а розпад СРСР на початку 90-х років – це найбільша трагедія ХХ століття. Серед авторів цієї теми найпомітнішими є колишні "сорокарічні" А. Бітов з романом "Пушкинский дом", В. Маканін – роман "Андеграунд, или Герой нашего времени", О. Проханов – роман "Надпись" (див.: "Литературная газета", 2005, 5-11 октября).

В Україні не було своїх "сорокарічних" як сформованого літературного угруповання; їхню роль продовжували виконувати шістдесятники. На початку 90-х років, з утворенням незалежної України ті з них, що продовжували працювати в літературі, сприйняли розпад СРСР як найбільше благо в історії народу України і у власне творчості. Ентузіазм їхній, щоправда, не був таким палким, як у роки 60-ті, але продовжував, як пише В. Корж, озиватися "глибинним рухом нації". Ті ж, хто тимчасово ставав "солов'єм партії", поступово перетворювалися на співців патріотизму, України, її історичної долі і т. д. У цьому, мабуть, найочевидніша особливість ідеологічної літератури. У ній, виявляється, дуже легко поміняти "Я комуніст, і цим усе сказав" на "Я українець, і цим усе сказав", чи "дихаю Леніним" на "дихаю Україною", "партія – очі мої" на "Україна – очі мої" і т. д. Звідси напрошується питання, чи це взагалі **художня література**? Швидше всього маємо справу з **паралітературою**, і тому в авторів цитованих рядків власне **літературу** слід шукати в інших їхніх творах. А вони в них були і немало. Такої "селекційної" роботи не потребує творчість Ліни Костенко, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського. Останній був, мабуть, останнім шістдесятником у поезії. Можна навіть назвати конкретний вірш його, яким підведено ризику під поетичною енергією шістдесятництва: "Вночі, середночі, хтось тихо до мого слова підійшов...". Творчість Дмитра Павличка хоч і триває, але в ній дуже багато публіцистики, щоб бути власне поетичною творчістю. Спроби Івана Драча писати якимось цілком інакше, бути схожим на молодших постмодерністів із їхньою ненормативною лексикою та різними змістовими вивертами, з серйозною літературою теж навряд чи мають зв'язок. Мабуть, його остання збірка "Противні строфи" є останньою межею в шістдесятництві, точніше – могильною плитою на ньому. Історичних і теоретичних відхилень тут немає: будь-яке явище має свій початок і свій кінець. Поет, який колись міг запропонувати девіз шістдесятництва – "Ніж у сонці", мабуть, мав право у фіналі творчості "закрити тему" образом... "перо в..." (хто нездогадливий, нехай придумає риму до слова "напараці"). Чи можливе продовження творчості за цією межею, треба почекати. Хоч одне цілком очевидне...

Кілька років тому я з одним письменником сидів на літературному вечорі в клубі київського інституту "ЦВФ" російського шістдесятника Андрія Вознесенського. Він багато читав, розповідав про свої сутички з Хрущовим та іншими партійними і літературними бонзами, але якимось так читав і розповідав, ніби все це йому "окончательно надоело" (так, до речі, схарактеризував один його виступ уже в Москві і журналіст в одній з публікацій "Литературной газеты"). Мій сусід-письменник по закінченні вечора проказав: "Ми перебуваємо на похороні цілої літературної епохи". Сказано трохи різко, але не без резону: все, що народжується, неодмінно колись піде за межу...

СКАРБИ РІДНОЇ МОВИ

Олекса ВУСИК.

Зі «Словника українських синонімів».

ДЕНЬ – ДЖЕРЕЛО – ДИВО – ДИВУВАТИСЯ

ДЕНЬ, будень, Великдень, Великодень, деньок, деньочок, днина, днинка, днинонька,

*** Божий день; буденний день; вихідний день; від зорі до зорі (час); від зоряниці до зоряниці; від рана до ночі; від ранку до вечора; від ранку до пізнього вечора;

від самого ранку до самого вечора; від світання до смеркання; з ранку до смерку;

з ранку до темна; з рання до вечора; з рання до смеркання; з рання до темряви;

рахманський день; робочий день; русалчин день; світлий час; світловий день; святковий день; цілий день; цілісінський день; ціліський день.

ДЖЕРЕЛО, бурчак, бурчачок, вирун, вирунець, джерельце, живограй, животік, родень.

ДИВО, дива, дивація, дивизія, дивина, дивинка, дивище, дивниця, дивовежа, дивовиддя, дивовижа, дивовижжя, дивовизія, дивовіжа, дивовина, дивовисько, дивовище, дивогляд, дивогляддя, дивоглядія, дивоглядь, диво-дивина, дивота, дивоці, дивце, диковина, диковинка, здиво, кумедія (веселе диво), курйоз (т.с.), подивина, продиво (велике диво), прочудо, сміховина, сміхота, чортовина, чортовниця, чуд, чудасія, чудерство, чудеса, чуднота, чудо, чудо-юдо, штука (Оце так штука!), штукерія, штуковина.

*** дивна дивина; дивна річ; диво в решеті; диво дивенне; диво дивне; диво з див; чудеса в решеті; чудо з чудес; чудо краси;

Приповідки: Велике диво – опеньки!

ДИВУВАТИСЯ, зачудуватися, подивуватися, чудуватися,

***

дивом дивуватися; робити великі очі.

Слова здивування: Батечки мої! Батечку мій! Де це видано? Диви! Диви-но! Дивись! Ти диви! Дивина та й годі! Дивіться на нього! Дивна річ! Дивовизія та й тільки! Дій його батькові! Дій його кату! Леле! Лелечки! На тобі! Ненько моя рідна! Нечувана річ! Ніколи б не подумав! Ну, а ви бачили таке? Ну й ну! Овва! Ов, а се що таке? Он як! Отака ловись! Отакої! Ото маєш! От так дива! От тобі й маєш! От тобі й на! От тобі й раз! Отуди до біса! Отуди к бісу! Отуди к лихій годині! Отуди к манахам! Оце так! Оце так да! Оце так так! Оце так штукерія! Оце так штуковина! Піди ж ти! Подумати тільки! Те-те-те! Ти диви! Ти дивись! Тричі дивно! Туди до лиха! Тю! Хто б подумав! Чи ба! Чи бач! Чи всім таке буде! Чи ти ба! Чи ти бач! Чудеса та й годі! Що за біс! Що за дивина! Що за знак! Що робиться! Що тільки робиться! Що я бачу! Що я чую! Як то можна! Яка це тебе муха вкусила!

Святослав КАРАВАНСЬКИЙ (Дентон, США)

ДО ЗІР КРИЗЬ ТЕРНЯ!*Подача від 6.02.2005**

Легкість та взаємопритертість словесних форм наша мова завдячує мовному смакові десятків і сотень поколінь мовців, які й виробили лексичну палітру української мовної стихії. Наслідок «праці» цього незбагненного смаку можна наочно бачити на широкій різноманітності нашої лексики. Справді-бо, чому ми на море зеленого кольору кажемо зелень, а на барву неба – блакить?; на океан чорного тону – чорнота, а на рясноту жовтих барв жовтизна або жовтина? Чому не кажемо зеленота або чорнить або жовтінь, або блакитизна? Очевидно, що мовний смак наших предків вибрав з низки словесних варіантів саме ті, які ми і вживаємо сьогодні. Отже, мовний смак це та мовотворча категорія, якій ми завдячуємо виробленість і, коли хочете, красу нашої мови. Але процес творення лексики ніколи не припиняється. Тому наші сьогоднішні словесні пошуки так само потребують контролю з боку мовного смаку.

В НАУКУ ДО МОВНОГО СМАКУ!

Кожен, хто пише, не може не творити нових словесних одиниць. Унікальність подій та ситуацій вимагає від пишучої братії нема-нема та й уліпити якесь своє самобутнє слівце. Тенденція варту найширшого заохочення. Але ця тенденція має пройти крізь пильне око Редактора, котрий свою вимогливість і собі підпорядковує редакторів всіх редакторів – Мовному Смакові.

ВІДСТОРОНЮВАТИСЬ ВІД кого чи ЦУРАТИСЯ кого?

Мода – я б сказав – друга натура. Модні сьогодні форми відсторонюватись, відсторонений, відстороненість тощо у всіх на устах. Пише письменник: «Відсторонюючись від інших, ми хочемо відсторонитися від себе». А що як сказати «Цураючись інших, ми хочемо відцура-тися самих себе»? Що тут виграєш, а що програєш?

ЗА НАПОЛЯГАННЯМ чи НА ДОМАГАННЯ?

Особливої уваги з погляду мовної «притертости» потребує переклад іншомовних сталих зворотів. Тут у великій пригоді могли б стати якісні словники, але їх на сьогодні не дуже густо. Брак якісних словників плюс брак мовного смаку і породжує близьку до карикатурної лексику. Наприклад, такий пасаж: «Це тут за наполяганням графа... було(!) збудовано палац». Українській мові відоме слово домагання. Як переклад до російського слова настояние його наводить РУС А. Кримського, а також УРС АН УССР. Але в пізніших РУСах цей переклад знехтувано. Тільки РУС за редакцією В. Жайворонка відродив цей переклад. Та ж чи заглядав до РУСів автор наведеного пасажу? Очевидно, ні, поклавшись на свою ерудицію, яка часом дає «проколи». А правильно відредагований даний текст мав би виглядати так: «Це тут на домагання графа... збудовано палац».

* Зберігаємо правопис автора

БАГАТОБАРВНИЙ чи БАРВИСТИЙ?

Літераторам притаманна не тільки властивість творити нові словесні одиниці, але й уживати старі одиниці в нових комбінаціях. Робивши так, ніколи не шкодить подумати, чи ж ужите мною в новому словесному оточенні слово краще «засвічується», ніж в усталеному вжитку?. У статті літературознавця говориться: «Світ довкола був дзвінкий, багатобарвний...». Сказати, що слово багатобарвний у Бога теля з'їло, не можна. Воно має своє поле застосування у точних науках, хоч і там йому можна знайти заміну. Але річ не в тім. Авторка бачить світ дзвінким – і це слово декларує, що усій розповіді потрібна відповідна тональність. «Однотональних» слів є досить: барвистий, веселковий, квітчастий, ряснобарвий. Тож одне з них і треба тут ужити: «Світ довкола був дзвінкий, барвистий...».

ГІДНИЙ УСІЛЯКОГО НАСЛІДУВАННЯ чи ВАРТИЙ НАЙШИРШОГО НАСЛІДУВАННЯ? Б е з запозичення лексики від сусідів не обходиться жодна мова. Кінець кінцем, усі мови наслідували одна одну. Найрозвиненіші мови велику частину своєї лексики позичали у своїх сусідів з багатшими у певному історичному періоді мовами. Багато чого запозичили усі мови світу від найстародавніх мов через Біблію та інші релігійні твори. Отже, наслідування, як і бідність, не гріх, але для успіху воно потребує, хай і невеликого, але вибору. Коли наслідувачів є кілька, то мовний смак мовців вибере з кількох варіантів найкращий. Отже, будемо дивитися за варіантами і пропонувати їх мовцям. Пише член НСПУ: «Це слово...вживає...Л.Л., чия... порядність гідна усілякого наслідування». Коли в російській мові слово всяческий, завдяки цілому ряду ідіом, набуло певного зрозумілого для загалу змісту, то наведене у словниках наше слово усілякий не завжди може заступити свого російського двійника в усіх поширених ідіомах. Наприклад, сказати по-українськи «ця жертовність вища від усіляких похвал» просто таки язик не повернеться. І це тоді, коли російське «выше всяческих похвал» звучить знаменито. Мовний смак підказує нам, що краще сказати «ця жертовність варта найвищих похвал». Зміст той самий, але нема штучности, натягнутости. Те саме із зворотом «гідний усілякого наслідування». Чи не краще сказати вжитку?. У статті літературознавця говориться: «Світ довкола був дзвінкий, – вартий найширшого або всебічного наслідування? Я б саме так і сказав: «чия порядність варта найширшого наслідування».

ТИХІШЕ! чи ТИХО! ТИХШЕ! ЦИТЬ!?

Діялоги у мові письменника дуже багато важать, коли йдеться про відтворення дійсності у тексті. Коли автор вкладає в уста своїх персонажів незвичну для даної ситуації лексику, такому автору годі сподіватися на мистецький успіх. Читаю в новелі: «Хтось крикнув: 'Тихіше, друзі! Передають щось важливе!'».

Чи ж слово тихіше надається, щоб його можна було крикнути?. Слово довге і в побуті не вживане. Коли люди кричать, то це звучить так: Тихо!, Тихше!, Цить!. Кілька зайвих літер і правдивість картини зіпсовано. Отже, в діялогах треба орієнтуватися на мовну реальність, схвалену поколіннями мовців, а не на словникові зразки.

* * *

Чи ж треба щось додавати до сказаного?

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

Надія ТУБАЛЬЦЕВА

КУР'ЄР УКРАЇНСЬКОГО ЧАСУ

Його ім'я відоме в Україні всім, хто цікавиться сучасним українським літературним процесом. Протягом 11 років Григорій Гусейнов видає літературний та культурологічний журнал "Кур'єр Кривбасу", на сторінках якого друкує твори майстрів новітньої української літератури.

Від започаткування часопису головний редактор визначив єдиний критерій для потенційних авторів – художня цінність їхніх творів. Відома мистецька теорема – "художник – це стиль" – стала аксіомою.

Інколи тексти, які друкуються в "Кур'єрі Кривбасу", епатують не тільки пересічних читачів, але й письменників. Втім, не треба забувати: творчість – відбиток часу. Наш же "постсоцреалістичний" час – це чергування струсів, розчарувань, долання проблем, пошуків виходу із тупиків. Час розквіту егоцентризму й нігілізму. Час гніву у будь-яких його потворних проявах. Автори журналу шукають "героя нашого часу" і, не знаходячи його, свідомо чи на підсвідомому рівні фокусують безмежний світ, що є продуктом геніальної творчості Бога, в одній точці – точці письменницького "его". Декларація цього процесу: "Я – частка Великого Цілого. Я несу в собі всю інформацію про світ. Принаймні, у власному творі я маю право бути центром Всесвіту...".

Публікуючи твори талановитих, але втомлених від пошуків героїки письменників, зневірених у тому, що істина взагалі існує, що гармонія – це основа світоладу, Григорій Гусейнов, напевно ж, намагається тільки зафіксувати сучасний український літературний процес. І, безумовно, при цьому впливає на нього, беручи на себе відповідальність за наслідки оприлюднення...

Твір, як справедливо помітив Пушкін, – "пам'ятник себе ...нерукотворний". Часопис – нерукотворний пам'ятник процесу. "Пам'ятники собі" бувають недовговічними, на відміну від монументів "процесуального" рівня. У багатьох авторів, завдяки тому, що "Кур'єр Кривбасу" існує, видається регулярно, потрапляє до рук письменників, які повинні бути першими читачами творів "братів по перу", протягом багатьох років є можливість друкувати давно, нещодавно та щойно (переважно) написане. Не писати "у стил"! Це фантастика!

Ця літературна "негайність" – також ознака нашого часу. "Отакі ми..." – думаєш, читаючи тексти часопису. Ці тексти – своєрідне "знеболювальне" для митців, беззахисних перед дійсністю. Митці – ніби люди без шкіри: знеболювальне потрібне їм, щоби ураження не доводило до шоку, не ставало причиною смерті...

"Кур'єр Кривбасу" – задуманий і зреалізований Григорієм Гусейновим як культурологічний проект – унікальне явище в нашій літературі. Подібного йому немає в світі, бо ж немає у світі подібного нашому літературного процесу: деструктивного на рівні суб'єктів й конструктивного сакраментально. Традиційно. Глибинно. Автори на сторінках часопису ніби колективно пишуть "глибинну книгу" України часів великих змін. Гусейнов пише також. Бо насамперед він – письменник.

2000 року побачила світ книга прози Григорія Гусейнова "Станційні пасторали". Неймовірно щемливий, сумний і прекрасний гімн дитинству. Герой роману – семирічний хлопчик, що через його почуття та відчуття кожен має можливість відтворити світ свого початку життя. Які несхожі наші реалії дитинства й спогади про нього, і які схожі ми у цьому віці. У сім років ми всі ще бачимо Бога, відчуваємо, де пролягає прірва між добром і злом, і головне – ми переконані, що обов'язково завжди будемо щасливими. У дитинстві ми безсмертні.

Голодне, непевне, наповнене острахами життя на кутку станційного селища. Життя без натяку на іділію. Пасторальним зробила його відстань у кілька десятиріч. Кожна дрібничка у тому далекому дитинстві має

значення. Тоді мама була красива, а батько, змучений війною, полоном, таборами, так сильно й щиро любив і маму, і маленького свого сина, – як ніхто нікого ще не любив... Прекрасного у ті жорстокі часи було більше, ніж у наш жорсткий час. Так народжувалась пастораль.

Відомий Григорій Гусейнов в Україні і як есеїст-краєзнавець. Дивовижні як наснага дослідника рідного краю, так і продуктивність його праці. Здається, що автор постійно перебуває в мандрах: їздить, розпитує, вивчає архівні матеріали, фотографує. Пише. Багато й цікаво. Його тритомне дослідження “На землі на рідній” і восьмитомник “Господні зерна” – це справжня сага про ріднокрай. Я не вірю, що у створенні цієї саги Гусейнов зупиниться. Він – письменник екстремал, тому до перев’язування краєзнавчого “манускрипту” пуповиною справа ніколи не дійде... Цікаво, коли Гусейнов пише художню прозу, адже вона – диктаторка літератури – підпорядковує собі сам дух письменника, вирівнює життєвий шлях, перетворюючи його на фабулу чи потік?..

Коли головний редактор “Кур’єра Кривбасу” встигає читати ті численні рукописи, які стікаються до Кривого Рогу звідусіль? Якою інтуїцією керується, формуючи кожен наступний номер? Скільки часу витрачає на це? Ми здивовані тим, що він друкує тексти “з душком”, ображаємось, що в черговому числі не надрукували наш твір, сперечаємось, переконуючи одне одного в сумнівній цінності тієї чи іншої публікації. Зачитуємось новим блискучим “одкровенням від NN”, дивуємось і набиваємо оскомину. “Кур’єр Кривбасу” – це ми, це – інтелектуальна Україна.

Гусейнов збирає “господні зерна”, розсіпані по нашій землі. Оре, сіє, збирає врожаї. Колосальна працездатність! Він як брахман, який своїм життям доводить, що у світі панує дух. Дух, що проростає з духовного посіву, як жито із зерна, і породжує новий свій прояв... Міф – духовне поле минулого – стихії мистецтва сьогодення і – десь попереду – божественно-прекрасне майбуття незнаной світом України, – це зміст брахманства Гусейнова. І як зірки у серпні, зриваються і відлітають, даруючи передчуття прекрасного завтра – наші твори, які бачать світ із волі його...

Література в Україні ще не покликана... Нас не кличуть. Ми приходимо тоді, коли потрібні. У нас, як у жерців, завжди напоготові усе, щоби здійснити священний ритуал... А часопис – як Вересове поле, де збираються волхви на своє віче. Таке “поле” знаходиться у центрі Кривого Рогу. Так захотів Григорій Гусейнов.

Листопад 2005, м. Новомосковськ

Святослав КАРАВАНСЬКИЙ (Дентон, США)

СЛОВОТВОРЧИЙ ЗДВИГ ЯРА СЛАВУТИЧА

Коли читаєш сучасних українських поетів, нема-нема і натрапляєш на суржик. Бо як інакше назвати такі перли, як **головастик**, **хряк**, **навзрид**, **спесивець**, **неспіша** /повагом/ і десятки інших, запозичених з російської мови слів, що на них можна натрапити у творчому доробку загалом талановитих авторів та авторок. Епідемія суржику, вийшовши з неосвічених кіл суспільства, перекочувала сьогодні до тих прошарків, які мали би бути хоронителями української мовної спадщини, насамперед до літературних кіл, до середовища викладачів усіх рівнів, одним словом до інтелектуальної еліти.

Суржик – це перехідний етап до повного зникнення української мови. Чим можна пояснити широке поширення цього смертоносного для нашого національного існування феномену?

Побіч усіх незалежних від авторів причин, головною причиною є відсутність належного мовного вишколу у писацької братії. Поети, наприклад, ніколи не задовольнялись наявним словниковим запасом української мови і шукали й шукають компактної лексики, яка могла б заступати задовгі словесні одиниці прозової мови. Такий пошук обертався на словотворчість,

оперту на лексичні можливості рідної мови. В умовах же двомовності деякі поети не завдають собі труда творити свою українську лексику, а вдаються до позичок з російської мови. Утворюється мішанина – суржик.

Поети ж, які мають словотворчий хист, здатні самі творити потрібну лексику, спираючись на українську мовну традицію. Саме такий шлях обрав у своїй творчості український поет на канадській землі Яр Славутич. Його поезії багаті на ним самим створену лексику, яку так вдало скомпановано, що читач сприймає її за питому українську лексику. Наведу цитату:

...Повчав, як треба в злагоді нам жити –

Самопосвятно Синтові служити...

Читаючи ці рядки, читач зрозуміє їх без жодної надуми: усі слова зрозумілі, але ж слово **самопосвятно** – це творчий винахід поета. Воно настільки зрозуміле, що читач не тільки не **спотикається** об нього, а сприймає його як питоме українське слово. Воно таким і є, але його вперше запропонував нам Яр Славутич. У словниках зафіксовано слово **самопосвята**, що є синонімом до слова **самопожертва**. А поет утворив від цього слова прикметник **самопосвятний**, а від нього прислівник **самопосвятно**. Здається, ніби це не так і важко. Для того, хто закоханий в українську мовну стихію, це може й справді не важко. Але треба бути на «ти» з цією стихією, відчувати її дух, мати мовний смак. Тоді справді винайдення нових слів не буде важким.

Мовна стихія вабила Яра Славутича з малих літ, і це видно з тих лексичних зразків, які ми подибуємо в його творах. По дорозі на заслання поет так звертається до беріз:

О, білорі! Вас я незлюбив,

Вас, вид Москви, зненавидів **до гиді**...

Ідіому **до гиді** Славутич міг почути ще змалку. Якщо ж він створив її сам, то це також свідчить про те, що нашу мовну стихію він відчуває, як тепер кажуть, «шкірою». Саме тому він може написати

ой, дикі ж, дикі береги

або,

тоне-тоне у квітах шлях.

Це все перегуки з народними піснями, які поет чув змалку. З народною творчістю споріднено і такі його лексичні одиниці, як

дівич-бори /цілинні ліси/,

безкрай-дороги /безконечні шляхи/,

розмай-земля /мальовничий ландшафт/.

Не без впливу народньої творчості вживає поет і такі «власного розливу» епітети, як

вітроногий,

білошатрий,

солемоверхий,

міцнотілий,

такі образні іменники, як

буйнозілля,

буйноросся.

Нема такої частини мови, до якої поет не доклав свого словотворчого хисту. Поетові прислівники:

навпопад /навдогад/,

знагла /раптом/;

дієслова:

обвагітніти /обважніти/,

звергувати /звергати/,

зернити землю /запліднювати землю/.

Про зв'язок поетової мови з народними джерелами свідчить і вживання ним деяких діалектних форм, більшість яких у жодних словниках не зафіксовано:

коміть головою /сторчголов/,

югати /шугати/,

конозистий /прискіпливо-в'їдлиий/

звиннистий /спритний/,

назуспіт /назадгузь/.

Спираючись на своє глибоке знання живої стихії, Яр Славутич прикладає це знання, коли ритміка й римування потребують новотворів. Проблема словотворчості в поезії не нова. Відколи людина стала віршувати, у неї виникла потреба знаходити форми відповідної структури: з певною кількістю складів, а також із певним закінченням. Згадуючи часи, проведені на дідовому баштані, коли він тримав у руках скибку кавуна, поет пише:

Багіріє скибка, як неповний місяць,
Немов її створив...

Тут треба дати слово, щоб римувалося із словом **місяць**, і заразом, щоб мало п'ять складів. Таких канонізованих мовою слів немає, але текст підказує, що тут на місці було б слово **живописець**.

Коли ж воно не має п'ятьох складів!

І тут у пригоді стає пошук, спрямований на створення такого синоніму, щоб він був зрозумілий і мав п'ять складів. Пам'ятаючи слова **краснописець**, **мордописець**, **образописець**, поет перебирає їх у пам'яті і раптом видає на-гора **картинописець**!. А рука одразу й запише:

Багіріє скибка, як неповний місяць,
Немов її створив **картинописець**...

Отак наша мова збагатилася на ще один синонім до слова **маляр**.

Здатність творити зрозумілі словесні форми, відповідно до стандартів рідної мови – це, поза всім іншим, ще й дійова зброя проти безкебетного суржику, до якого вдаються особи, неспроможні здобути на поетичні синоніми.

Деякі сучасні поети, щоб не утруднювати себе пошуком поетичних синонімів, уплітають у свої вірші лексику, властиву технічній мові:

лунаючий,

волаючий,

спрямовуючий,

терзаючий.

Яр Славутич не дозволяє собі іти по цій лінії найменшого опору і протиставить канцеляризмам українську поетичну лексику. Він пише:

Коли відвага клекотіла вшир,
Коли цвіли **дороговказні** зорі,
А по лісах визвольницька стопа
Гула, як дзвін, звитягою УПА.

Там, де поет вжив створене ним або й запозичене слово **дороговказний**, дехто з легким серцем напише **спрямовуючий**. І це не один окремий випадок, Яр Славутич постачає нам цілу в'язку поетичних слів для заміни немилозвучних дієприкметникових форм. Тут варто вдатись до порівняльної таблиці:

Важкі епітети Епітети Славутича

лунаючий
лікуючий
літаючий
с(і)яючий
надихаючий
шпигаючий
тяжко ступаючий
охоплюючий
нуртуючий

столунний, повнолунний, стодзвонний, далеколунний
бальзамний
пурхливий
стопромінний
снажливий, снаговитий
стожалий
тяжкостопий
широкосяжний
вулканний.

Цю таблицю можна б було продовжити чи не на повну сторінку, але навряд чи такий «табличний» стиль буде цікаво читати, тим паче, що крім поетичних епітетів наш поет розкрив свої словотворчі потенції і в ряді інших словесних категорій. Наша мова, як зрештою і всі мови світу, не вільна від іноземної агресії. Одні схвалюють появу іноземців у нашому лексиконі, інші на дух не переносять цих зайд, отже цікаво як же ставиться до інвазії іноземців Славутич. Спробую дати відповідь.

Попри той факт, що канадський бард більшу частину свого доробку написав в англomовному середовищі, слів-англіцизмів у його творах майже немає. Який разючий контраст із письменною братією, що пише далеко від англomовних ареалів! Кількістю англіцизмів сучасні «просунуті» модерністи побивають усі рекорди мавпування. У творах Славутича я натрапив на один-єдиний англіцизм: на слово **домена** /сфера, царина/, хоч воно в англійській мові теж є запозиченням з латини.

Зате у творчості Славутича помітна тенденція «навспак», а саме поет намагається, де це можливо, обходитися українською лексикою, хоч там можна вжити й іноземну:

Дарма, що звідавши *гуменних* паль,

І **назвознавства** підхопивши зброю,
 Достотно вивів «несвідомих» нас
 Від адигейців чи лихих черкас.

Замість **топоніміки** поет уживає **назвознавство**.

Так само у творах канадського українця не знайдете слова **граціозний**, зате натрапите на новотвір **тонкостанний**. Довгому запозиченому слову **апокаліптичний** поет знаходить заміну **кінецьсвітній**. Замість іноземного слова **вертикальний** поет воліє вживати поетичний новотвір **відземний** за аналогією з формою **поземний** /горизонтальний/. Задовгому, з примусового асортименту «академіків» Бі-лодіда й Русанівського слову **човноподібний**, Славутич пропонує заміну:

Здавалось, дальнє коливання хвиль
 Пливло, як море, під **човнастий** бриль...

Скорочення задовгих форм – є однією з ознак поезії. Поетична мова найстисліший та найекономніший спосіб висловлення думки. Ясна річ, що й наш поет, де тільки міг, скорочував задовгі лексичні одиниці: замість **укритий шрамами**, вживає **шраmistий**, замість **виснаження** – **виснага**, замість **драконівський** – **драконський**, замість **з навколишніх місць** – **знадовкіл**:

І ви, мале дитинство безпорадне,
 Ішли до хутора, де **знадовкіл**
 Лицарство Січі дихало відрадне.

Дуже вдалим під цим оглядом є іменник **нестрим**, що заступає у Славутича довші і почасті штучні форми **стрімкість**, **стрімливість**, **навальність**.

Усі наведені «короткотвори» – «власного виробництва» поета.

Українській мовній стихії властиве творення складних слів типу

широкополий.

Такі форми поширені і в живій і в літературній мові. Канадський словотворець не міг не скористатися цією можливістю творення місткої лексики у своїх поезіях, де ми подибуємо ціле гроно таких форм:

холоднзорий,

пишношатний,

багатошалий,

високолетний,

зеленодахий:

Зеленодаха церква прастара

Стояла в центрі, недалеко школи...

Цікаво, що новотворам письменника притаманні риси, характерні багатьом українським формам, а саме ряснозначність. Так слово **многота** поет канонізує для кількох значень. Часом **многота** – це **безліч**, а часом – **розмаїтість**. І це аж ніяк не шкодить розумінню висловленого. Створеній самостійно лексиці поет надає властивостей, притаманних уже канонізованим словесним формам.

Українська мова успадкувала від численних поколінь вдалі ідіоматичні звороти, лексичні пари й образні словосполуки. У своїх творах наш бард вживає ці мовні перлини і разом творить свої, переосмислює й переробляє відомі звороти:

Гаврило слухав. Та слова Павлові

Йому не легко **йшли до голови**...

У цьому тексті **йти до голови** значить **засвоюватись**. Це дуже влучний і легко зрозумілий поетів нотівір. Можливо, що письменник використав і переосмислив відомий український зворот **йти до голови по розум**. У творах Славутича таких зворотів можна назбирати чимало:

грабуй награбоване!

безборщівний світ,

вдіяти диво,

сумний душею.

Особливо хочеться відзначити образне окреслення поетом **покидьків суспільства**, яких він іменує складним словом **жужіль-сміття**.

Не цурається поет і влучних прозових епітетів, які вдало передають те чи те поняття. Так він вживає слово **народоправний** саме там, де інші творці віддадуть перевагу слову **демократичний**. Переосмислює він і здебільша поширене за Збручем українське слово **пробоем**, створюючи прикметник **пробоевий** як синонім до слів **штурмовий**, **ударний**. Звертаючись до чесних професорів, які у «соловецькі» часи «рекли відважно істини історій», поет каже:

Живіть у вдячних споминах нащадків,

Які зметуть суспільности **відпадків!**

Відпадки суспільства – це галицький синонім до **покидьків суспільства**.

Для повного окреслення словотворчого доробку Яра Славутича потрібно було б видати «Словник неологізмів Яра Славутича», який сягнув би до тисячі словесних одиниць.

Але нема рожбез колючок. Так само нема словотворчості без промахів. Усяке новаторство не обходиться без невдач, тож і словотворці часом хиблять. Така вже доля усіх винаходів. Ми знаємо з практики, що не всі оригінальні винаходи стають надбанням людства. Одні винаходи світ підхоплює і вживає, інші ніколи не втілюються в життя. Те саме і зі словесними новотворами. Усі слова людських мов були колись новотворами. Їх вигадували особи з розвиненим мовним

смаком, а загал підхоплював новотвір, якщо він був удалий. Саме так і творилися людські мови: винахідники-мовотворці вигадували або перекладали з інших мов слова, а народ добирав з цих винаходів те, що легко надавалося до спілкування. Що не надавалося до спілкування під оглядом легкомовності і зрозумілості, то лишалося за бортом живої мови. Це й був процес, який ми тепер окреслюємо, як творення мови народом. Цей процес мав два етапи: винахід слова мовотворцем та підхоплення доладних форм загалом мовців. Так було протягом усієї історії розвитку мов. Так воно є й зараз. Дехто з наших сучасників пропонує нам новотвори, запозичені з чужих мов: **ноу-гав** /досвід/, **оффшорний** /заморський/, **менеджер** /управитель/ тощо, а деякі інші сучасники – письменники й поети – пропонують загалом свої словесні винаходи. Саме до цієї другої категорії належить Яр Славутич.

Наведу кілька новотворів поета, які, на мій погляд, не стануть зразками наслідування для українських мовців:

Чи вже й твої праукраїнські кості
В московській **ом'ясилися** корості?

Слово **ом'яситися** у даному тексті значить **обрости м'ясом**.

Наведене слово має okazийний вжиток – воно зрозуміле і може бути вжите у даному поетичному контексті. Для інших контекстів воно, як на мене, не годиться. Ще один приклад:

А грім кресав, як та козацька криця,
Що від шабель вергала гнів **шарпкий**....

Слово **шарпкий** важко вимовити. Наш язик так і хоче вдатися до вимови **шпаркий**. І так воно, очевидно, й було, що запропонований багато століть тому колишнім словотворцем прикметник **шарпкий**, мовці стали вимовляти **шпаркий**, і до нас це слово дійшло саме в останній формі.

Треба визнати, що відсоток таких трохи невдалих новотворів у доробку поета дуже малий. Наявність же таких форм свідчить, що процес словотворення – не є чимось легким, на взір перебирання печива. Це досить напружена праця інтелекту, залюбленого у поезію та слово. І в цій праці можливі невдачі.

Український поетичний цех репрезентують сотні, коли не тисячі справжніх поетів. І кожен з цього числа вносить у поетичну скарбницю щось нове, щось невідоме своє, чим його творчість різниться від творчості побратимів по перу. Тому осмислення і вивчення української поезії неможливе без знайомства з усіма її представниками, з усіма її стилями, манерами і напрямками. Серед цього саду поезії – у ряду її новаторів-словотворців, одне з чільних місць належить синові херсонських степів – українському поетові Канади Яру Славутичу.

Листопад 2005.

Микола СЛАВИНСЬКИЙ (Київ)

ГОРИЦВІТИ ЛЮБОВІ ГОЛОТИ

Поетичні алогізми Любові Голоти настільки наївно природні, по-жіночому безпосередні, що сприймаєш їх відразу, без жодних застережень, – від традиційної дилеми “любить – не любить” до страху перед самотністю й розкошування нею, від намагання зупинити час до визнання його всесилля. Найскладніше, воістину малозбагненне плетиво почуттів викликає рідне слово, вперше почуте в Кривому Розі: тривожне очікування з'яви найкрихітнішої блискітки материнської мови, розгадування одвічних її таємниць, сум'яття від непокори, здавалося б, простих речень та загадкової невичерпності фразеологізмів, недовіра до

високих фраз й водночас велика віра у вимовлене, сказане, коли хочеться, щоб тебе принаймні почули. Авторка знову й знову в різних віршах повторює, мов заклинання: “У слові я не согрішила”, “злукавлю я, та не злукавить слово”, “умру і відроджусь у слові”, “боюсь, що слово помирає”, “Й молюсь на слово. І молюся словом”...

Встановлені поетесою правила гри недвозначні: в образній системі її лірики мають право на існування і стихія умовності, і строга логіка. Та, як засвідчує збірка вибраних віршів “Опромінена часом”, що підбила підсумки тридцятирічного творчого шляху Любові Голоти, золота середина тут найприродніша. Її пошуки непрості, можливо, не завжди доречні, але характерні саме для цієї авторки – від перших збірок “Народжена в степах” і “Весняне рівнодення” до найновіших публікацій.

Золоті середини як довершеності, вивіреності чи й багатотрудної відшліфованості кожного рядка поетеса прагне сягнути здебільшого в межах традиційного віршотворення. Тяжіння до класики не просто очевидне, а визначальне. Авторка має за ідеал ясність думки й прозорість образних засобів. Для таких координатів чужі змістова неокресленість, словесні хитроуплетіння та метафорична туманність. Символи Любові Голоти, як правило, чіткі, виповнені прадавньою українськістю, осяяні тихим місячним світлом народного розуміння часоплину, добра і зла, свят і буднів, співіснування вічності й суєти суєт. І коли поетеса через роки знову й знову повертається до незабутніх квітів дитинства – горицвітів, то починаєш розуміти: саме вони – той символ, у якому зашифровано осердя чаросвіту її творчості.

Справді, сутність лірики авторки – саме в пошуку горицвітів (“Своїх птахів моя душа чекає // І творить диво – ярий горицвіт.”), а не, як здається на перший погляд, у мандрах кураю – отого незнищеного перекотиполя, яке нерідко лине поперед вітрів із рідної для Любові Голоти Дніпропетровщини аж до того, що залишилося від степів моїх пращурів, – кіровоградських закутків зросійщеного південного безмежжя: “Стерня. Курай. Порожнє видноколо. // І вікова, безвічна самота.”

Суха химера непокірного бур'яну під час нескінченних блукань набирається терпких пахоців роздолля, стає волелюбною часткою творчого привілля поетеси, великою (однак не повною) мірою визначає лад її плідного ужинку. Саме від батьківщини кураю – українського простору – аж хмеліє душа ліричної героїні першої збірки з промовистою назвою “Народжена в степах”. Це не просто відчуття неозорості з її невпинно рухливим центром – перекотиполем, а всотування безберегості чи й захлинення деручким безміром, пильне вдивляння у безкрайність і насторожене, ба навіть боязке вловлювання спорідненості свого внутрішнього світу із невичерпною неозорістю. При цьому просторова багатомірність гармонійно виповнюється історичною тяглістю (звідси – “опромінена часом” і душа, і доля). Така неоглядність співмірна хіба що з незглибимістю кохання – того, що воістину без меж і обмежень! Безоглядне оспівування його світлого анархізму, возвеличення махновської волі, осанна козацької душі – стрижневі мотиви чільної представниці так званої “жіночої поезії”. Щира, ніби осонцена, відвертість Любові Голоти сприймається як прагнення позаобрійної, недосяжної досконалості, на шляху до якої – несподівані повороти, круті перепади, звабліві вершини омріяного. Усе це зливається в цілісний часопростір вибагливого образотворення авторки.

Філософія поезії Любові Голоти, глибоко закорінена в національний ґрунт, живиться народнопісними та сквородинівськими джерелами, вбирає в себе перекази, міфи, вірування, пророкування. Витворюваний із допомогою них духовний безмір, не позбавлений язичницьких елементів, усе ж таки має християнське підґрунтя. Воно виразне, тривке. І це закономірно для авторки, яка принципово уникає будь-яких загальників.

Так, дбаючи про конкретику письма, вона вживає не абстрактні означення (наприклад, “бабусі”), а завжди індивідуалізовані, розтаємничені, мовби вихоплені з нетечі забуття: баби Настя, Варка, Ликерка... Це ж стосується квітів (“Куц віничця, куц тютюну, пасльон” або “Кривавник. Безсмертник. Полин.”), особливо часто згадуваних найрізноманітніших птахів, зрештою, всього стущого.

Особиста пам'ять ліричної героїні зливається із пам'яттю всенародною. Пильне вдивляння в серцевину процесів і явищ посилює предметність письма, обумовлює його щільність чи й певну в'язкість. Вона відчувається тоді, коли авторка вдається до відвертих прозаїзмів (“Ти знаєш, що тобі три роки, // що батько твій бурильник, // а тепер хворіє...”), прагне опоетизувати буденність трудів і днів тих, кого називають представниками простого родоводу, зокрема жіночого пагілля. Його возвеличений образ – сутність багатьох віршів, той магічний кристал, крізь який подаються не лише роздоріжжя сьогодення, а й глибини минулого та висоти майбутнього. Лірична героїня намагається зупинити історичний час, немовби увічнити

його, а коли це не вдається, раз по раз поринає в дитинство, викликає казкові видива втраченого, але не забутого ("Верта-юсь у сні на своє стареньке подвір'я..."), не лише чує, а й бачить материн голос ("Я бачу її голос, як свічу, // яка пливе над яблуневим квітом").

Поетичний храм Любові Голоти виповнений рівним сянням дня. Під високим піднебесним склепінням немає ні сліпучих спалахів, ні тьмяних присмерків. Проміння летять супокійно, умиротворено, тихо. Навіть тривожні чи й болісні рефлексії ліричної героїні не сутінкові, а світлі, наснажені добром, окрилені вірою та надією. Сповідальне начало напрочуд щире, непретензійне, без жорстких оцінювальних акцентів і присудів. Ця стриманість і відстороненість – від зрілості, мудрості, розуміння того, що все прочитається між рядками, в підтексті.

Високий рівень культури письма Любові Голоти сприймається як закономірна точка відліку зрілості, як звичне начало, що не потребує особливого відзначення. Та при цьому слід завважити: довершеність художніх засобів, вмiла версифікація не навіюють холоду, не відштовхують штучністю, робленістю. Відточеність фрази, вивіреність інтонацій – природні складові поетичної системи знаної авторки. Коли сказано чітко й твердо: "Дійсне тільки те, що відбуло", то не варто сперечатися, бо це – дивовижна, але марна річ, про яку також згадуєш, читаючи, скажімо, таке зізнання: "І жалію себе. // І не шкода себе".

У поезії Любові Голоти годі шукати рішучих відступів од традиційних канонів. Окремі формальні пошуки (вільні вірші, уникання розділових знаків та великих літер) сприймаються як винятки, спроби засвідчити експериментаторські можливості. Та, як відомо, справжній талант не потребує нагромодження додаткових підтверджень.

Потреба художньої доцільності диктує авторці наполегливе прямування до ощадливості, графічної чіткості письма. Його простота допомагає вільно проникати в складні коди змісту, осягати переливи логіки напруженої (нерідко баладної) оповіді. Розгалужена асоціативність з'являється там, де на передній план виходять спогади про дитинство степу або ж степи дитинства. Скільки тут сонця, неосягненої свободи простору та часу, багатобарвності й стозвукості!

Вживаєшся в образну систему Любові Голоти й поволі звикаєш до її улюблених слів: ясенець (перший лід), нетля (нічний метелик), дурбай (степовий жайвір)... Лексичні запаси поетеси добірні, ограничені і успадкованим внутрішнім чуттям, і набутими знаннями. Лише як винятки трапляються певні недоречності чи незугарності на кшталт "дурний кураж".

Загалом же класичний глин письма, фольклорні мотиви, наповненість максиморильськими зблисками увиразнюють туге плетиво вимогливого чи й упевненого письма. Не по-жіночому твердий почерк відтінює пастельну м'якість психологічного малюнка, за яким – не проста доля й складні почуття. Виразні образи таять у собі багато неоприявленого, лише пунктирно окресленого. Робиться це майстерно, з лукавомудрою жіночою усмішкою, яка засвідчує: подається лише дециця з того арсеналу світовідчуття й світорозуміння, який можна було б використати для змалювання безлічі життєвих колізій, граней, подробиць.

Постійне тяжіння до культури, духовності, книжних обривів та образів свідчить не тільки про постійне коло зацікавлень, а про напружені шукання надійних точок опори в розбурханій стихії минутих цінностей і суєтних бажань. Протистояння черствій буденщині має прямі й опосередковані вияви в багатьох віршах та маленьких поемах. Одна з них – "Час і пора", де з граничною ясністю заявлено виболене: "Кожна кровина моя сьогодні – // кровина роду мого".

У вибраних творах, що склали осяжну книжку "Опромінена часом", зримо вимальовується цілісний образ авторки. Він приваблює неординарністю, чітко визначеними координатами її любові та ненависті. Вірші Любові Голоти, які не загубилися у веремії часу, доповнюють один одного, увиразнюють непростий творчий шлях поетеси. Сьогодні вона, маючи плідний доробок, як і раніше, студіює класиків, хоча вже сама давно має вдячних учнів і завжди радіє, коли послідовники, споглядаючи одвічний лет кураю, не забувають про те, що найциріше вітають весну горицвіти.

Григорій ШИЯН
А ВОНИ ЖИВУТЬ

Гумореска

І НОСОМ, І РОГОМ

ЩЕ
ГЛАВ

У бібліотеці вже кепкують, що старого Івана Мурого, себто мене, пора заносити до Червоної книги, бо він єдиний хто читає класику. І придумують же, єдиний! Хоча справді, молоді читачі кидаються на оте псевдолітературне читиво, де на яскравих обкладинках красуються кілери з пістолетами, полісмени з автоматами, мафіозі з мінометами і довгоногі дівіці без нічого. А всю класичну літературу молодь чомусь охрестила «Муму» Чехова. Добре, хоч не Шекспіра.

А класика... Це сила! Вона й через століття, по-моєму, актуальна. Давно описані ситуації, класичні образи ні-ні та й вигулькнуть у нашому сьогоденні. Здрасьте, ось і я.

Наприклад, гоголівському хвалькові-брехунові вже півтора ста літ, а він живе. І натхненно бреше. Та ще як! Первісний Іван Саніч водив за носа лише городничого та його оточення, а сучасні хлестакови ого-го куди сягнули! Заволодівши високими трибунами, мікрофонами, телекамерами, вони тепер вішають локшину на вуха всьому народові, якому приліпили кличку електорат.

Ще досі зустрічаються унтери-пришибеєви, голохвості, калитки, кирпи-гнучкошиєви... А скільки між нами стецьків! А скільки розвелось денісів григор'євих, які не лише гайки відкручують на залізниці, а крадуть разом з рейками, а то й вагонами...

Або отака сцена. Розгоряється весняний день, фіолетовим шумовинням піняться бузки, духмяніє весняне зело, щечебе птаство... І раптом десь за вишняком розлягається дзвінкоголосий жіночий дует:

- А щоб у тебе колорадський жук усю картоплю пожер! Щоб у тебе самогон пригорів!
- Взаємно! А в тебе ще бодай згорів телевізор і ти во віки віків не побачила жодного пленарного засідання парламенту!
- Ти отак?! Та щоб на тебе напав карієс і лупа, а ти щоб не дістала ні «Орбіту», ні шампуні «Тімотей».
- Ох, ох! Щоб ти не покуштувала шоколаду «Корона» і не знала, що таке смак бажання!
- Тьху на тебе! Заткни свою горлянку отим... з крильцями!

Вічна пам'ять Івану Семеновичу! Його бабусі Палажка та Параска благополучно примандрували з дев'ятнадцятого століття і успішно акліматизувалися у двадцять першому. А хіба не згадуємо того ж Нечуя-Левицького, дивлячись окремі засідання нашого парламенту? Правда, ті семигірські Кайдаші чубилися за шматок землі, за горезвісну грушу, а сьогоднішні – за портфелі, керівні крісла, рахунки в інобанках...

Лізе мені в голову ось таке. Зараз повсюдно реставрують старі, будують нові храми. Схоже, що люди, погрузши в бездуховності, безцесті, безкультур'ї, байдужості, жорстокості, нарешті схаменулися і згадали про Бога. Давно пора. І щонайперше, треба братися за духовне виховання в дитсадках, молодших класах, бо юні душі легше повернути на шлях істини, та ба! Щось не видно спільності у цій благородній місії. Ну хіба не палиці в колеса те, що показує наше телебачення у вільний від реклами час? Слідом за передачею "Відкриваючи біблію" вам покажуть супербойовик "Час убивати", "Убивця серед нас", "Профіль убивці", "Ідеальне убивство"...

На уроці Закону Божого дітям втовкмачують заповідь «Не убий», а дома на телеекрані море крові і гори трупів. Божа заповідь гласить «Шануй батька і матір», а по телевізору радять «Скинь маму з поїзда». Заповідь Господня каже: «Не сотвори перелюбу», а в телефільмах цим не займається тільки режисер. Бо його не видно на екрані. І виходить, що один наливає в глек меду, а другий слідом доливає дьогтю. Хіба це не нагадує класику про лебедя, щуку та рака?

Ви вже звиняйте старому, але крутий поворот від атеїзму до релігії мені особисто здається штучним. Ну, ніби данина моді. І наштовхують на таку думку оті, що вчора горланили: «Крой, Ванька, Бога нет», а сьогодні солов'ями заливаються: «Святий Боже, святий кріпкий, святий безсмертний, помилуй нас». Вони ж, учорашні войовничі атеїсти, гонителі духовенства, сьогодні і кроку не можуть ступити без священика. Освячують офіси, вілли, банки, шопи, мерседеси... Якщо їм батюшка не освятить магазин, то то вже й не магазин, а таке-е... і возять батюшку з об'єкта на об'єкт. Хіба це не перегукується з класикою? Пам'ятаєте чеховського Ревунова-Караулова? Ну, штатного весільного генерала? Отож! Модно було! Якщо весілля без генерала, так то вже й не весілля, а таке-е... І возили генерала з весілля на весілля.

Принагідно згадую і музичну класику. Візьmemo оперу Глінки «Іван Сусанін». Хіба не актуальне? Тільки й різниці, що тодішній Сусанін завів у болото ворогів свого народу, а сьогоднішні сусаніни водять по нетрях та болотах власний народ. Довго водять. І вже дечого досягли, бо з сумом згадуємо: «А нас же було аж 52 мільйони».

Отож хай що кажуть, а класика в усі часи актуальна. Навіть «Муму». Хоча б тим, що за деким Герасим плаче.

Село Богуслав на Дніпропетровщині. Грудень 2004.

Марія ДРУЖКО, керівник творчого проекту "Vivart",
Член Національної Спілки письменників України

23 серпня 2005 року у приміщенні центральної бібліотеки імені Т.Шевченка міста Дніпродзержинська відбулася презентація молодіжного мистецького клубу "Vivart". Народження пташеняти, доброго, крилатого, дарма що ще зовсім кволого, заповнило людські душі замилюванням.

Пташеня на ймення Vivart знайшлося завдяки духовній співпраці молодих письменників, журналістів, художників та музикантів, а директор бібліотеки Тетяна Іванівна Герасюта пригріла його на своїй теплій долоні. Члени клубу спільно розробили його емблему та логотип, разом працюють над створенням клубного інтернет-сайту, над творчою та суспільно-культурною програмою, адже прагнуть не лише ділитися своїми творами, а й залучати до творчості інших. Назва клубу молодих і талановитих є його своєрідним девізом: "Vivart" походить від viva та art, що значить – «Слава мистецтву». Гадаєте, занадто модерново? Але ж творча молодь України мріє бачити свою державу серед європейського загалу і готується до цього заздалегідь.

З вересня 2005 року клуб "Vivart" за підтримки управління культури та туризму дніпропетровської області та обласної організації Національної Спілки письменників України розпочинає однойменний конкурс для талановитих письменників, журналістів і перекладачів. Переможці конкурсу нагороджуватимуться грошовими преміями, а найкращі роботи конкурсантів видаватимуться окремим збірником. Отже, клуб та конкурс "Vivart" – це вдалий початок для дебютантів і приємне продовження для тих, хто вважає себе професіоналом.

Ознайомтеся з положеннями нашого конкурсу і не баріться! «Vivart», чекає на Вас!
Молодіжний мистецький клуб "Vivart", м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської області, за підтримки Дніпропетровського обласного управління культури та туризму, спільно з Дніпродзержинською центральною бібліотекою ім. Т. Шевченка оголошують молодіжний творчий літературно-мистецький конкурс "Vivart", який пройде в рамках акції "Молодь Дніпропетровщини – дітям Дніпропетровщини" з вересня 2005 року по лютий 2006 року.

Презентація
молодіжного
клубу "VIVART"
м.Дніпродзержинськ
23 серпня 2005 р.
Керівник клубу –
Марія Дружко
(в центрі)

Тема конкурсу:

*Душа летить в дитинство, як у вирій,
Бо їй на світі тепло тільки там.* (Ліна Костенко)

Конкурс "Vivart" включає в себе чотири номінації. Переможці усіх номінацій нагороджуватимуться. Найкращі роботи конкурсу будуть видані окремим збірником.

I. Загальні положення

1. Конкурс "Vivart" є творчим проектом однойменного молодіжного мистецького клубу, заснованого молодими письменниками, журналістами та художниками Дніпропетровщини спільно з членом Національної Спілки письменників України Марією Дружко та директором Дніпродзержинської центральної бібліотеки ім. Т. Шевченка Тетяною Іванівною Герасютою, за підтримки начальника Дніпропетровського обласного управління культури та туризму Івана Івановича Шулика.

2. Мета конкурсу – сприяти національно-культурному і духовно-естетичному розвитку дітей та юнацтва Дніпропетровської області, активізувати творчий процес в області, згуртувати і підтримати талановитих молодих авторів Дніпропетровщини, популяризувати їхню творчість.

II. Організатори конкурсу

Загальне керівництво організацією та проведенням конкурсу здійснюється членами клубу "Vivart" та колективом Дніпродзержинської центральної бібліотеки ім. Т. Шевченка, за підтримки Дніпропетровського обласного управління культури та туризму.

III. Вимоги конкурсу

1. У конкурсі можуть брати участь молоді літератори віком від 15 до 25 років.
2. Конкурс проводиться у чотирьох номінаціях: поезія, мала проза (казки, оповідання, новели), публіцистика, переклади з іноземної мови.
3. Обсяг робіт: поезія, мала проза, публіцистика, переклади до 5 сторінок.
4. Вимоги до оформлення:

Літературні роботи можуть бути виконані українською та російською мовами.

Вони повинні бути набрані на комп'ютері і подаються у роздрукованому вигляді та на дискеті, формат Microsoft Word, шрифт Times New Roman 14, поля по 2 см кожне, нумерація сторінок обов'язкова.

5. До поданих творів на окремому аркуші подається інформація про автора:

- Повне ім'я, прізвище та по батькові.
- Рік народження
- Домашня адреса, контактний телефон, e-mail.
- Місце навчання (роботи).
- Також подаються коротка творча біографія та фотографія учасника.

6. Твори не подаються на розгляд, якщо: оформлення робіт не відповідає вимогам пунктів 3, 4 даного положення; не подано відомостей про автора, передбачених п. 3, 5 цього положення; вік автора на день подання перевищує 25 років; роботи подано запізно.

7. Твори подані на конкурс, не рецензуються і не повертаються авторам.

IV. Терміни та порядок конкурсу

Конкурс проводиться у два етапи. Під час першого етапу (вересень–грудень 2005 року) організаційний комітет конкурсу приймає, реєструє подані твори та передає їх на розгляд експертам. Під час другого етапу (грудень 2005–лютий 2006 року) експерти оцінюють твори за 10–бальною шкалою і найкращі з них передають на розгляд журі. Спираючись на оцінки експертів, члени журі визначають дипломантів та переможців конкурсу в усіх номінаціях.

1. Переможці конкурсу нагороджуються дипломами та грошовими преміями.

2. Твори переможців та дипломантів конкурсу будуть видані окремим збірником та безкоштовно передані авторам творів, розповсюджені серед установ, бібліотек, мистецьких студій та молодіжних організацій, центрів дозвілля молоді тощо.
3. Видання збірника планується за підтримки Дніпропетровського обласного управління культури та туризму, а також за участю спонсорів.

Для участі у конкурсі молодим авторам необхідно подати творчі роботи з 10 вересня до 10 грудня 2005 року. Твір з позначкою "Vivart" слід надсилати за адресою: Центральна бібліотека ім. Т. Шевченка, вул. Сировця, 14, м. Дніпродзержинськ, Дніпропетровська обл., індекс 51931. Або на електронну скриньку організаторів: Druzko@inbox.ru

1-7 листопада 2005. - на малій батьківщині поета Олександра Зайвого ((1935-1999), в селі Могилів, що на Приоріллі, тривали ювілейні урочистості. Про це – наступний репортаж.

Валентина ЛИТВИНЕНКО

Спецкор газети «Зоря» спеціально для «Січеслава».

ВОЛОШКОВА КОЛИСКА ПАМ'ЯТАЄ СВОГО СИНА...

(До 70-річчя з дня народження поета Олександра Зайвого).

Кращого, більш погожого дня у листопаді годі було й просити. Розщедрився він так, що трава зазеленіла, наче навесні, птахи защебетали оглушливо-лунко. І сталося це неспроста.

Принаймні так здавалося мешканцям села Могилева, які вже сьомий рік о цій порі приходять на скромний сільський цвинтар, щоб згадати, пом'янути, сказати оте заповітне «незле, тихе слово» над могилою свого земляка, незабутнього «Шури – поета» – Олександра Зайвого.

Що не рік, то пошанувачам його пам'яті відкриваються нові і нові грані поетового таланту, унікальність цієї особистості, її прониклива прозорливість, чутливість. От і цього разу учні та вчителі Могилівської середньої школи разом із прибулими на урочу дату гостями з райцентру та з Дніпропетровська, а ще сусіди, друзі, знайомі – висловлювали свою шану і щире захоплення променистою творчістю, високим поетичним даром відомого в усій Україні свого односельця.

– Сьогодні йому виповнилося б сімдесят, – сказав, відкриваючи мітинг біля могили поета, дирек- тор школи Анатолій Васильович Динька. – Він би ще не раз побував серед юних своїх шануваль-ників, порадив би їх успіхам, щедро обдарував би усіх автографами...

На жаль, не пройде Олександр Федосійович своєю заросеною стежкою, не привітається з рудим соняхом біля ставу. Так хочеться згадати його рядки:

*Ти, серце, підеш у відпустку,
А я зостанусь тайкома.
Якби ще два удари пульсу
Було в запасі.... Так нема...*

Поетичного тронку додала мітинговій зболеній тиші, стоячи перед надгробним портретом поета, шановна гостя, голова правління Дніпропетровської обласної організації Національної Спілки письменників України і наша односельчанка Леся Степовичка. Покладаючи на могилу барвисті осінні хризантеми, вона нагадала присутнім його рядки:

Свище вітер в багряній діброві...
Був я світлим, як мальви ранкові.
Зникло юності синє вітрило.
Сонце мальви в устах опалило.
І на згаслім кострищі любові
Вітер плаче і свище в діброві.

– Низький уклін тобі, брате і старший друже Олександрє. Прийми ці квіти і нашу любов. Твоє слово завжди

серед нас, – схвильовано сказала Олександра Несторівна.

Миттєво скромний горбочок землі – могила поета – сховався під оберемками квітів, що їх принесли сюди юні мешканці Могилева. І далі вже вони – підростаючі, допитливі історики і краєзнавці повели учасників мітингу до шкільного автобуса, щоб продовжити урочистості у стінах школи.

Біля входу гостей зустріли представники шкільного самоуправління Станіслав Дзвоник і Таня Воробець і провели їх до краєзнавчого музею, де вже чекала на відвідувачів його директор, вчитель історії Тетяна Назаренко. Разом з екскурсоводом, школяркою Дашею Невтриніс вони ознайомили прибулих з експонатами. В шкільному музеї зберігаються особисті речі поета Зайвого: стіл, друкарська машинка, пензлики, фотографії. Попутно оглянули й інші експозиції: до 60-річчя Перемоги, до 400-річчя Царичанки, етнографічний відділ, тощо. Висновок один: дбайлива і клопітка робота краєзнавчої групи «Пошук» має добрі результати, в школі виховуються не байдужі спостерігачі, а справні слідопити.

У актовій залі розпочався ювілейний вечір. Його відкрила вчителька української мови та літератури Валентина Шевченко. Вона представила публіці гостей, запрошених на свято. Окрім Лесі Степовички, яку юні могиляни вітали щирими оплесками, як свою землячку, тут були: письменник-краєзнавець, редактор відділу історії і культури газети «Зоря» Микола Чабан, співробітник районної газети «Приорільська правда» Катерина Круть, директор центральної бібліотечної системи Царичанського району Людмила Костенко, моголівський сільський голова Валерій Дружко, однокласник поета Борис Любимий, шанувальники таланту поета.

Цілковитою несподіванкою для гостей стало те, що у школі зберігається як дорога реліквія відеокасета останньої зустрічі учнів з Олександром Зайвим за два місяці до його смерті – 19 листопада 1998 року. Залюбки переглянули присутні ці кадри і перейнялися відчуттям невидимої присутності Олександра Федосійовича, його ласкавого погляду, бадьорого тону, за яким він намагався приховувати від дітей ознаки підступаючої хвороби...

Виступали старшокласники, один по одному з глибоким почуттям, душевним теплом декламуючи вірші Зайвого, переповідаючи його життєвий шлях. Дитинство, опалене війною, надзвичайні здібності хлоп'яти, який запам'ятовував уже з п'яти літ байки Єршова, поезію Шевченка, а далі – оповідання Джека Лондона, трагедії Шекспіра, лірику Єсеніна... Як легко струмують поетові рядки із юнацьких вуст:

– Діти, діти повоєнної доби,
Хай колишуть вам колиски голуби...

Лунали вірші О. Зайвого про героя-земляка Михайла Панікаху, про кохання, котилися сльози і лунав сміх. Прозвучала пісня, написана сільським викладачем співів Григорієм Проданом на слова Олександра Зайвого про Могилів.

Сільський голова повідомив зібранню свіжу новину: на ранковому засіданні Могилівської сільської ради прийнято рішення про перейменування в селі Могилів вулиці Котовського, на якій народився поет, на вулицю Олександра Зайвого. Ця новина зворушила до сліз поетесу Лесю Степовичку. Вона розчулено промовила: «Про ювілей Олександра Зайвого і про нову вулицю дізнається багато людей, ми розповімо про це читачам, слухачам і глядачам, а також в секретаріаті НСПУ. Урочистими заходами цікавився голова НСПУ Володимир Яворівський».

Леся Несторівна передала школі в дарунок від обласної письменницької організації дуже цінний скарб: двотомник книги Степана Хмари «Дорогою до мрії», та книги, надіслані митцями із Канади і США.

Цікаві видання краєзнавчого характеру подарував школярам і Микола Чабан. Він розповів про свою незабутню зустріч з поетом Зайвим в редакції газети «Зоря» і нагадав, що творчість поета широко публікувалася на зорянських шпальтах.

Гості ознайомилися зі стіннівками, присвяченими тижню Олександра Зайвого, і замилювалися у фойе великим настінним розписом роботи місцевого художника Миколи Чернети, на якому рідне село, ріка Оріль, білі хатки – і над усім цим раєм задумливо вдивляється в далечінь той, кого називали приорільським Єсеніним... І наче мовить мрійливо:

*Любо бути один на один
Із дібровами в рідних краях.
Спить земля моя в храмі ялин...*

Ця земля і ця колиска ніколи не забуде свого улюбленого сина, бо він умів її цінувати.

Від спецкора «Січеслава»:

Листопад 2005.

Тиждень тривав на Дніпропетровщині урочистості, присвячені 150-річчю академіка Дмитра Яворницького. В рамках Форуму «Музей 21 століття» (директор – Надія Капустіна) з усієї країни з'їхалися фахівці музейної справи, щоб віддати шану ювіляру, обмінятися думками про музейну справу, віддати шану Козацькому Батькові Дмитру Яворницькому. Незабутнім був вечір, проведений гостями в музеї-оселі Д. І. Яворницького (завідуюча Ангеліна Перкова). Перед гостями виступили актори зі сценкою зустрічі Дмитра Яворницького (засл. арт. України Василь Крачковський, Дніпропетровський музично-драматичний театр ім. Т.Шевченка) з художником Іллею Репінім (засл. артист України Анатолій Дудка (Дніпропетровський молодіжний театр). Пісню на слова Д. Яворницького «Т. Г. Шевченкові» (музика Валентини Мартинюк) виконав Олександр Манжос. Шанувальників ювіляра частували справжнім козацьким «кулішем від Яворницького».

Грудень – 2005.

Під егідою Міністерства освіти і науки України, Інституту літератури ім. Т.Шевченка НАН України 8-9 грудня на базі Дніпропетровського Національного університету відбулася Всеукраїнська наукова конференція «Творчість шістдесятників у координатах української і світової літератури». До оргкомітету увійшли ректор ДНУ д.ф.-м.н., проф. М. В. Поляков, декан факультету української філології та мистецтвознавства ДНУ, д.ф.н., проф. І. С. Попова, завідувач кафедри української літератури ДНУ к.ф.н., доц. Н. П. Олійник, проф. кафедри, д.ф.н. Н. І. Заверталюк та ін.

Поетичним епіграфом до початку конференції прозвучали вірші поета В. Коржа (доцента кафедри української літератури ДНУ) «Україна-шістдесятниця». На пленарному засіданні резонансно прозвучали доповіді проф. Київського Національного університету ім. Т. Шевченка М.Наєнка «Межа шістдесятництва», проф. Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка В. Марка «Осяяння як концептуальний чинник у поетичному світі В. Симоненка», проф. ДНУ Н. Заверталюк «Світ в естетиці поетів-шістдесятників». На пленарних засіданнях цікавими були виступи ст. наук. співробітника Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, к.ф.н. Л. Тарнашинської «Українське шістдесятництво: аберация явища в постмодерному прочитанні», проф. Одеського Національного університету ім. І. Мечникова Є. Прісовського «Національний характер і концепція народу в поезії Миколи Вінграновського», проф. ДНУ В. Нарівської «Феномен шістдесятництва: радянська і пострадянська парадигма», к.ф.н. Н.Олійник «Специфіка оповіді в повісті В. Близнеця», к.ф.н., доц. Н. Мисливець «Людина і війна у фронтовій ліриці та «Щоденнику» Олеса Гончара». к.ф.н. доц. ДНУ В. Галацької «Специфіка вираження авторської свідомості у драматичній поемі І. Драча «Соловейко-Сольвейг», ст.наук.співробітника музею «Літературне Придніпров'я» С.М. Мартинової «До історії Дніпропетровського "Клубу творчої молоді", та інші.

Учасниками конференції були наші письменники, що виступили з доповідями: В. Корж «Уроки поезії Миколи Вінграновського», Марія Дружко «Еволюція І.Сокульського як митця» (на матеріалі збірки «Листи до Марієчки») , Леся Степовичка ««Образ божевільні в романі Василя Рубана «На протилежному боці від добра».

У холі Палацу культури студентів, де проходила конференція, працювали виставки: «Поетичний космос шістдесятників», «Світ очима молодих художників» та художньої вишивки студії «Оберіг».

24 грудня о 17.00. в актовій залі культпросвітучилища відбувся обласний відбірковий тур і гала-концерт переможців обласного туру Всеукраїнського фестивалю гумору й сатири «Вишневі усмішки», який проводиться під егідою Міністерства культури і туризму України та Національної Спілки письменників України. Серед учасників конкурсу письменників, члени НСПУ, митці-аматори, творча молодь. Голова журі: відомий майстер сміху, заслужений діяч мистецтв України

Є Дудар, народний артист України Степан Савка, письменники В. Луценко та Леся Степовичка. Завдання журі полягало в тому, щоб відібрати найкращих, «найсмійніших», для заключного свята Фестивалю, що відбудеться 1 квітня 2006 року в Національному столичному Палаці «Україна».

Переможцем, що посів перше місце зі своїми афоризмами став письменник, член НСПУ Валерій Ніколенко. Грамотами другого ступеня нагороджено поетів-учасників Людмила Левченко, О. Тараненка, школяра Б. Бурчакова.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

УВАГА — ПОДІЯ!

У серії “Письменники Придніпров’я”, заснованій у 2005 році видавництвом ВАТ “Дніпрокнига” та обласною організацією Національної Спілки письменників України, вийшли перші книги наших колег. Сердечно вітаємо їх авторів!

Віталій СТАРЧЕНКО. Хроматичний квадрат: Поезії. — Дніпропетровськ: ВАТ “Дніпрокнига”, 2005. - 141 с.

“Хроматичний квадрат” — плід синтезу уяви поета і досліджень мистецтвознавця, спроба в поетичній формі відтворити ідею невичерпності та багатобарвності мистецтва.

Книга присвячена Митцю і Творчості.

Книгу видано в серії “Письменники Придніпров’я”

Ганна ШЕПІТЬКО. На грані символів: Поезії.—Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2005.— 317 с.

Ця книга — то лірична сповідь героїні, нашої сучасниці про життя, яке її оточує, про те, що уявляється і мріється молодій жінці епохи новітніх змін в Україні. До того ж, поетична палітра книжки в цілому наснажена народним мелосом і філософським баченням проблем розвитку української літератури і культури. Неповторна самотність просвічується зримо і рельєфно відтворюється, дихає повнокровно від першої сторінки до останньої.

Книгу видано в серії “Письменники Придніпров’я”

Надія ТУБАЛЬЦЕВА. Чорним по білому. Новели, оповідання. – Дніпропетровськ: ВАТ “Дніпрокнига”, 2005. 100с.

Книга дніпропетровської письменниці створена на основі реальних подій, які відбувалися на Присамар’ї та Придніпров’ї за часи інтервенцій та спричиненого ними на нашій землі братовбивства.

Новели створювались під час “Оранжевої” революції, коли в Україні відбувалось протистояння і суспільство перебувало на межі нової громадянської війни. “Чорним по білому” – правда про жажливі наслідки розбрату.

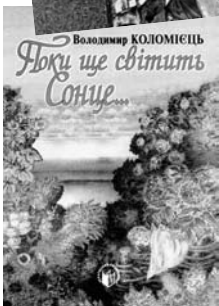
Книгу видано в серії “Письменники Придніпров’я”

Графиня Софія з Фредрив ШЕПТИЦЬКА. Твори. – Львів: Логос, 2004. – 102 с. Автор передмови і упорядник М. Косів.

Ця книга відкриває, а точніше, вириває із небуття і вводить в в історію української літератури нове ім’я авторки прозових духовних творів, сповнених християнських чеснот і вболівання за стан людської душі.

Володимир КОЛОМІЄЦЬ. Поки ще світить Сонце... Поезії. – Київ: Український письменник, 2005. – 206 с.

До нової книжки відомого поета, лауреата Національної премії ім. Т. Шевченка увійшли твори, написані ним за останні роки, а також і давніші, з минулого. Прозираючи й розкриваючи через Слово праглибину України, автор бере до серця й сучасні боління та людські сподівання.

Любов ГАЙЖЕВСЬКА. Судні дні. Поезії. – Біла Церква: Буква, 2005. – 80 с. Глибока філософічність, свіжа поетична образність, надзвичайна мелодійність вірша – такі особливості лірики Любові Гайжевської – вважає автор передмови до збірки, відомий поет, прозаїк і драматург В. Герасимчук.

Василь СИМОНЕНКО. Твори у 2 т. – Том 1. Поезії. Проза. 422с. – Том 2. Статті. Рецензії. Нариси. Виступи. Листи. Автографи. Документи. – Передмова Івана Дзюби. – Черкаси: Україна Брама. – 2004. 318 с.

Галина ТАРАСЮК. Між пеклом і раєм (Сни анахорета). Роман-гіпотеза. – Чернівці: Місто, 2005. 184 с.

Ця книга відомої прозаїкині – про те, що діється сьогодні на наших майданах і вулицях, а найбільше – у наших душах. Карколомні злети духу і прірви розчарування, сміх і сльози, любов і ненависть переживите ви разом з героєм, прочитавши цю книгу, метою якої є пізнання вічної людської душі в контексті скороминущої сучасності.

Анна НІКІТИНА. У слові себе віднайти. Поезії. – Дніпропетровськ: Ліра, 2005. – 52 с. Передмова Лесі Степовички.

Ця поетична збірка – друга у творчому доробку юної поетеси- 15 літньої школярки. Автор сподівається, що вона знайде відгук у серцях наших сучасників.

Віктор БАРАНОВ. Хата синьоока. Поезії. – Київ: "Ярославів вал", 2005. 92с. Збірку складають поезії, написані останнім часом, у якому авторовій душі почувалося надто некомфортно. Чому так? Спробою дати художницьку відповідь на це та багато інших запитань і є пропонована читачам книжка.

ЖИВОПИС

Віталій СТАРЧЕНКО
Член Національної Спілки художників
України, мистецтвознавець.

МРІЯ ПРО РАЙ НА ЗЕМЛІ

Феноменальним явищем українського образотворчого фольклору є народне станкове малярство, яке з часів виникнення картини "Козак Мамай" до тепер побутує не лише в селах, але й містах нашої Батьківщини. Жанрові прояви його найрізноманітніші, проте улюбленим жанром народних майстрів є пейзажний. Велика кількість краєвидів, написаних ними в різні часи, досі прикрашають світлиці їхніх нащадків у сільських та міських помешканнях, не менша – музейні та приватні колекції. Ці краєвиди досі нагадують нам про втрачений рай, де в гармонії та злагоді перебували природа і людина, у якому рукотворні краєвиди (сільські хатини, греблі, вітряки, церківки тощо) не застували, тим більше – не знищували! – красу природи, а навпаки – доповнювали історичний ландшафт України.

Дику, первісну природу народні майстри малювали на своїх полотнах не часто. Їх більше приваблював олюднений дбайливими людьми, охайний і затишний сільський краєвид: центр села з церквою на узвишші; вулиця із мальовничими мазанками під стріхами, які за тинами тонуть у мальвах, соняхах та садках; нива, особливо в час збору врожаю; хутірці з лелеками, що кружляють над стріхами; капличка біля сільського цвинтаря; вітряки на розлогих пагорбах; водяні млини у "гиблих" місцях; ставки з качками та гусьми; одинокий рибальський човник на річковому плесі... Сільські художники ніби спеціально для нас (втім, це так і є!) змалювали у всіх принадливих подробицях рай на землі, вилучаючи з нього ерозію новітніх технократичних часів, яка вторгалася у рай, руйнуючи його підвалини...

Перші "народні" краєвиди з'являються у другій половині XIX ст., коли знаковий образ української природи був уже досить сформований фольклором, картиною "Козак Мамай" та жанровим народним малярством (як простір, у якому розвивається сюжет), а також поезією та образотворчістю Тараса Шевченка. Тому в народному малярському краєвиді, який, як правило, не писався з натури, кожен елемент композиції підносився до категорії символу: хата як прихисток родини, де починалося і закінчувалося життя селян; дерева і кущі (калина – символ України, пірамідальна тополя – символ жіночості, дуб – символ мужності...); гребля водяного млина із тихою заводдю – алегорія загадковості, бісівщини (водяний млин часто зображався у нічному краєвиді); хлібне поле – символ достатку. Навіть найменші деталі, – скажімо, два птахи на небі чи воді, – символізували любов та злагоду, гнізда птахів – затишок у природі.

Розквіт народного малярського краєвиду припадає на XX ст., особливо на другу його половину, коли пейзажі писали видатні майстри народної творчості Катерина Білокур, Марія Приймаченко, пейзажні "мальованки" створювали Тетяна Пата, Надія Білокінь, інші майстри петриківського розпису. Показовим є те, що навіть у такому зрусифікованому індустріальному місті, як Дніпропетровськ, в цей час працювали талановиті художники із народу, які переважно писали краєвиди – Віктор Лобода й Андрій Бородай, чий сини – Володимир Лобода та Олександр Бородай – стали відомими українськими майстрами професійного образотворчого мистецтва.

Твори Віктора Лободи дихають прадідівською епохою – він писав виключно патріархальні, історичні краєвиди. Ось, наприклад, зміст однієї з його картин. Світає. В небесах – ріденькі, забарвлені ще схованим за обрій сонцем, хмарини. На передньому плані – річка, по якій пливуть качки, хатина з високими мальвами під вікнами, позаду хатини – тополі. Люди рушають у степ. До вітряка піднімаються мажі – розпочався робочий день, закрутилися вітрякові крила, збіжжя дня перемелюється на борошно... У верхньому лівому кутку – старанний напис, який чудово вписується в структуру композиції: "Не забувай рідну Україну".

Краєвиди Віктора Лободи олюднені, але люди не панують над природою, а складають з нею одне ціле. Вони зайняті Божою справою: чи то пораяться на городі, чи возять покоси, чи вкладають стіжки.

Одним словом, дбають про господарство природи, не порушуючи її гармонію. Споконвічним спокоєм віє від картини “Колодязь”, “Край слободи”, “Возовиця почалася”. І це завдяки надзвичайно цнотливому колориту, прозорим тональним відношенням, які вилучають світло правдивої чистоти степу. Твори Віктора Лободи споріднені з молитвою, з тихим спокоєм, оспівують єдність людини і природи – ту єдність, котра катастрофічно зникає внаслідок екологічного дикунства *homo est animal sociale*.

Імпульс до створення більшості творів йшов від народних пісень та поезій Кобзаря, про що свідчать назви картин та підтекстовки: “Ой у полі верба”, “Ой видно село”, “Зажирилась стара верба”, “Ой цвіте мальва край вікна”.

Якщо Віктор Лобода був схильний до епічного узагальнення історичного пейзажу і навмисне ігнорував конфлікт між сучасним світом і природою, то Андрій Бородай (див. другу сторінку обкладинки) гостро реагував на цей конфлікт, що пильно зауважила мистецтвознавець Інна Долженкова (Див: Інна Долженкова. “...Втекти з-під млиново сірих днів каміння”// Ти творець.Окреме число часопису “Образотворче мистецтво”, № 1. К., 1996): “Погляньмо лишень на ностальгійно-смутну картину “Тут буде море”. На першому плані – сумирна сільська картинка: теляча морда виглядає з повітки, дівчина пере білизну в копанці, подвір'ям гасає кіт, гребуться заклопотані здобуттям хліба щоденного кури, пасеться дійна корова... А далі – передчуття біди: зрубане дерево поруч з іще живим, а ось вантажівка везе цілу хуру зрубаних дерев, одна хата уже стоїть без даху, а на іншій його саме розбирають метушливі дрібні дядьки. І чим ближче до обрїю, тим відчутніше передчуття лиха, зматеріалізоване в зображення стін котловану, виритого під майбутнє море. І зрештою, завершальним акордом чорні хмари передгроzza...”

Ніби заперечуючи навалі жорстокої технократії, Андрій Бородай часто малював лицарів екологічної чистоти – вітряки. Вони присутні мало не в кожному з його краєвидів: то маленькі, десь аж на самому обрїї, то збільшених до гіпертрофічних розмірів.

Ностальгія народних митців за первозданною українською природою близька і зрозуміла сучаснику, і справа не в етнографізмах та символах, якими насичені їхні твори, а в спразі екологічної чистоти природи і людського духу. Це і є те, що так приваблює нас в естетиці народного пейзажного малярства.

Олександр ФЕДУК,
дійсний член Академії мистецтв України

ОЛЕКСАНДР БОРОДАЙ – СТВЕРДНИК ВОЛІ ПОСТРОМАНТИЗМУ.

Постромантизм української пластичної традиції як гіпотеза чи один із виявів плюралістичного самоозначення? У поставангардній ментальності – це спосіб реалізації внутрішнього динамізму? Ірраціональність мистецького материка України – це іоносфера, де властиво розгортається справжній світ. Динаміка його ствердників наповнена онтологічною суттю. Виставки останнього десятиріччя не лише в Києві, але і в Одесі, Харкові, Львові, інших містах поєднують кількість і якість постромантизму (мрія, настрій, передбачення і т.д.). Бачимо ясно, що феномен постромантичної ментальності, який характеризує загалом усю культуру України в образотворчому мистецтві самоідентифікується і стає провокативно, як східноєвропейська спадкоємність, привабливим. Типовим постромантиком є Олександр Бородай як за способом креацій, так і за характером ставлення до реалій – виопуклює у багатогранній практиці від особливості того спрямування, де прагматизм субстанції і суб'єктивізм її сприйняття перебувають в опозиції одне до одного. Творчі пропозиції Олександра Бородая – за провінцією з берегу невтраченої надії (то позитив “Зачарованої весни”), що чекає його та ж зачарована душа.

Іншого від Олександра Бородая ствердника волі постромантизму, який виявляє себе у креаторних комбінаціях сьогодення, на мистецькій карті України знайти не важко. Ось хоча б неординарний шифрувальник сюрю Любомир Медвідь (Львів) чи Володимир Цюпко (Одеса) – художники, здавалось би різного силового поля і тотальної трансесії. Але яскравішого, виразнішого, динамічнішого, як Бородай, у масштабі несподіваних творчих пропозицій – навряд. Постромантичні інвестиції Олександра Бородая насамперед відчутні в емальєрних композиціях з високою нотою емоційності.

Так щиро і невідкупно природньо на усіх витоках творчої еволюції митця звучали його емалі, що пройшли етапи найрозмаїтіших пластичних модифікацій: від захоплень їх автора історико-романтичним контекстом – до нефігуративно-пластичних виявлень образності у станкових композиціях; у напроцуд виважено організованих емальєрних структурах змонументалізованих площин, наприклад, в оформленні різних станцій Київського метрополітену. Авторський концепт емальєрного мистецтва порушує правила прийнятої регламентації і сягає екстрем в осягненні сенсорності – це подиву гідна творча еволюція від

емалі до емалі, через групи емальєрних композицій, через щоразове змагання з опором печі. Де плавляться барвники, – відтак у кінцевому вигляді є мистецький продукт з ясною палітрою, що означає кінечне лірично-результативне дійство у просторі композиції, а в нефігуративних пропозиціях – порядок, дисципліну імпліmentaції цілого, в той спосіб заангажованого у діалогічну сув'язь суб'єктивних абстрактних структур. Емалі Бородая відкривають *matiere premiere* у казковому королівстві кольорів.

Свою версію традиційної тяглості з проєкцією на постромантичний ліризм мають інсталяції художника. Через національно охоплені ностальгійні алюзії, з омонімічними відтінками, через метафорично-асоціативні часові зіставлення, через селективну пам'ять об'єкти інсталяцій Бородая сприймаються як виклик екзогенній прагматичі. Вони несуть ембріони прадавнього віталізму, що є невід'ємно сполучний з нинішніми сутностями. Інсталяції Бородая накреслюють темп нових перемін, символів, значень. Тому як продукт постмодерної культури вони сягнули високої розвоєвої межі.

Бородай результативний у розмаїтих варіаціях мистецького дискурсу, у поворотах мистецької думки – від малюнку олівцем, пером, до розпису на стінах Михайлівського Золотоверхого собору, що їх частково під його орудою здійснювала група мистців, від олійної композиції до концептуальних проєктів постмодерного характеру. Усюди і завжди він наскрізь сенсорно інтелігібельний, і його мистецькі новації прозначають грані достовірного, яке, на перший погляд, є доступне, але у виражальній сфокусованості вони мають елістичну орієнтацію, амбівалентну стосовно компенсаційної культури маргіналів.

Він зачинав в емалях як емансипатор традицій і сучасності. Захопивши метрополію бунтівливої свідомості, він примусив її зазирнути до першовитоків праслав'янського духу як первісно у візантійському, так і в давньокіївському його прочитанні. Емальєрство Бородая пройняло своїм формально-образним консенсом розмаїті вектори сьогоденного мистецького буття. Засади креації Бородая – мобільно спроєктовані, їх емоційний світ енгармонійний.

Олександр БОРОДАЙ
у своїй майстерні.
Київ, 1997 р.

Олександр Андрійович БОРОДАЙ народився 1946 року у м. Дніпропетровську. Закінчив Дніпропетровське художнє училище (1966) та монументальне відділення Київського художнього інституту у професора Т. Яблонської (1972). Член Націо-нальної Спільки художників з 1975 року.

З 1969 року – активний учасник виставок в Україні та за кордоном. Його роботи виставлялися в наступних закладах: Дніпропетровський художній музей (1984, 1992, 1997), зал Львівського відділення Спільки художників (1984), Будинок Спільки художників (Київ, 1987, 1996), Український музей образотворчого мистецтва (Київ, 1992), Палац мистецтв (Львів, 1997), Хмельницький художній музей (1997), Галерея будинку-музею І. Кавалерідзе (Київ, 1999), галерея «Дім Арт» (Київ, 2002) Національний театр (Люксембург, 1987), Будинок науки і культури (Будапешт, Угорщина, 1989), Культурний центр Марвінхойм (Хельсінборг, Швеція, 1990),

Культурний центр (Прага, Чехія, 1990), Румунський Культурний центр (Бухарест, Румунія, 1991), галерея «Пласт» (Едмонтон Канада, 1993), Галерея «Чайка» (Детройт, США, 1993).

Працює в галузі монументального та станкового живопису, графіки та гарячої емалі. Головні об'єкти в громадських спорудах – Дніпропетровський Театр опери та балету (спільно з В. Даніловим), Дніпропетровський драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка, головна обсерваторія Академії Наук України, станції метро «Видубичи» та «Осокорки», Михайлівський Золотоверхий собор.

Див. емалі Олександра Бородая на 3 сторінці обкладинки.

МУЗИКА

ART VERTEP. Гуррт мандрівних Дяків: "Вертеп"

Хто ще не чув, не слухав цієї української музики, синтезу древнього фольклору і супер-авангарду із Січеслава? Хто не милувався костюмами, грою, артистизмом цих шістьох хлопців і однієї дівчини, цих "дяків"? Якщо ви не знаєте цих "нових українців", цих музик 21 століття, ви не знаєте нічого про музичний Дніпропетровськ-Січеслав!

Повірте, це круто! Це – дуже круто! Це крутіше за "Братів Гадюкіних" і їхню сестричку Віку, що гриміли на межі 1980-1990-их та й загриміли кудись, що їх не вже не видно-не чути. Отож, знайомтеся!

Гуррт мандрівних Дяків: "Вертеп"

Адреса - місто Дніпропетровськ. День народження – 8 березня 2001 року.

Г.М.Д. Вертеп - складова частина Мистецької Агенції „Арт-Вертеп“

Стиль музичного слова, в якому намагається працювати гуррт, можна визначити, як **ЕКЛЕКТИКА**.

Дискографія:

"АльбомQнеТ" (2001 р.), „Музика у Львові" (збірка, 2002 р.), „Підпілля" (2003 р.), "Підпілля +" (2005 р.), серія музичних збірок „Антологія Дніпроку”.

«Вертеп» завше радий співпрацювати та спілкуватися з творчими людьми, не дивлячись на колір шкіри, національність чи релігійну фарбу.

Склад:

- 1. Олексій (Льоня) БОНДАРЕНКО** - вокал, гітари, губна гармошка, музика, тексти, та ін.
- 2. Оксана БОНДАР** - вокал, ксилофон, перкусія, мотиви , кольорит та танці.
- 3. Федьор БУГАЙ** - вокал, ударні, баян, музика, тексти та ін.
- 4. Микола КОНСТАНТИНОВ** – барабани, перкусія, вокал та ін.
- 5. Геннадій КЛЮЄВСЬКИЙ** – бас-гітара;
- 6. Сергій СУПРУН** – лідер-гітари, вокал, музика, худ, керівництво.
- 7. Тимофій ХОМ'ЯК**- вокал, бас, акустична гітара, дуди-сопілки, дощовик, баян, табулан, тамбурин, музика, тексти, автор та керівник проекту.

Концертна діяльність:

Дніпродзержинськ ("Торба"), Запоріжжя ("Трясіна", "Залізний Фелікс"), Київ ("44", "Бадді Гай", "Modabar", "Store 205"), Новомосковськ ("Партком"), Сімферополь ("2 капітани"), Львів ("Лялька"), Одеса ("Победа"), Дніпропетровськ: ("Лабіринт", "Джаз Кафе Діксіленд", "Бартоломео") та ін.

Гості та дипломанти фестивалів:

„АкуРок" (м. Дніпропетровськ), „Фестиваль молодіжної культури «Ульот»,

(Крим, м. Красноперекопськ), „Культурні Герої“ (м. Київ), „Вертеп на Вертепі“ (м. Дніпропетровськ), „Пульс Асфальту“ (м. Київ), „Фестиваль козацької пісні“ (м. Знамянка, Кіровоградської обл.), „Тарас Бульба“ (м. Дубно, Рівненської обл.), „Місто Рок-н-Ролу“ (м. Дніпродзержинськ), „Золоте підпілля“ (м. Луцьк), II Міжнародний Фестиваль „Флюгери Львова“ (м. Львів), XIII Міжнародний фестиваль музики і краси „Таврійські ігри“ (м. Каховка), Фестиваль „Фортеця“ (м. Білгород-Дністровський), „Шешори“ - Фестиваль етнічної музики та ленд-арту (с. Шешори, Івано-Франківська обл.) та ін.

Різноманітні концерти (байк-шоу, приватні клуби, музичні чи артові фестивалі різноманітного спрямування і т. ін.), як комерційного, так і дадаїстського напрямку (виступи в українському козацькому дитсадку; для хворих у Центральній лікарні міста Дніпропетровськ, гра просто неба на святі історичного музею чи в консерваторському залі в художньому музеї тощо), загартували гурт на екстремальних площадках.

Експерименти гурту у сплетінні із ходінням музами в результаті і дає симбіоз живого організму «ВЕРТЕП».

Наголошується: проект є відкритий; протягом свого існування Гуррт створив ватажні твори з різними музикантами, танцювальними колективами, цирком, театром.

Крім того, гурт традиційно відтворює різдвяний вертеп, пише композиції для радіо та телебачення, регулярно бере участь в різних митецьких акціях, телевізійних інтерв'ю та концертах.

На рівні з автентичною стороною мистецтва, яке пропагує «Вертеп», вітаються візерунки різних етнічних елементів.

Офіційна веб-сторінка – <http://artvertep.dp.ua/vertep>

Електронна поштова скринька: mail@artvertep.dp.ua

*Новорічна посипальна щедрівка
від "Гуррту мандрівних дяків"*

О Й ЗАВІЯЛИ

Ой завіяли буйні вітрови
Сніг під пороги в Новому року
Нагнали.

Стань, газдо, вгорі, Новий рік в дворі
Пускай старий рік, приймай Новий рік
До себе!

Уставай, газдо, не протягайся,
Новому року з нами кланяйся
Скоренько!

А за коляду дайте ковбасу,
Щоб нести мали долю хорошу
Дай Боже!

На рідну шпалу дайте по грошу
А молодцеві по калачеві
Не шкодить.

Дай же вам Боже всім нивам родить
Щастя, здоров'я за кожним кроком
Бажаєм!

Ой завіяли буйні вітрови
Сніг під пороги в Новому року
Нагнали.

Сердечно вітаємо письменників

Ігоря Петровича ПУППО – з наступаючим 75-літтям!

Петра Івановича СОРОКУ – з 50-літтям!

Валерія Васильовича НІКОЛЕНКА – з 55-літтям!

*Дорогі колеги! Зичимо Вам неперебутньої творчої снаги,
осяянь і озарінь, нових книг,
міцного здоров'я на многая-многая літа!*

Видання здійснено за підтримки Міністерства культури й туризму України, Національної Спілки письменників України та особисто Голови НСПУ, народного депутата України Володимира ЯВОРІВСЬКОГО.

До уваги наших дописувачів:

Від 2006 року рукописи не рецензуються і не повертаються.

Матеріал до друку просимо надсилати на дискеті у форматі Word, Times New Roman, світлини та ілюстрації – ірг (в якості не менше 7).

Редакційна колегія залишає за собою право редагувати і скорочувати текст.

Автор проекту часопис
«Січеслав», упорядник:
Леся СТЕПОВИЧКА
Комп'ютерний набір:
Олександра ШУМАНН
Макет, верстка, художнє оформлення:
Сергій КОВИКА–АЛІЄВ
Редактор:
Людмила ЧЕРВОНА
Електронне забезпечення:
Олександр СМАКОТА, Сергій ФІЛОНЕНКО

Здано на складання:
24 грудня 2005.
Здано до друку: 25 грудня 2005.
Формат: 70-100 1/16
Друк офсетний. Ум. друк. арк.
Наклад: 1000 прим.
Замовлення:

Адреса редакції:
49080 м. Дніпропетровськ
вул. Шолохова, 19, кв. 250.
Телефони: (056)372 12 81.
e-mail: ukrlitstep@privat-online.net

Видавництво і друкарня ПП «Ліра ЛТД»,
49010 м. Дніпропетровськ
вул. Погребняка 25/27

Свідоцтво про внесення до Держреєстру ДК №188 від 19.09.2000